

SERIA “NGA BURIMI I JETËS”

Fija e kuqe e Biblës sime

Peter van Olst

Fija e kuqe e Biblës sime

Peter van Olst

*Për Teon, Tomasin, Tisin dhe Timon,
për Andrean, Dianën, Hamitin, Luis Antonion
dhe për shumë të rinj të tjerë,
me dëshirën për të qenë të lidhur
përmes fijos së kuqe,
në mbartjen triumfuese të lavdisë së Krishtit.*

Peter C. van Olst
Fija e kuqe e Biblës sime
© B.V. Uitgeverij De Banier, Apeldoorn 2015
Arti grafik kopertinës: José van der Meer
www.debanier.nl

Autor: Peter C. van Olst
Përkthyes: Ollana Micalliu
Redaktore: Rudina Boçe
Botues: Fondacioni ZGG-Albania (Misioni i Bashkësive të Reformuara)
Kordinator: Gerard H. Wassink

E drejta e autorit: Fondacioni ZGG-Albania (NIPT: K56726502R, 15 qershor 2005, Delvinë)

Të gjitha të drejtat e rezervuara.
Asnjë pjesë e këtij botimi nuk mund të riprodhohet apo ruhet në një sistem përtëritës, ose të transmetohet në çfarëdo forme apo mënyre si: elektronike, mekanike, fotokopjime, regjistrime, apo në ndonjë formë tjetër, pa lejen paraprake me shkrim nga zotëruesi i së drejtës së autorit.

Citimet biblike janë marrë nga Bibla, botim 2009.
E drejta e autorit © SHOQËRIA BIBLIKE SHQIPTARE (A.B.S.) TIRANË
Përdorur me leje. Të gjitha të drejtat e rezervuara.

Faqosja për versionin shqip nga: pluspoint sh.p.k
ISBN:
Shtypur nga:
Tirazhi:

Pasqyra e lëndës

Hyrje	7
1. Librat e ligjit	12
2. Librat e popullit (I)	28
3. Librat e popullit (II)	40
4. Libra plot urtësi dhe poezi	52
5. Profetët e mëdhenj	64
6. Profetët e vegjël (I)	76
7. Profetët e vegjël (II)	88
8. Ungjilli dhe Kisha	100
9. Letrat e Palit drejtuar bashkësive	112
10. Letrat e Palit drejtuar individëve	126
11. Letra drejtuar të krishterëve hebrenj	136
12. Letrat e përgjithshme	148
13. Zbulesa e fundit	156
Epilogu	164

SOLA FIDE-SOLA
CHRISTUS-SOLI
GRATIA-SOLA SCRIPTURA
GLORIA-SOLA FIDE
SOLUS CHRISTUS-S
GRATIA-SOLA SCRIP
GLORIA-SOLA FIDE-SOLA GRATIA-SOLA SCRIPTURA
SOLUS CHRISTUS-SOLI DEO GLORIA-SOLA FIDE-S
GRATIA-SOLA SCRIPTURA-SOLUS CHRISTUS-SOLI
GLORIA-SOLA FIDE-SOLA GRATIA-SOLA SCRIPTURA

Hyrje

I/e nderuar lexues/e,

Para se të fillojmë... a mund të të bëj disa pyetje? Vetëm disa, sa për të orientuar disi mendimet e tua, edhe në qofshin vetëm dy minuta reflek-tim...

- A e ke zakon të lexosh Biblën? A lexon vargje të lira apo pasazhe të plota? Kapituj të veçuar apo libra të tërë? Nga lart poshtë apo ana-sjelltas? A i lexon pasazhet me zë të lartë? A mund të shpjegosh se përse lexohet Bibla në këtë mënyrë?
- A mendon se gjithçka që shkruhet në Bibël ka të njëjtën rëndësi? Përse jo dhe përse po?
- A të ka rastisur të mos kuptosh ndonjë gjë? Çfarë bën në këto raste?
- A mund ta përmbledhësh gjithçka që ke mësuar nga Bibla në një mesazh të shkurtër? Nëse po, ç'mesazh do të ishte ky? A ka lidhje Bibla me këtë mesazh?

Bibla është një libër shumë i madh, por këtë nuk e kuptojmë menjëherë. Biblat shtypen në fletë shumë të holla dhe me germa shumë të vogla. Por nëse Bibla do të shtypej në letër normale dhe me germa në madhësi të zakonshme, e gjithë përmbajtja e saj nuk do të gjente vend në një vëllim të vetëm. Nuk do të mundnim ta mbanim Biblën nën krah, as brenda një çante të vogël, as në punë dhe as në kishë. Shumë shpejt do të kuptonim që Bibla është shumë më tepër se një libër. Në fakt, ajo është një biblio-tekë e tërë.

Bibla jonë ka 66 libra. Jo të gjithë kanë të njëjtën trashësi. Disa prej këtyre librave, si Abdia në Dhiatën e Vjetër ose Juda në Dhiatën e Re, përbëhen nga një kapitull i vetëm. Të tjerët janë shumë më të gjatë. Isaia përbëhet nga 66 kapituj, Veprat e Apostujve nga 28. E gjithë Dhiata e Vjetër për-bëhet nga 39 libra, ndërsa Dhiata e Re nga 27.

Disa libra janë shumë më të dëgjuar se disa të tjerë. Për shembull, ndodh të kemi dëgjuar më shumë për Ungjillin sipas Gjonit, se për profetin Na-hum, pavarësisht se libri i këtij të fundit është shumë më i shkurtër se libri i të parit. Disa prej librave të Dhiatës së Vjetër janë shumë të vështirë. Nuk i kuptojmë shumë mirë kur i lexojmë. Librat e ligjit bashkë me një mal rre-gullash të ndërlikuara, librat e profetëve me emra popujsh të padëgjuar

dhe disa pjesë të letrave të apostujve në Dhiatën e Re, duken shumë të vështira. Për të mos folur për librin e Zbulesës, zbulesën e apostullit Gjon.

Shumë të krishterë nuk i kushtojnë rëndësi këtij problemi. Nuk e vrasin mendjen nëse nuk i kuptojnë siç duhet disa pjesë të Biblës. Ka edhe pjesë të tjera, apo jo? Këto janë të qarta dhe mundësojnë njohuri të mjaftueshme. Mjafton që here pas here të nënvizosh ndonjë varg që kuptohet qartë nga kapitujt më të vështirë. Në këtë mënyrë ne mund t'i mbushim studimet biblike dhe predikimet tona me ato pjesë që i kuptojmë qartë. Pjesët që kuptohen më së miri flasin mjaftueshëm për jetët tona dhe shpëtimin tonë.

Megjithatë gabohemi rëndë nëse mendojmë kështu. Imagjino që edhe pse Bibla është shkruar nga shumë njerëz, në kohë dhe vende të ndryshme, ajo e gjitha i përket Perëndisë! Ai është Autori i parë i saj. Perëndia u zbulua përpara shumë njerëzve nëpër pergamena dhe letra me anë të Frymës së Tij. Në këtë mënyrë Ai e përfundoi së shkruari të gjithë Biblën. Përgjatë shekujve Perëndia u kujdes që këta 66 libra, së bashku me të gjithë kapitujt dhe vargjet e tyre, të jenë pjesë e Biblës; si pjesët më të kuptueshme, ashtu edhe pasazhet më të vështira.

Kur e kupton këtë gjë, e di se nuk mjafton që Bibla të lexohet në mënyrë sipërfaqësore. Jo vetëm që duhet ta lexojmë Biblën, por duhet edhe ta studiojmë. *"Ju hetoni Shkrimet..."*, thotë Zoti Jezus te **Gjoni 5:39**, *"... ato janë këto që dëshmojnë për mua."* Me fjalë të tjera: kushdo që e studion Biblën me përkushtim, duke u thelluar gjithnjë e më shumë dhe duke u lutur me zemër, do të gjejë Krishtin brenda saj. Dhe kush gjen Krishtin, mëson të njohë Zotin.

Pra, mos vallë kemi nevojë vetëm për Dhiatën e Re? Kështu mendojnë disa të krishterë. Vetë Zoti Jezu Krisht shfaqet në Bibël duke filluar në Ungjillin sipas Mateut, librin e parë të Dhiatës së Re, apo jo? Një tjetër gabim i rëndë! E gjithë Dhiata e Vjetër flet për Jezusin. Për këtë e kishte fjalën teksa pohonte atë që sapo lexuam te Gjoni 5: "Ju hetoni Shkrimet... dhe ato janë këto që dëshmojnë për mua". Kështu do t'i lexojmë e do t'i studiojmë?

Bibla është e denjë të lexohet, të studiohet dhe të mësohet. Pjesëmarrja besnikërisht në kishë do të të ndihmojë shumë për këtë gjë. Duhet t'i japësh rëndësi dëgjimit të predikimeve. Pjesëmarrja në takimet e studimeve biblike apo në grupet e të rinjve do të të ndihmojë jashtëzakonisht shumë.

Studimi personal i Biblës është tejet i rëndësishëm. Mund të lexosh çdo lloj materiali të krishterë. Këtë e këshillon çdo pastor, por nëse nuk e lexon Biblën individualisht... ah, sa keq! Shumë herë frikësohemi dhe zhgënjehemi. Themi: “Është shumë e vështirë, nuk e kuptoj”.

Nëse do ta lexosh një libër, mos e lexo përciptazi. Sapo të kuptosh idenë kryesore, të gjitha hollësitë që gjenden në shkrim do të të bëhen të qarta. Kështu ndodh me Biblën. Ajo është një bibliotekë e madhe me një pasqyrë të librave të ndryshëm, ku secili mbart historinë dhe qëllimin e saj. Megjithatë, në të njëjtën kohë ka vetëm një libër, një Autor, një kuptim. Prandaj Bibla nuk ka kontradikta në vetvete, edhe pse neve si lexues mund të na duken të tilla. Kushdo që e shpjegon Biblën përmes Biblës, do të zbulojë shumë shpejt koherencën dhe unitetin brenda saj.

Bibla është një mrekulli; një mrekulli nga Fryma e Perëndisë. A nuk të duket një mrekulli? Rreth 40 autorë e shkruan në gjuhë të ndryshme (Dhiata e Vjetër në hebraisht dhe aramaisht, Dhiata e Re në greqisht), në rrethana dhe periudha shumë të ndryshme (nga 1 500 vjet para Krishtit deri në 100 vjet pas ardhjes së Tij)... dhe sërish mbetet vetëm një mesazh, një histori e vetme, një qëllim i vetëm. Ky qëllim është mrekullia më e madhe: Perëndia i zbulohet mëkatarit për t’u pajtuar me të.

Nëse e kupton siç duhet, leximi i Biblës do të jetë një mrekulli. Siç shpjegojmë më lart: Perëndinë do ta gesh përmes fjalëve dhe fjalive. Do të mësosh ta dëgjosh. Do të kuptosh kush është Ai dhe kush je ti. Do të zbulosh çfarë do Ai dhe se çfarë urren – atë që kërkon dhe atë që jep. Kur Fryma e Shenjtë, Interpretuesi i madh i Fjalës së Perëndisë të hap sytë, dëshira për të mësuar rreth Biblës do të të shtohet gjithnjë e më shumë. Sepse do të duash të dish se si Perëndia do të pajtohet me një njeri kaq mëkatar. Do të kesh nevojë për Krishtin. Kush e gjen Atë, ka gjetur Jetën!

Edhe këtu Fryma vepron përmes Fjalës. Ati i kishës së hershme të krishterë, Ireneu, i quajti Fjalën dhe Frymën si "dy krahë që Zoti ia shtrin njeriut të rënë në mëkat".

Edhe nëse gjen kënaqësi gjatë leximit të Biblës, ai ende mbetet një libër i vështirë, apo jo? Do të jetë ndihmë e madhe nëse do të kuptosh se ç'lidhje ka çdo pasazh dhe çdo libër me idenë kryesore të Biblës. Nuk do ta kesh të qartë çdo gjë që në fillim, por do të të ndihmojë ta lexosh Biblën duke e kuptuar më mirë. Të paktën të ndihmon të kuptosh diçka më shumë rreth rregullave të ndërlikuara të librave të ligjit, profecive të vështira, vargjeve të vështira të psalmeve dhe udhëzimeve të pazakonshme apostolike.

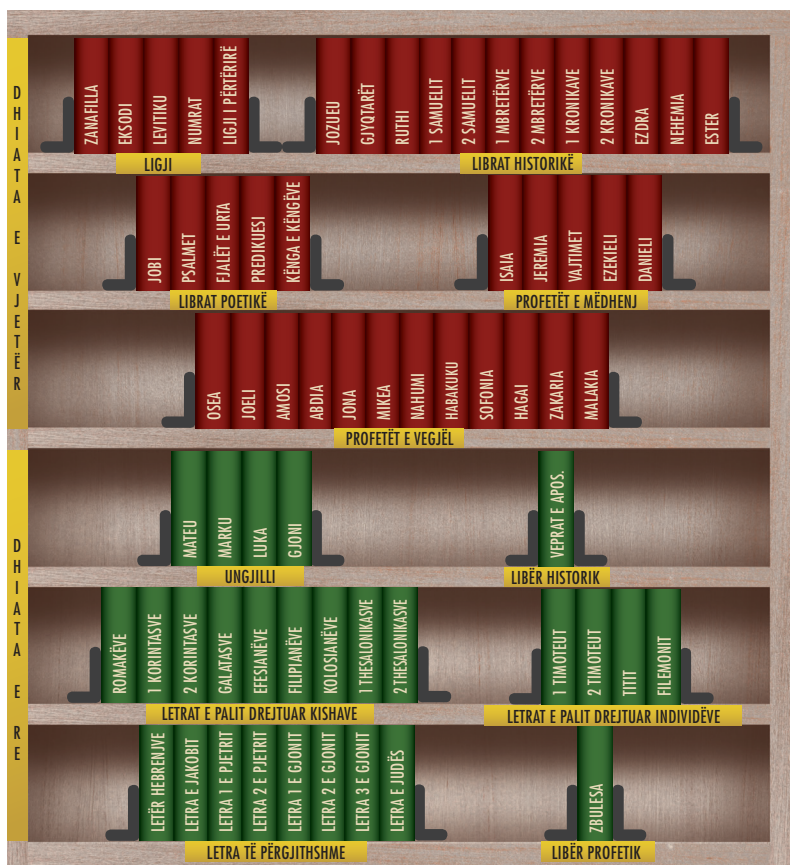
Për këtë arsye ka komentare biblike. Këta janë libra të mëdhenj që e shpjegojnë Biblën varg pas vargu. Është mirë t'i kesh në gjendje, edhe pse është tejet e nevojshme të dish nëse janë të besueshëm ose jo. Por tashmë e kupton: komentaret janë libra më të trashë se vetë Bibla, por nuk të ndihmojnë shumë që të zbulosh **fijen e kuqe** të Biblës, ose me fjalë të tjera që të kuptosh qartësisht mesazhin unik i Biblës.

Libri që keni në dorë është shumë më i hollë. E përshkon Biblën me hapa të mëdhenj, ndonjëherë shumë të mëdhenj. Kjo ndodh me qëllim. Qëllimi është që të të udhëheqë drejt **fijes së kuqe**, që të njohësh çdo libër në Bibël dhe të dish vendin dhe kuptimin që zë ai në tërësinë e mesazhit biblik. Kjo të ndihmon të kuptosh se çdo pjesë e Biblës është e ndërlidhur me të gjitha pjesët e tjera të saj; se Dhiata e Vjetër dhe Dhiata e Re formojnë një unitet shumë të pasur, të thellë dhe të bukur. Pra, e gjithë Bibla përshkohet nga një mesazh unik, nga **fija e kuqe**, e cila është zbulesa e Jezu Krishtit.

Kur ne të krishterët nuk e njohim mirë Biblën tonë, ose kur anashkalojmë disa pjesë të saj, nuk dihet se ku përfundojmë. Mund të ndikohemi shumë lehtë nga mendimet njerëzore. Por kushdo që gjen kohë, që përkushtohet me respekt dhe e dëgjon Zotin në heshtje, do të zbulojë të vërtetën më të thella. Nuk do të ketë gjithmonë të vërtetën të lehta për t'u kuptuar; por është e sigurt që do të jenë të thella, të bukura dhe të mahnitshme. Ky libër do të të ndihmojë ta njohësh Biblën më mirë. Sepse Fjala e Shenjtë e Perëndisë është më e mprehtë se një shpatë, për të të dhënë mësim (ndonjëherë të dhimbshme) dhe për të të zbuluar shpëtimin në Birin e Perëndisë, Zotin tonë Jezu Krisht.

Iliri mbërriti në shtëpi me një celular të ri, i ngrefosur si gjel deti. Aparati u shpaktetua dhe u provua menjëherë. Përdorimi i disa prej aplikacioneve nuk shkoi siç duhej, por Iliri nuk e vrau mendjen. Kishte shumë gjëra të tjera për të provuar. Por fatkeqësisht vazhdonte të bezdisej nga disa prej aplikacioneve të celularit. Sa më shumë kalonte koha, aq më shumë shtoheshin, dhe Iliri filloi të mërzitej shumë. Celularin e përdorte gjithnjë e më pak. Filloi të ëndërronte që të blinte një të ri. "Biri im, kushton shumë shtrenjtë për të blerë një tjetër kaq shpejt," i tha i ati një ditë. "Pse të mos e shohim manualin e përdorimit më mirë?" E kaluan gjithë natën ulur në divan. U desh kohë, nuk ishte aq e lehtë të kuptoje çdo gjë. Iu desh ta formatonin celularin dhe të rivendosnin aplikacionet. Por pasi këmbëngulën për një natë të tërë, celulari i Ilirit, që ishte pothuajse i papërdorshëm, filloi të punonte si i ri.

A nuk ndodh edhe me Biblën njësoj si me celularin e Ilirit? Jo, Bibla nuk ka nevojë për manual përdorimi, por Perëndia siguron njerëz që ta shpjegojnë. Studimi i Fjalës së Perëndisë na kurorëzon me bekimin e Tij.

1. Librat e ligjit

Zanafilla - Eksodi - Levitiku - Numrat - Ligji i Përtërirë

Kur një misionar, i quajtur Gerrit Kuijt, mbërriti si njeriu i parë i bardhë në xhunglën e errët të Papuas, në Indonezi rreth vitit 1960, u takua me disa fise që jetonin në errësirë të tejskajshme. Grindeshin vazhdimisht me njëri-tjetrin. Vjedhjet dhe vrasjet ishin praktika të përditshme. Me çfarë duhet ta fillonte predikimin e mesazhit të Biblës pastori Kuijt? Me Zotin Jezus dhe faljen e Tij? Ata vrasës të egër nuk ndienin as nevojën më të vogël për t'u falur! "Kështu që ia nisa me fillimin e Biblës," tregoi ai më vonë. "Zoti të ndalon të vrasësh dhe të vjedhësh." Në këtë mënyrë predikimi i ligjit shtroi rrugën për Ungjillin. Në disa jetë lindi dëshira për pajtim dhe paqe me këtë Perëndi të zemëruar.

A e ke vënë re ndonjëherë që Bibla nuk fillon me lajmin e mirë të Jezu Krishtit, as me faljen dhe shpëtimin, dhe as me pajtimin e hirin? Jo! Pesë librat e parë të Biblës janë librat e Moisiut. Njihen si **librat e ligjit**. Judenjtë i quajnë "Torah". Duke nisur nga kapitulli 20 i Eksodit, hasim në një sasi të madhe normash dhe rregullash. Ato tregojnë vullnetin e ZOTIT, atë që kërkon Ai nga të gjithë njerëzit, si edhe gjithçka që pret veçanërisht nga populli i Tij i zgjedhur.

Vullneti i Perëndisë është për të gjithë njerëzit pa dallim. Pse? Kjo shpjegohet te Zanafilla, kapitujt 1 dhe 2. Zanafillë do të thotë "të bësh" apo "të krijosh". Dy kapitujt e parë të Biblës tregojnë qartë se Zoti është Krijuesi i të gjithë njerëzimit dhe për këtë arsye ata duhet t'i shërbejnë Atij. Është e drejta e Tij. Ai është Zoti legjitim i qiellit dhe i tokës. Zoti e krijoi njeriun në mënyrë të atillë që t'i shërbejë Atij. Në Kopshtin e Edenit njeriu ishte

Udhëtimi i Abrahamit

i mirë. Ai ishte mbartës i shëmbëlltyrës së Perëndisë. Kur Krijuesi i madh pa të gjitha ato që kishte bërë pas gjashtë ditësh, tha se ishin “shumë mirë”.

Ndaj, që në faqet e para të Biblës flitet për marrëdhënien ndërmjet Perëndisë dhe krijimit të Tij – sidomos me qenien njerëzore. Njeriu u pajis prej Tij me dhunti të veçanta për t’i shërbyer dhe për ta nderuar. Njeriu di të flasë e të këndojë, të mrekullohet e të lutet, ta adhurojë Perëndinë dhe t’i shërbejë Atij. Perëndia do që të respektohet nga qenia njerëzore, si me fjalë ashtu edhe me vepra. Në këtë mënyrë, Perëndia e qartëson faktin se kërkon të ketë një marrëdhënie me njeriun dhe se në të vërtetë e ka.

Megjithatë, fjalën “marrëdhënie” nuk e hasim në Bibël as edhe një herë të vetme. Termi “marrëdhënie” është tepër i ri për një libër kaq të lashtë. Perëndia përdor një fjalë tjetër në Bibël, një term më të thellë. Në vend të fjalës “marrëdhënie” thotë “besëlidhje”. Këtë fjalë e gjejmë: 27 herë te Zanafilla, 13 herë tek Eksodi, 9 herë te Levitiku dhe 5 herë te Numrat; pas-taj edhe 27 herë të tjera te Ligji i Përtërirë. Kështu që mund të thuhet se këta libra flasin për besëlidhjen, domethënë për marrëdhënien që Perëndia kërkon të ndërtojë me njerëzimin.

Bibla hebraike

Ndaj s'është aspak e çuditshme që librat e Moisiut njihen ndryshe edhe si **librat e besëlidhjes**. Pra, jo vetëm që janë libra ligji, por gjithashtu janë edhe libra besëlidhjeje. Ligji është për të gjithë njerëzit, por i përket besëlidhjes në një mënyrë shumë të veçantë. ZOTI ia shpalli ligjin e Tij popullit të Izraelit, pasi e lroi atë nga skllavëria e Egjiptit. Ai

e zgjodhi këtë popull, e çliroi dhe e çoi në Tokën e Premtuar. Në këto rrethana, Ai ia besoi ligjin e Tij të shenjtë popullit të Tij. Mund ta konsiderosh një dhuratë shumë të veçantë brenda një besëlidhjeje shumë të veçantë.

Le të përqendrohemi, në mënyrë që ta kuptojmë më mirë! Perëndia ka një marrëdhënie me të gjithë njerëzit, por veçanërisht me popullin e Tij. Ligji i Perëndisë ekziston për të gjithë, por në veçanti për popullin e Tij. Si shpjegohet kjo? A i përkasim të gjithë Perëndisë, apo Ai i përket vetëm popullit të Tij? A janë të gjithë njerëzit bij të Perëndisë, apo të tillë quhen vetëm ata që i përkasin popullit të Tij? Këto janë pyetje të rëndësishme si për njeriun, ashtu edhe për teologjinë (shkencën që studion zbuluesën e Perëndisë). Ne kemi me të vërtetë nevojë për pesë librat e parë të Biblës, pesë librat e besëlidhjes apo librat e ligjit, për t'u dhënë përgjigje atyre pyetjeve.

Vumë re që Bibla nuk flet për "marrëdhënie", por për "besëlidhje". Në librin e Zanafillës spikatin të paktën dy besëlidhje. E para ishte e vlefshme në parajsë. E quajmë besëlidhja e veprave. Këtë term nuk e hasim në Bibël, por na ndihmon për ta shpjeguar më mirë. Perëndia, Krijuesi kishte një besëlidhje me Adamin, dhe përmes tij me të gjithë njerëzimin. Ndaj, Ai ishte Perëndia i të gjithëve. Adami dhe e gjithë pasardhja e tij do të meritonin jetën e përjetshme vetëm duke qëndruar besnikë ndaj Perëndisë. Ndaj kërkohej një urdhërim prove. Këtë e lexojmë te **Zanafilla 2:16** dhe 17: Dhe ZOTI Perëndi e urdhëroi njeriun duke i thënë: "Ha lirisht nga çdo pemë e kopshtit; por mos ha nga pema e njohjes të së mirës dhe të së keqes, sepse ditën që do të hash prej saj, ke për të vdekur me siguri".

Vetëm përmes "veprës" së besnikërisë, Adami, dhe në atë e gjithë raca njerëzore, do të mund të fitonin jetën e përjetshme. Por te Zanafilla 3, kapitulli më i errët i Biblës dhe i historisë njerëzore, zbulojmë se çfarë ka ndodhur. Adami nuk u bind. Vdekja erdhi në jetë, dhe bashkë me të

Besëlidhjet

Besëlidhja e veprave

Perëndia me Adamin (dhe të gjithë njerëzimin) premtoi: nëse bindeni, ka jetë të përjetshme. Kërcënimi: nëse nuk bindeni, ka vdekje. Statusi: u shkatërrua nga Adami.

Besëlidhja e hirit

Perëndia me Krishtin (dhe të zgjedhurit e Tij) premtoi: jetë të përjetshme. Kërcënimi nuk është i nevojshëm, Krishti është Biri i Perëndisë. Statusi: u përmbush nga Krishti.

Besëlidhja me Noeun

Perëndia me Noeun (dhe të gjithë njerëzimin) premtoi: nuk do të ketë kurrë më përmytje mbi tokë. Kërcënimi: nuk ka kushte. Statusi: e sigurt (shikoni ylberin).

Normalisht flasim për dy lloj besëlidhjesh, sepse u referohemi besëlidhjeve që kanë të bëjnë me jetën e përjetshme. Veç kësaj, Bibla na flet edhe për besëlidhjen me Noeun, por kjo lidhet me jetën e përkohshme në një tokë të papërsosur.

erdhën të gjitha hallet dhe mjerimet. Besëlidhja e veprave u prish. S'mbeti asgjë për ta shpëtuar njeriun; asnjë lloj shpëtimi përmes veprave. Rënia në mëkat shkatërroi gjithçka. Bashkë me Adamin i kthyem shpinën Perëndisë. Me mëkatin erdhi vdekja dhe vdekja erdhi mbi njerëzimin, sepse të gjithë mëkatuan përmes Adamit (**Rom. 5:12**).

Por në mirësinë, durimin dhe diturinë e Tij, Perëndia përcaktoi një besëlidhje të re me njerëzit! Ne e njohim si **besëlidhja e hirit**. Dhe këtë e bëri me Birin e Tij të vetëm; jo me të gjithë njerëzit, por me popullin e Tij të zgje-

dhur. Në radhë të parë është Izraeli. Perëndia i bën pjesë të besëlidhjes së Tij edhe të gjithë ata që besojnë te Jezu Krishti, Izraeliti më i madh.

Treguesin e parë të kësaj besëlidhjeje e gjejmë në Bibël te **Zanafilla 3:15**. Përmes fjalive disi të ndërlikuara, Perëndia na premton se Biri i Tij do të vijë në jetë si njeri. Ky njeri do të thotë fjalën e fundit, sepse Ai do të mposhtë Djallin dhe të gjitha fuqitë e liga. Ky varg është **premtimi amënor**, si dhe paraungjilli. Është zanafilla e të gjitha premtimeve, lajmi i mirë pas rënies në mëkat. Ky premtim u përmbush nga Perëndia ngadalë, por me siguri. Ndaj Ai përdori popullin e Izraelit. Këtë e shohim qysh nga Zanafilla dhe libri i Eksodit. Nëse ndjekim këtë **fije**, s'do të harrojmë kurrë që nga ky popull shumë kohë më vonë do të lindë Zoti Jezus – edhe pse Djalli do të bëjë gjithçka për ta ndaluar.

Ende po flasim për besëlidhjen e hirit, e cila zuri vendin e besëlidhjes së veprave. Besëlidhja e veprave u bë me Adamin dhe njerëzimin, por tashmë nuk ekziston më. Besëlidhja e hirit ekziston përmes Jezu Krishtit me popullin e Tij. Të gjithë janë të zgjedhur. I pari prej tyre është vetë Adami. Madje besojmë se edhe bashkëshortja e tij, Eva, dhe fëmijët e tij, Abeli e Sethi, i përkasin kësaj besëlidhjeje. Kaini sigurisht që jo. Ndërsa lexojmë kapitujt e parë të Zanafillës, kuptojmë se njerëz si Enoku dhe Noeu i përkasin besëlidhjes së hirit, por të tjerë si Lameku sigurisht që jo. Këtë fazë të besëlidhjes së hirit e njohim si **fazën më të veçantë**. As këtë term nuk e hasim në Bibël, por na ndihmon të kuptojmë se Perëndia për një periudhë të caktuar e mbante besëlidhjen me disa njerëz, veçanërisht me ata që kishin frikën e Tij.

Duke nisur nga **Zanafilla 12:1**, besëlidhja e hirit hyn në një epokë të re. ZOTI nuk zgjedh vetëm Abrahamin, por të gjithë familjen e tij. Pasardhja tij do të jetë një popull i madh dhe nga ky popull do të lindë Shpëtimtari i premtuar. Ndaj, familja e Abrahamit merr një shenjë specifike. Të gjithë meshkujt dhe fëmijët djem duhet të rrethpriten. Ky zakon ushtrohej për arsye higjienike edhe nga popuj që jetonin në shkretëtirë. ZOTI e merr këtë zakon të përgjakshëm dhe e shndërron në shenjë të besëlidhjes së Tij. Gjithashtu, popullit të Abramit, i cili më vonë do të quhet Abraham, i jep një vend të mirë mbi dhe: Tokën e Premtuar. Këtë fazë të besëlidhjes së hirit do ta njohim si **faza patriarkale**. Perëndia lidhet jo vetëm me Abrahamin dhe birin e tij, Isakun, por edhe me të birin e Isakut, Jakobin. As binjaku i Jakobit nuk i përket kësaj besëlidhjeje (mund ta lexosh te **Rom. 9:11-14**).

Familja e Abrahamit, Isaku, Jakobi dhe dymbëdhjetë bijtë e tij

Abrahami – Sara

Isaku – Rebeka

Esau

➡ (populli i Edomit)

Jakobi – Lea / Rakela / Bilhaba / Zilpaha ➡ (populli i Izraelit)

Rubeni (nga Lea)

Simeoni (nga Lea)

Levi (nga Lea)

Juda (nga Lea)

Dani (nga Bilhaba)

Neftali (nga Bilhaba)

Gadi (nga Zilpaha)

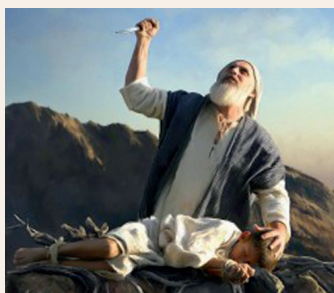
Asheri (nga Zilpaha)

Isakari (nga Lea)

Zabuloni (nga Lea)

Jozefi (nga Rakela)

Benjamini (nga Rakela)

Abrahami duke sakrifikuar Isakun

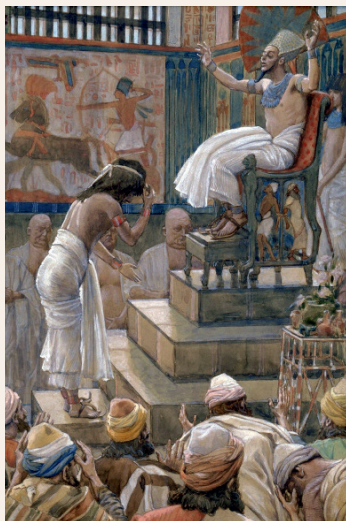
E njohim historinë. Atë Jakobi, i njohur gjithashtu si Izraeli, kishte dymbëdhjetë bij. Ata u bënë patriarkët e dymbëdhjetë fiseve, që së bashku formojnë popullin e Izraelit. Grupi izraelit, i përbërë prej shtatëdhjetë personash, mbërriti në tokën e Egjiptit, në mes të periudhës më të vështirë të zisë së bukës. Jozefi, djali i parafundit i Jakobit, përmes drejtimit të plotfuqishëm të Perëndisë, arriti të bëhej princ përkrah Faraonit. Por, shumë kohë pas vdekjes së Jozefit populli vazhdonte të shtoej dhe Egjipti qeverisej nga një faraon tjetër. Gjërat u vështirësuan edhe më shumë. Egjiptianët filluan të abuzonin me izraelitët, t'i keqtrajtonin dhe t'i skllavëronin ata. Nga ankthi i shtypjes izraelitët iu drejtuan Perëndisë. Ai u kujtua për besëlidhjen e Tij (**Eks. 2:24-25**) dhe i erdhi në ndihmë popullit të Tij. Këtu hyjmë në një periudhë tjetër, e cila njihet si **faza kombëtare** e besëlidhjes së hirit. ZOTI tashmë ka popullin e Tij mbi tokë, i cili quhet Izrael, dhe të gjithë popujt e tjerë do ta njohin.

Ardhjen e Krishtit e shohim te... Jozefi

Jozefi ishte biri i parapëlqyer i atit të tij, Jakobit. Kur ishte i ri shikonte ëndrra plot kuptim, madje parashikoi që vëllezërit dhe familja e tij një ditë do të përuleshin përpara tij. Pikërisht për këto arsye vëllezërit e tij e urrenin. E shitën si skllav. Ata mendonin se nuk do ta shihnin më kurrë.

Por nën udhëheqjen e mreku-llueshme të Perëndisë, Jozefi shkoi nga burgu në pallatin e Faraonit. U bë udhëheqësi kryesor i vendit. Si i tillë, drejtoi një projekt për shpërndarjen e ushqimit gjatë krizës së zisë së bukës. Ky projekt që shtyja për mbijetesën e familjes së Jozefit.

"Ju keni kurditur të këqija kundër meje," u thotë Jozefi vëllezërve të tij te **Zanafilla 50:20**, *"por Perëndia ka dashur që t'i shërbejë së mirës, për të kryer atë që po ndodh sot: të mbash gjallë një popull të shumtë."* Jozefi nën udhëheqjen e Perëndisë ishte garanci për mbijetesën e popullit të Tij. Bashkë me të mbijetoi premtimi i shpëtimit për të gjitha kombet. Në të gjithë historinë e tij, Jozefi është shembull i asaj që Perëndia mendonte të bënte me Birin e Tij. Mënyra se si Jozefi u dëbua dhe u shit si skllav, pastaj mënyra se si përfundoi në burg edhe pse ishte tërësisht i pafajshëm, lirimi i tij, shpjegimi i ëndrrave, shpëtimi i vëllezërve të tij, zbulojnë identitetin e tij përpara tyre, duke i ftuar të jetojnë me të në Egjipt - të gjitha këto kanë ngjashmëri të bukura dhe të thella me jetën e Zotit Jezu Krisht dhe veprën e Tij. Jo, Jozefi nuk ishte Mesia, Krishti. Po, ai ishte një ngjashmëri e qartë pararendëse e kësaj që Jezusi do të ishte përsosmërisht. Lexo: **Zanafilla 37-50**.

Kjo gjë fillon me egjiptianët. Dhjetë plagë të tmerrshme bien mbi ta, derisa e lënë popullin e Izraelit të shkonte. Vetë ZOTI e çliron popullin e Tij nga skllavëria duke përdorur Moisiun dhe vëllanë e tij, Aaronin, të cilët do të bëhen udhëheqësi dhe kryepriifti i popullit. Perëndia e udhëheq popullin e Tij drejt Tokës së Premtuar përmes Detit të Kuq, në mes të shkretëtirës dhe shumë provave. Te **Letra e Parë e Korintasve 10:11** Pali thotë se vepra e Tij shërbeu si shembull. Ashtu sikurse ZOTI e udhëhoqi popullin e Tij nga skllavëria drejt Tokës së Premtuar, po njësoj do t'i udhëheqë të gjithë ata që kanë frikën e ZOTIT, që nga pushteti i Satanit drejt parajsës hyjnore. Kur Pali e shkruan këtë, kemi mbërritur në Dhiatën e Re. Hyjmë në një fazë dhe në një epokë të re të besëlidhjes së hirit. Disa e njohin si **faza kishtare**. Jo vetëm Izraeli, por edhe Kisha e Krishtit nga të gjithë popujt e tjerë i përket besëlidhjes së hirit pas sakrificës së Tij në kryq.

Le të ndalemi për një çast në fazën kombëtare të besëlidhjes, sepse nga kjo fazë varen pjesa më e madhe e librave të Moisiut. ZOTI i dha popullit të shpëtuar ligjin e Tij të shenjtë. A nuk i shpëtoi që të kishin një jetë më të mirë? Një jetë e tillë mundësohet vetëm nëse u bindesh urdhërimeve të ZOTIT; sepse janë njësoj si Ai: të urta dhe të mira. Janë edhe të dobishme. Ai që nuk i bindet, nuk mund të jetojë një jetë të mirë dhe të dobishme. Gjithçka që shkel ligjin, është mëkat. Dhe mëkati shkakton ndarje nga Perëndia. Ne kemi shumë nevojë për Perëndinë, pavarësisht nëse e pranojmë Atë ose jo.

Nën këmbën e malit të Sinait, në shkretëtirë të plotë, Izraeli merr ligjin e ZOTIT. Jo vetëm që merr dhjetë urdhërime, të cilat shërbejnë për të gjithë njerëzit në çdo kohë dhe në çdo vend, por gjithashtu merr edhe një sërë urdhëresash mbi ritet e shërbimit që Perëndia vendos mes popullit të Izraelit. Ai urdhëron ndërtimin e një tabernakulli. Sot do ta quanim: kishë; një kishë shumë e veçantë, me rite dhe zakone të veçanta. Gjithçka shërbente për të mësuar njerëzit, madje edhe mobilitet e pëlhurat e tabernakullit. Në këtë mënyrë populli merrte mësim të dukshme. Nuk kishin Bibël si ne, sepse ajo nuk ishte shkruar ende. Moisiu sapo kishte filluar të shkruante librat e parë.

Sot nuk jemi të detyruar të përmbushim ligjet ceremoniale që shohim te Levitiku dhe Ligji i Përtërirë. Nëse do të funksiononte ashtu, do të na duhej të flijonim dele dhe pëllumba në kishë. Do të na nevojitej një altar. Burrat dhe djemtë do të duhej të rrethpriteshin, në mënyrë që të anëtarësoheshin në kishë. Njerëzit me aftësi të kufizuara nuk do të mund

të merrnin pjesë në shërbesa, madje as gratë gjatë të përmuajshmeve. Në vendet më të rëndësishme të kishës do të hynin vetëm priftërinjtë - asnjë pastor, asnjë i moshuar, madje asnjë anëtar i zakonshëm i bashkësisë.

Të gjitha këto ligje ceremoniale shërbenin për të mësuar popullin e zgjedhur. Çfarë i mësonin? Së pari, ZOTI është i shenjtë dhe se nuk luhet me të drejtat e Tij. Së dyti, pa derdhur gjak nuk ka ndjesë (Heb. 9:22). Së treti, Qengji i përsosur dhe i pastër do të vijë një ditë dhe do të shlyejë njëherë e mirë mëkatet e të gjithë popullit. Të gjitha ligjet ceremoniale kishin të bënin me shërbimin e pajtimit. Përmes flijimeve, Perëndia na tregon se kush është dhe që kërkon faljen e të gjitha mëkateve të popullit të Tij. Të gjitha këto paralajmërojnë ardhjen e Krishtit.

Edhe një herë tjetër: nuk kemi arsye për të zbatuar ligjet ceremoniale. ZOTI ia dha Izraelit për fazën kombëtare të besëlidhjes së hirit, e cila zgjati që nga koha kur ZOTI shpalli ligjin në malin e Sinait, deri në sakrificën e Krishtit në kryq. Ai ishte Qengji i përsosur. Gjaku i Tij mjaftonte për të larë dhe për të shlyer mëkatet. Nuk ka më nevojë për gjakderdhje pas Tij. Për këtë arsye, rrethprerja tashmë nuk është shenjë e besëlidhjes së hirit, ndërsa pagëzimi po. Ndaj lexojmë se në çastin kur Jezusi po jepte shpirt, veli me ngjyra në tempullin e Jerusalemit u shqye më dysh nga maja deri në fund. Ishte pikërisht veli që kishte mbuluar vendin e shenjtë të tabernakullit dhe më pas të tempullit. Ai u hap vetëm nga sakrifica e Krishtit. Sekretet u zbuluan. Edhe shërbimi i flijimeve, i njohur edhe si shërbimi i hijes së atyre që kanë për të ardhur, mori fund.

Ai që lexon me kujdes, e kupton se duhet të tregohet shumë i vëmendshëm me disa pasazhe tek Eksodi, Levitiku dhe Ligji i Përtërirë. Jo gjithçka gjen zbatim në ditët e sotme. Jo të gjitha ligjet kanë ende vlerë për ne. Ligjet ceremoniale tashmë nuk ruhen më. As ligjet civile, të cilat ishin të detyrueshme për Izraelin, nuk gjejnë zbatim për ne. Çdo izraelit që mbledhte të ardhura nga toka e tij, duhej të linte mënjanë një pjesë për njerëzit e varfër. Në vendin ku jetojmë, ne paguajmë taksa për këtë. Ky është thjesht një shembull i ligjeve civile që i kemi edhe në librat e Moisiut, por që nuk i zbatojmë.

Atëherë, cilat janë ligjet që duhet të zbatojmë? Së pari, të gjitha ligjet që kanë lidhje me **Dhjetë Urdhërimet**. Ato janë gdhendur nga ZOTI në pllaka guri, në mënyrë që të mos fshihen kurrë. Këtyre ligjeve mund t'u shtojmë nene të tjera, që sipas tekstit të Biblës kanë të bëjnë me karakterin e

Perëndisë. Nëse Perëndia pohon se është e neveritshme që meshkuj të vishen si femra, dijeni se ky ligj vazhdon të mbetet në fuqi, është i pandryshueshëm! Për ZOTIN është e neveritshme që meshkuj të kryejnë marrëdhënie seksuale me meshkuj, apo nëse një njeri ka një marrëdhënie seksuale me një kafshë. Për këtë nuk flitet në mënyrë të drejtpërdrejtë të Dhjetë Urdhërimit, por librat e Moisiut na tregojnë qartë se çfarë mendon ZOTI në lidhje me këtë.

Një pyetje e fundit na çon sërish në fillim të këtij kapitulli. Kush duhet t'i zbatojë Dhjetë Urdhërimit? Të gjithë njerëzit... apo vetëm populli i

Dhjetë Urdhërimit (Eksodi 20)

-
1. Ndero ZOTIN Perëndi
(mos ki perëndi të tjerë)
 2. Ndero Shërbimin e ZOTIT
(mos bëj shëmbëlltyra)
 3. Ndero Emrin e ZOTIT
(mos blasfemo)
 4. Ndero Ditën e ZOTIT
(mos puno ditën e pushimit)

Pllaka e parë: ndaj ZOTIT.

-
5. Ndero prindërit e tu
 6. Mos vrit
 7. Mos bëj tradhti
bashkëshortore
 8. Mos vidh
 9. Mos bëj dëshmi të rreme
 10. Mos dëshiro gjërat
e të afërmit tënd

Pllaka e dytë: ndaj të afërmit.

Perëndisë? E gjithë bota... apo vetëm kisha? ZOTI ia dha ligjin popullit të Tij të zgjedhur, jo popujve të tjerë, apo jo? Po, e vërtetë. Populli i Perëndisë, Kisha e Krishtit, është e detyruar ta zbatojë ligjin e Tij. Kjo është detyra jonë, edhe nëse dështojmë shumë herë. Edhe pse jobesimtari nuk e zbaton ligjin, kjo s'do të thotë që ai nuk gjen kuptim në jetën e tij. Ai nuk mund të shpëtohet përmes veprave të besnikërisë ose të bindjes ndaj ligjit. Vetëm Perëndia, Krijuesi ka të drejtën e shenjtë për t'u nderuar dhe për t'u dashur nga jobesimtari, dhe ky i fundit duhet t'i bindet vetëm Atij. Besëlidhja e veprave është thyer, por kërkesa e Perëndisë është e gjallë dhe ende vazhdon të jetojë.

Ligji i shenjtë i Perëndisë shërben për të ndriçuar të gjithë njerëzimin, i cili jeton në mjerim të thellë. Ligji i mëson njerëzimit, sidomos popullit të ZOTIT, se mësimi mbi Dhjetë Urdhërimet duhet dëgjuar çdo javë në kishë.¹ Populli i Perëndisë mëson se nuk ka asgjë të mirë në vetvete, dhe kjo është e mjerueshme; por atëherë, aty dëgjon më shumë. Ai popull dëgjon në predikim se Kush e ka zbatuar ligjin me të vërtetë. Dhe se si ky **Përmbushës i ligjit** prapëseprapë u ndëshkua me një vuajtje mizore dhe pati një vdekje shumë përulëse. Pikërisht për këtë arsye, Ai është në gjendje ta shpëtojë popullin e Tij të zgjedhur nga mëkati dhe faji. Emri i Tij është Jezus; Bibla e quan Qengji i Perëndisë dhe Luani prej fisit të Judës. Ai është thesari i popullit të Perëndisë.

Edhe diçka tjetër. Nuk është aspak e mjaftueshme që thjesht t'i përkasësh popullit të Perëndisë vetëm në dukje. Shumë izraelitë vdiqën në shkretëtirë dhe nuk arritën kurrë në Tokën e Premtuar. Kjo ndodhi për shkak të mëkateve të tyre. Pali u shkruan të krishterëve në Romë: *"... sepse jo të gjithë që janë nga Izraeli janë Izrael"* (Rom. 9:6). Shumë prej tyre ishin izraelitë vetëm me emër dhe i përkisnin popullit të ZOTIT vetëm në dukje, jo me zemër. Ndaj duhet t'i druheni faktit se në kishë ka shumë njerëz që quhen të krishterë, por të cilët nuk janë të atillë në zemër. Ne duhet t'i përkasim popullit të Perëndisë me të gjithë qenien tonë.

Për këtë na duhet gjaku i besëlidhjes, por edhe besnikëria ndaj saj. Moisiu shkroi rreth kësaj çështjeje në fund të jetës së tij. Për shembull, te **Ligji i Përtërirë 28:1 dhe 15** thuhet: *"Tani, në rast se ti i bindesh me zell zërit të ZOTIT, Perëndisë tënd, duke pasur kujdes të zbatosh tërë urdhërimet e*

1 Kishat e reformuara shpesh e kanë si zakon leximin e Dhjetë Urdhërimeve çdo javë në shërbesën kishtare.

tij, që sot unë po të urdhëroj, do të ndodhë që ZOTI, Perëndia yt, do të të lartësojë mbi të gjitha kombet e dheut; Por në rast se nuk i bindesh zërit të ZOTIT, Perëndisë tënd, për të respektuar me kujdes të gjitha urdhërimet dhe të gjitha statutet e tij që sot të urdhëroj, do të ndodhë që të gjitha këto mallkime do të bien mbi ty dhe do të të gjejnë”.

Pyetje zbatuese

- Shpjego domethënien e termave të mëposhtëm dhe lidhjen që kanë me librat: Zanafilla, Eksodi, Levitiku, Numrat dhe Ligji i Përtërirë (shpjego pa parë tekstin):
 - Librat e ligjit
 - Librat e besëlidhjes
 - Besëlidhja e veprave
 - Besëlidhja e hirit
 - Premtimi amënor
 - Faza patriarkale
 - Faza kombëtare
 - Faza kishtare
 - Dhjetë Urdhërimet
 - Përbushësi i ligjit
- A mund të shpjegosh se përse ZOTI ia dha ligjin popullit të Tij, kur nuk jemi në gjendje ta zbatojmë? A mund të përfshish **Romakëve 3:19-20**?
- A mund t'i shpjegosh dikujt që nuk është i krishterë se përse disa prej urdhërimeve të librave të Moisiut zbatohen dhe disa jo?
- Në Bibël flitet shumë për besëlidhjet. Pse mendon që sidoqoftë dallojmë vetëm besëlidhjen e veprave dhe besëlidhjen e hirit?
- Si mund të bëhesh pjesë e besëlidhjes së hirit?

Tabernakulli

Si arriti Perëndia i Shenjtë të jetojë me njerëzit mëkatarë? Vetëm përmes Jezu Krishtit, Birit të Tij dhe përmes sakrificës së Tij. Si ka mundësi, pasi Jezu Krishti ende nuk kishte lindur në Dhiatën e Vjetër? ZOTI jetonte me popullin e Tij, apo jo? Kjo ishte e dukshme në shenjtëroren e Izraelit: fillimisht në formën e një çadre ose tende (tabernakulli), më vonë në formën e një kompleksi të madh dhe të bukur prej guri e druri (tempulli).

Nuk ishte e paqëllimshme që ZOTI i tregoi Moisiut formën e shenjtërores. Tek **Eksodi 25-27** i tregon me hollësi se si duhet ta ndërtojë. Të gjitha këto hollësi lidhen me një tregim. Zoti është i shenjtë, populli mëkatar, por të dy bashkohen me anë të shërbimit të pajtimit. Në këtë mënyrë, tabernakulli përbënte një profeci për ardhjen e Krishtit.

Perdet e bukura dhe me ngjyra, gurët e çmuar, traversat e veshura me ar dhe seri të gjata sythesh, të gjitha tregonin shenjtërinë e ZOTIT. Pëlhurat me ngjyra të errëta dhe moslejimi për të hyrë brenda tabernakullit, tregonin nga ana tjetër pashenjtërinë e popullit. Vetëm priftërinjtë mund të hynin në **vendin e shenjtë** të tabernakullit dhe vetëm kryepriifti në **vendin më të shenjtë**, një herë në vit.

Arka e besëlidhjes gjendej në vendin e shenjtë. Ishte praktikisht froni i ZOTIT. Banonte mes **kerubinëve**, dy figura engjëjsh që me krahët e tyre formonin një hark lavdie mbi arkë. Në arkën e besëlidhjes gjendeshin **dy pllakat e gurit** me Dhjetë Urdhërimet. Ndërmjet atij ligji dhe ZOTIT gjendej **pajtuesi**: mbulesa prej ari safi e arkës. Pajtuesi tregonte Jezu Krishtin. Ai do të ishte Pajtuesi dhe Ndërmjetësi, midis Perëndisë dhe popullit të Tij.

Duhej derdhur gjak për pajtimin. Çdo ditë rridhte gjak në tempull. Sidomos në **oborin** ku gjendej **altari prej bronzi i holokausteve**. Aty ndodhej edhe legeni prej bronzi, në të cilin priftërinjtë pastroheshin përpara se të kryenin shërbesën e tyre të shenjtë. Kjo simbolizonte larjen e mëkateve dhe shlyerjen e paudhësive, të cilat janë të domosdoshme si për ofiqmbajtësit, ashtu edhe për njerëzit "e thjeshtë".

Në Ditën e Shlyerjes së Mëkateve, kryepriifti, së pari, kalon me gjakun përmes vendit të shenjtë, duke pasur në të majtë **shandanin e artë me shtatë**

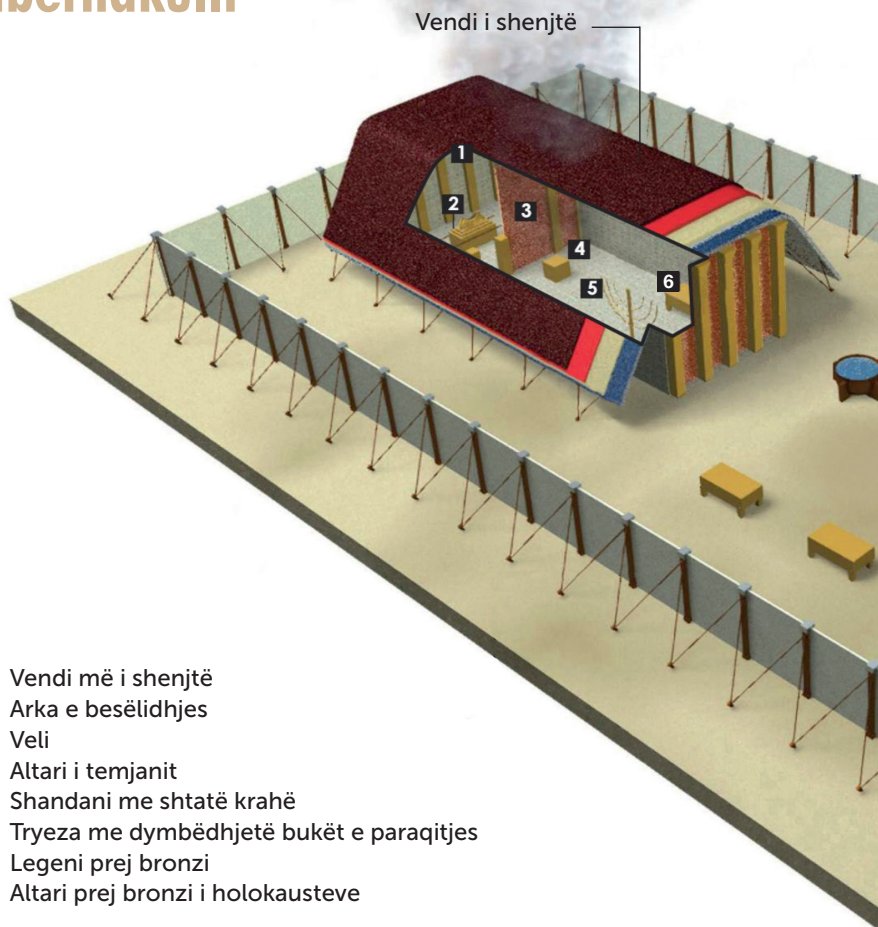
krahë: simboli i dritës së Fjalës së Perëndisë. Në anën e tij të djathtë, gjendet **tryeza me dymbëdhjetë bukët e paraqitjes:** simboli i kujdesit të përditshëm të ZOTIT për popullin e Tij. Ndoshta këtu shihet tashmë uniteti midis Fjalës dhe sakramentit.

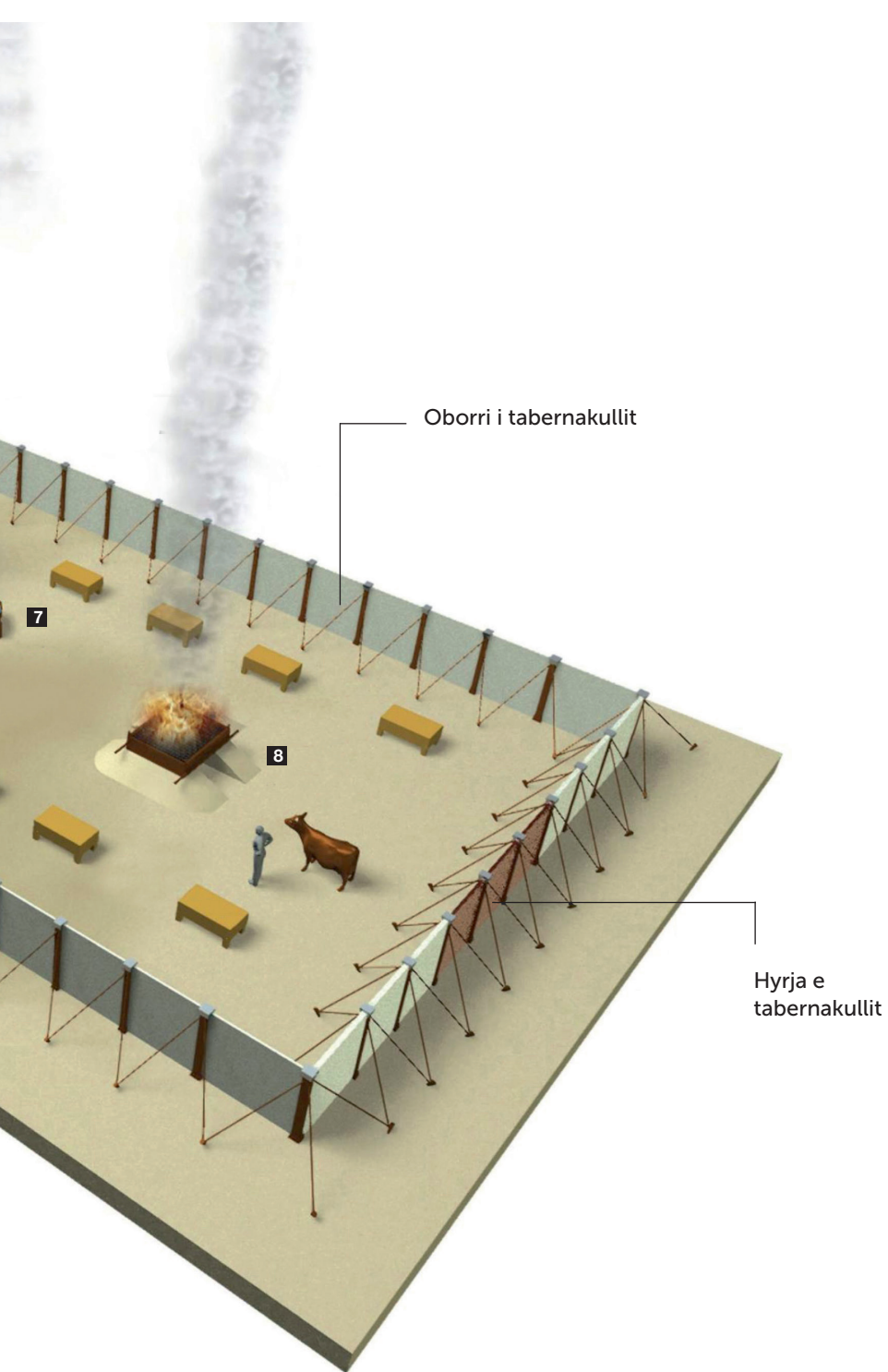
Kryepriifti kishte para vetes së pari **altarin e temjanit:** simboli i lutjes. Pas altarit varej **veli** me ngjyra, i qëndisur me figurat e kerubinëve. Ky vel mbulonte vendin më të shenjtë dhe pengonte pamjen e arkës së besëlidhjes. Është shumë interesante se si ky vel u shqye në dy pjesë, nga maja deri në fund, në çastin kur Krishti vdiq në Golgotë (**Mt. 27:51**).

Kjo nënkupton që shërbimi i fljimeve përfundoi. Qengji i përsosur vdiq. Gjaku i Tij nuk shteron kurrë. Krishti Vetë ia dorëzoi gjakun e Tij Perëndisë Atë në shenjtëroren qiellore. Shërbimi i tempullit tokësor merr fund. Është krejt e qartë që jemi në pragun midis Dhiatës së Vjetër dhe Dhiatës së Re.

Tabernakulli

2. Librat e popullit (I)

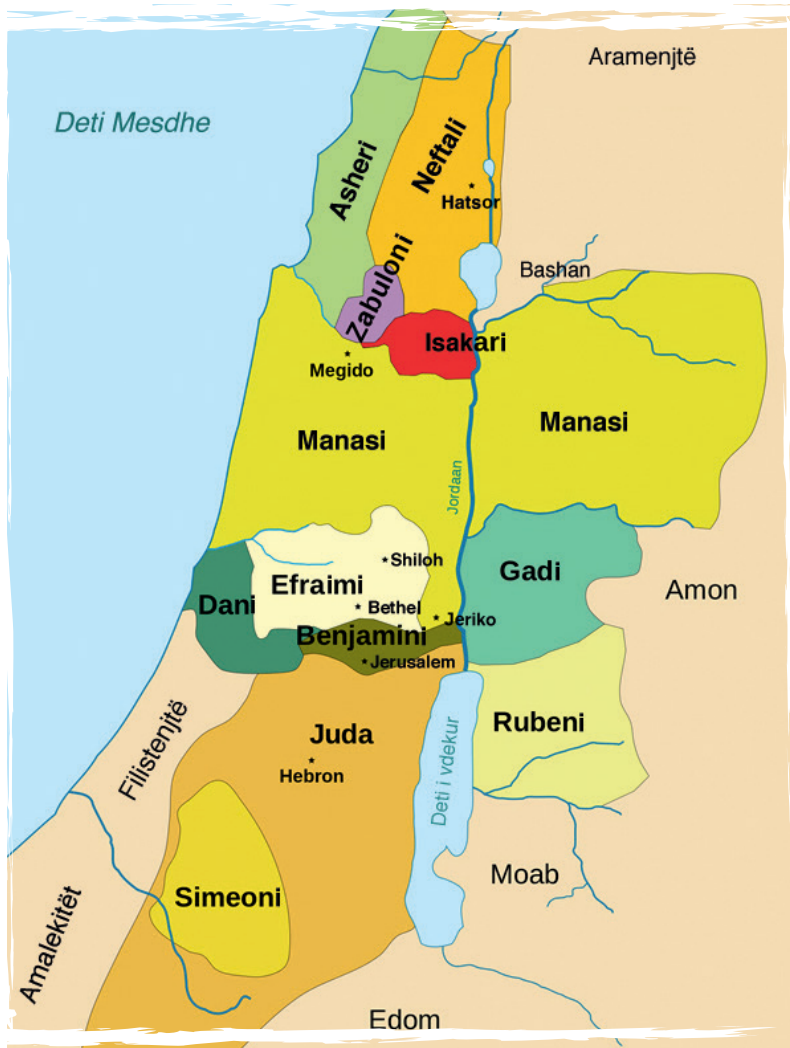
Jozueu - Gjyqtarët - Ruthi - 1 i Samuelit - 2 i Samuelit

Në kafazin e zogjve që kemi në kopshtin tonë kishte ndodhur diçka e pështirë. Mbetjet e farave të ushqimit të përditshëm të zogjve ishin ngjitur përtokë. Ato kishin formuar një shtresë mbytëse dhe të përshtatshme për t'u mbushur me vezë kacabunjsh. Dhe një kacabu lëshoi vezët e veta mbi këtë shtresë. Kur e hoqëm shtresën, vumë re që ishte mbushur plot me kacabunj të vegjël. Djali ynë i madh donte t'i largonte duke përdorur një lopatë të vogël plastike, por kjo gjë nuk shkoi ashtu siç duhej! Gati në të mbaruar, ai kishte kaq shumë neveri nga kacabunjtë, saqë hoqi dorë nga pastrimi. Një muaj më vonë kacabunjtë kishin marrë dhenë nëpër kopsht dhe po i afroreshin shtëpisë. Kacabunjtë e fundit i mbijetuan pastrimit dhe shkaktuan "një plagë" të vërtetë kacabunjsh.

Kështu ndodhi edhe me popullin e Izraelit, njësoj si me kafazin. Libri i Jozueut, i cili e ka marrë emrin nga udhëheqësi i dytë i popullit, nga pasuesi i Moisiut, na tregon saktësisht se si shkoi. Tani, siç lexuam në kapitullin e mëparshëm, gjendemi në fazën kombëtare të besëlidhjes së hirit. ZOTI e lidhi Vetveten me Izraelin, si populli i Tij i zgjedhur. I dha ligjin dhe shërbimin ndaj Tij. Ai jetoi bashkë me ta në tabernakull. Pas vdekjes së Moisiut, Ai do ta çojë popullin e Tij në Tokën e Premtuar përmes Jozueut.

Në atë tokë, të quajtur Kanaan, jetonin popuj të huaj dhe paganë. Jozueu mori urdhër t'i dëbojë që andej. ZOTI Perëndi i dha një **urdhër pushtimi**, i cili përfshin dy elemente të ndryshme. Së pari, Izraeli duhet të pushtojë

tokën e Kanaanit. Së dyti, nuk duhet të përzihet me popujt që jetojnë aty. Ndaj duhet t'i dëbojë dhe ta pastrojë tokën nga perënditë e tyre të huaja. Meqë ra fjala, ky urdhër gjendet në librin e katërt të Moisiut, te **Numrat 33:50-53**. Moisiu e mori këtë urdhër, Jozueut i takon ta zbatojë.

Sigurisht që Jozueu nuk do t'ia dalë i vetëm. Ai do ta arrijë këtë gjë si udhëheqës i popullit të tij dhe mbi të gjitha si shërbëtor i Perëndisë. Përpara betejës së parë, ai dëgjon nga ZOTI se s'duhet të ketë frikë. I Plotfuqishmi do të jetë i pranishëm. Gjithçka që Jozueu dhe populli i tij duhet të bëjnë për të siguruar ndihmën dhe mbështetjen e vazhdueshme të të Plotfuqishmit është zbatimi i ligjit të ZOTIT, siç lexojmë te **Jozueu 1:7**. Nëse ndjekin rrugën e Tij, jo vetëm që do t'ua japë tokën, por edhe do t'i shndërrojë në një popull të madh e të fortë. Do të bekojë popullin, do t'i japë një jetë të qetë dhe plot besim në tokën e re.

ZOTI e mban fjalën e Tij! E udhëheq popullin e Tij përmes lumit të Jordanit. Rrëzon muret e fortë të Jerikos. Pas Jerikos pushton qytetin e Ait. Problemet që vështirësojnë pushtimin tregojnë se sa e rëndësishme ishte për ZOTIN, Perëndinë e besëlidhjes, që populli i Tij të ishte i sinqertë dhe besnik. Por ky proces vazhdon ende përpara. Që prej **Jozueut 13:1** secili prej dymbëdhjetë fiseve merr **trashëgiminë e vet**, të cilën duhet ta pushtojnë për ta populluar. Vetëm fisi i Levit nuk merr një pronë të vetën. Levitët do të popullojnë disa qytete të veçanta nëpër të gjithë vendin. Nga ky fis lindën priftërinjtë dhe levitët që drejtuan shërbimin ndaj ZOTIT. Ky shërbim ekziston për të gjithë popullin.

Me sa duket, me këtë premtim përmbushet urdhri i pushtimit. Toka e Premtuar është pushtuar. Izraelitët jetojnë **në paqe dhe në qetësi**. Pas dyzet viteve që kaluan në shkretëtirë, arritën të shijojnë bukurinë e natyrës dhe pjellorinë e skajshme të tokës ku rrjedh qumësht dhe mjaltë. Jozueu bën edhe diçka tjetër. Mbledh të gjithë drejtuesit e qytetit të Sikemit, ku Jakobi (patriarku i popullit) jetoi shumë kohë më parë. Atje ripërtërin besëlidhjen e popullit me ZOTIN. Ai e thërret popullin në këtë rast për një zgjedhje të qartë (**Joz. 24:14**). Të gjitha perënditë e huaja duhet të hiqen. Duhet të kenë frikë dhe t'i shërbejnë vetëm ZOTIT.

Jozueu vetë bëhet shembull për këtë. *"Sa për mua dhe për shtëpinë time,"* thuhet te **Jozueu 24:15**, *"do t'i shërbejmë ZOTIT."* Kur populli dëshiron të ndjekë këtë shembull, reagimi i Jozueut është i habitshëm: *"Ju nuk mund t'i shërbeni ZOTIT, sepse ai është një Perëndi i shenjtë, një Perëndi xheloz; ai nuk do t'i falë shkeljet dhe mëkatet tuaja"* (Joz. 24:19). Pse reagon kaq negativisht? A ndodh kjo sepse ai e di se sa të dobët dhe të mëkatshëm jemi ne njerëzit, edhe pse i përkasim popullit të zgjedhur të Perëndisë? Apo sepse ai e di se pavarësisht nga të gjitha fjalët e bukura, pavarësisht nga rrëfimi i përsipirtshëm, ende diçka nuk është në rregull?

Jozueu dhe ripërtëritja e besëlidhjes

Sido që të jetë, në kapitujt e parë të librit të Gjyqtarëve lexojmë se **diçka shkon tërësisht gabim**. Njësoj si me kafazin e zogjve në fillim të këtij kapitulli. Kafazi u pastrua nga kacabunjtë, por... jo tërësisht! Prandaj ata mbijetuan. Dhe kështu u shkaktua "plaga e kacabunjve". Fatkeqësisht e njëjta gjë ndodhi me Izraelin, por në një mënyrë më të rëndë. Madje në një nivel shumë më të rrezikshëm. Mëkati, bashkë me fuqinë e tij shkatërruese, banoi në Izrael.

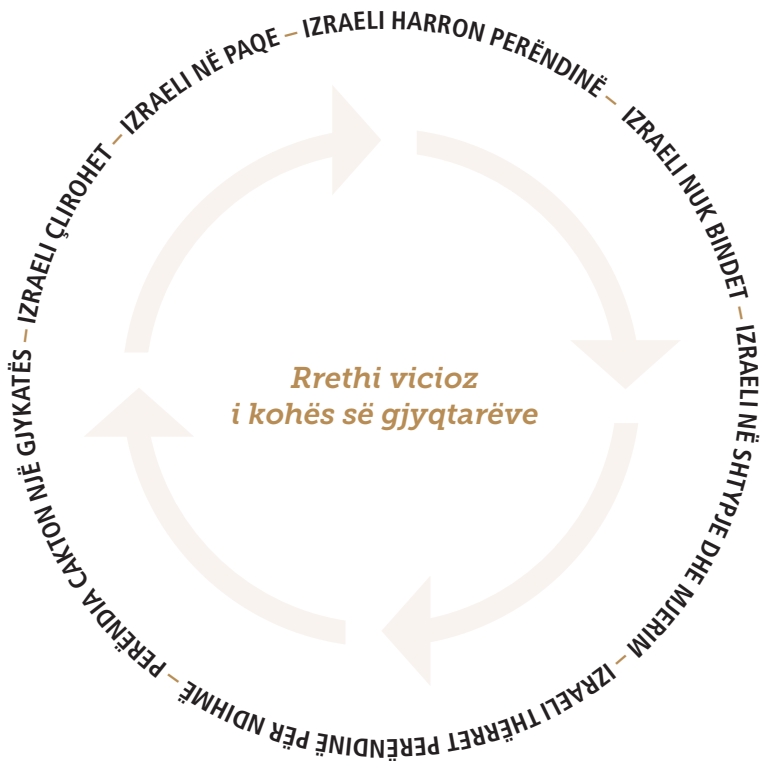
Urdhri ishte mjaft i qartë: të pushtonin tokën dhe të dëbonin popujt bashkë me perënditë dhe idhujtarinë e tyre. Toka duhet të pastrohej përpara se populli i shenjtëruar dhe i veçuar nga ZOTI të mund të jetonte në paqe dhe qetësi. Por te **Gjyqtarët 1:19-21** lexojmë se fiset e Judës dhe të Beniaminit nuk i dëbuan të gjithë paganët. Pas vargjeve 27-33, i njëjti kapitull tregon në mënyrë të sinqertë se edhe fiset e tjera nuk i dëbuan disa grupe paganësh. Fara e mosbesimit dhe fara e keqe e mëkatis banuan në mes të Izraelit.

Kjo nuk përbënte problem për izraelitët – e njëjta farë banonte në zemrat e tyre. Por, për ZOTIN po! Te **Gjyqtarët 2:3** lexojmë mbi ndëshkimin e këtij mëkati. Një **ndëshkim shumë i veçantë**. Në lidhje me grupet e paganëve që mbetën aty, Ai thotë: *“Unë nuk do t’i dëboj përpara jush; por ata do të jenë si gjemba në ijët tuaja, dhe perënditë e tyre do të jenë për ju si një lak”*. Në kapitullin 3:1 lexojmë: *“Këto janë kombet që ZOTI la, me qëllim që me anë të tyre të vinte në provë Izraelin...”*. Ky nuk duket një ndëshkim i rëndë. Pjesa më e madhe e izraelitëve ndoshta nuk ka mbetur e habitur me këtë vendim. E kishin çështjen nën kontroll, apo jo?

Po, kështu pandehnin. Njësoj si me kafazin, i cili dukej i pastër pas pas-trimit nga djali ynë. Por këta kacabunj ishin fshehur aq mirë, saqë vezët e tyre ishin të padukshme për syrin njerëzor... Rrënimi erdhi shumë shpejt edhe në Izrael. Lexo bashkë me mua te **Gjyqtarët 3:5-7**: *“Kështu bijtë e Izraelit banuan në mes të kanaanejve, të hitenjve, të amorenjve, të perezenjve, të hivenjve dhe të jebusenjve; u martuan me bijat e tyre dhe u dhanë bijat e veta për gra bijve të tyre, dhe u shërbyen perëndive të tyre. Kështu bijtë e Izraelit bënë atë që është e keqe në sytë e ZOTIT; e harruan ZOTIN, Perëndinë e tyre dhe i shërbyen Baalit dhe Asherothit”*.

Emri i Baalit haset shpesh në Bibël. Ai është idhulli, perëndia i huaj i kanaaneasve. Përkrah tij, ata adhuronin edhe Asherothin, perëndeshën e pjellorisë. E gjithë toka pothuajse u pastrua nga idhujtaria. Por, jo tërësisht... një rrënim për vendin. Sepse nëse populli nuk bën asgjë, as ZOTI nuk do të bëjë diçka. Ndaj idhujt mbeten aty, bashkë me mëkatet. Dhe nëse ato mbeten, do të rigjallërohen shumë shpejt... do të rigjallërohen për të shkaktuar dëme të rënda në marrëdhënien ndërmjet ZOTIT dhe popullit të Tij. Ashtu siç thuhet te **Gjyqtarët 3:8**: *“Prandaj zemërimi i Perëndisë u ndez kundër Izraelit...”*.

Kjo është historia e trishtë e gjithë pjesës tjetër të librit të Gjyqtarëve. Sërish, **historia** rrotullohet si një **rreth vicioz**. Populli nuk bindet dhe harron Perëndinë e tij. “Në atë kohë nuk kishte asnjë mbret në Izrael; secili bënte atë që i dukej e drejtë në sytë e tij” (**Gjy. 21:25**). ZOTI e dorëzon popullin e Tij në duart e disa njerëzve të çuditshëm, të cilët e shtypin dhe e rrënojnë. Njerëzit thërrasin Perëndinë nga shtypja dhe mjerimi. Ai cakton një drejtues të ri, “një gjykatës”, i cili e çliron popullin nga shtypja me ndihmën e Perëndisë. Populli gëzon sërish një periudhë paqeje, derisa shkujdeset sërish dhe bie në mëkat. Ja ku fillon sërish cikli. Çfarë mjerimi! Vjedhjet, keqtrajtimi dhe shtypja nga kombet e tjera sjellin mjerim, uri,

sëmundje dhe vdekje. Por ja sa besnik është ZOTI i besëlidhjes! Nuk e braktis popullin e Tij. E ndihmon sa herë që dëgjon lutjen e tij.

E megjithatë, ajo që ndodh me popullin thellohet gjithnjë e më keq. Rrethi i ngjarjeve duket sikur është një qark që e përkeqëson gjendjen e popullit gjithnjë e më shumë. I pari gjyqtar, Othnieli, ende mbetet një burrë të cilin mund ta admirosh. Ehudi, i dyti, ende mund të quhet një hero. Në fakt, i katërti është një grua, sepse burri i caktuar nga Perëndia ishte tepër i frikshëm. I pesti, Gedeoni, është një burrë i pasigurt në vetvete. Duket që cilësia shpirtërore e gjyqtarëve shkon gjithnjë e më shumë në rënie. Dhe kulmi i këtij procesi arrin me Sansonin. Për shkak të dobësisë që kishte përkundrejt grave të armiqve filistenj, e përfundoi jetën në burg dhe më pas me vetëvrasje. E shpëton popullin e tij, por pa guxim dhe lavdi.

Drejtuesi i ardhshëm i Izraelit është një profet. ZOTI e veçoi Samuelin qëkurse ishte i ri dhe vendosi që populli i rebeluar të kishte sërish një drejtues sipas zemrës së Perëndisë. **Sa i durueshëm është ZOTI!** Edhe pse Izraeli nuk e meriton, Ai thyen rrethin vicioz, i cili rrënohej gjithnjë e më shumë. Samueli është një drejtues me të cilin populli i Tij identi-

Lista e gjyqtarëve të Izraelit

Gjyqtari	Armiku	Periudha e pushtimit
Othnieli	Mesopotamët	40 vjet
Ehudi	Moabitët	80 vjet
Shamgari	Filistenjtë	e panjohur
Debora/Baraku	Kanaanentë	40 vjet
Gideoni	Midianitët	40 vjet
Tola	I panjohur	23 vjet
Jairi	I panjohur	22 vjet
Jeftu	Filistenjtë dhe amonitët	6 vjet
Ibtsani	I panjohur	7 vjet
Eloni	I panjohur	10 vjet
Abdon i	I panjohur	8 vjet
Sansoni	Filistenjtë	20 vjet

fikohet më së miri. Si profet, i mëson popullit vullnetin e ZOTIT. Por kur plaket dhe forcat e tij shetrojnë, djemtë e tij tregojnë paaftësinë e tyre për të ndjekur veprën e tij. Aty Samueli merr një goditje të rëndë. Pleqtë e vendit i parashetrojnë një dëshirë. Duan që vendi të ketë një mbret, njësoj si në kombet e tjera.

Përse na qenka një goditje e rëndë për Samuelin? Sepse ishte i lidhur pas fronit të drejtuesit? Jo! Por e parandiente se ç'do të nënkuptonte kjo dëshirë në lidhje me besëlidhjen e ZOTIT. Vendi e kishte një mbret; një mbret shumë herë më të mirë se kombet e tjera rreth tyre, Mbreti mbi mbretët, Perëndia Vetë. Izraeli ishte një teokraci. Qeverisej drejt-përsëdrejti nga Perëndia, përmes profetit të Tij. Çfarë duhej më shumë? Dëshira për të pasur një mbret njerëzor ishte si një shuplakë në fytyrën e Mbretit të vërtetë.

Samueli e paralajmëron popullin (1 Sam. 8:11-18): "Një mbret tokësor do të marrë bijtë e tu si shërbëtorë, bijat e tua si robinja, të ardhurat e tua si taksa". Populli nuk do të dorëzohet. Do një mbret dhe është i gatshëm të paguajë çdo çmim për këtë. ZOTI ia plotëson dëshirën. Ndaj edhe Samueli nuk mund të ngulë këmbë. Por me urdhër të ZOTIT, vajos Saulin,

të birin e Kishit nga fisi i Beniaminit, që të bëhet mbreti i parë njerëzor në Izrael.

Fatmirësisht **mbretërimi** i Saulit nis mirë. Por në fund, duket qartë se Sauli nuk ka zemër për ZOTIN dhe shërbimin ndaj Tij. U hoq nga froni për shkak të mosbindjes së tij. Davidi, bariu i deleve dhe poeti i psalmeve, djali më i vogël i Isait nga fisi i Judës, u bë pasuesi i Saulit. Sauli bën gjithçka për ta shmangur, duke e trajtuar shumë keq, por ZOTI e mbron Davidin, sepse është një njeri sipas zemrës së Perëndisë. Pavarësisht nga mëkatet e Davidit, të shkruara me sinjeritet në librat e Samuelit, mbretëria e tij do të jetë e përjetshme. Nga Davidi do të lindë Shpëtimtari – Mbreti i Mbretërisë së Gjejeve, i ulur në fronin hyjnor të Jerusalemit.

Davidi ka pasur një rëndësi shumë të madhe në historinë e Izraelit. Populli u forcua dhe u shtua nën udhëheqjen e tij. Ishte kombi kryesor në gjithë rajonin. Davidi pushtoi qytetin e Jerusalemit, duke e shndërruar në kryeqytetin e tij. Atje solli Arkën e besëlidhjes. Prej Davidit lindi ideja për ta shndërruar çadrën e tabernakullit në një tempull të shkëlqyer. Madje, Perëndia nuk e lejoi që ta ndërtonte tempullin, sepse i kishte duart të lyera me gjak. Davidi ishte një mbret luftarak. I biri i tij, Salomoni, do të bëhej princi i paqes. Sidoqoftë, ngjitja në fronin babait të tij ishte një detyrë e vështirë për Salomonin. Kjo ndodhi për shkak të mëkatit të Davidit me Bath-shebën, nënën e Salomonit. Ky mëkat prishte shumë marrëdhënie familjare.

E gjithë kjo histori trajtohet në librat e Samuelit. Ndërmjet librit të Gjyqtarëve dhe librave të Samuelit, gjendet ende një libërth tjetër i shkurtër, i cili përcjell **historinë e Ruthit**. Është një ilustrim i mirëfilltë i mjerimit të popullit në epokën e gjyqtarëve. Por gjithashtu tregon besnikërinë nga ZOTI asokohe. Për shkak të zisë së bukës që pushtoi Izraelin, një person i njohur si Elimeleku, u shpërngul në tokën e Moabit bashkë me gruan e tij, Naomin, dhe dy djemtë e tij. Por me sa duket, kjo nuk ishte rruga e duhur e Perëndisë. Elimeleku dhe fëmijët e tij u sëmurën dhe ndërruan jetë. Të dy bijtë tashmë ishin martuar me vajza moabite. Kur Naomi vendos të kthehet në Bethlehem, në pronën e saj në Izrael, shoqërohet nga Ruthi. Orpahu, nusja tjetër e Naomit, me të mbërritur në kufi, ndërron mendje dhe kthehet.

Ruthit, moabites, i jepet një vend për të jetuar në Bethlehem për hir të trashëgimisë së Naomit. Jo vetëm që këtë vend e gëzon si nga Naomi dhe njerëzit e Bethlehemit, por mbi të gjitha e gëzon nga Vetë ZOTI. Ndër-

sa Orpahu u tërhoq, Ruthi rrëfen se populli i Naomit do të bëhet populli i saj dhe se Perëndia i Naomit do të jetë Perëndia i saj (Rut. 1:16). Vetë ZOTI e bën atë pjesë të popullit të Tij. Madje, Ruthi zë një vend mjaft të rëndësishëm në historinë e Izraelit. Zoti i drejton gjërat në atë mënyrë, që pasaniku Boaz arrin të martohet me të. Nga Boazi lindi një djalë, Obedi. Obedi është babai i Isait, dhe ashtu siç tashmë e dimë, Isai do të jetë babai i Davidit (Rut. 4:17-22).

Në këtë mënyrë, Ruthi bëhet një nga nënat e mbretit David. Ajo që ka më shumë rëndësi është se bëhet njëra nga nënat e Birit të madh të Davidit, Vetë Zotit Jezu Krisht. Kjo është shumë e veçantë. Edhe njerëz të tjerë që nuk i përkasin popullit të besëlidhjes së hirit, mund të marrin pjesë në lumturinë e popullit të Perëndisë. Ky është mesazhi i librit të Ruthit, por gjithashtu edhe i historisë së Rahabit, e cila tregohet te Jozueu 2. Rahabi ishte një prostitutë që jetonte në Jeriko. Por Zoti e shpëtoi kur muret e Jerikos u shembën përpara izraelitëve. Ajo u martua me izraelitin Salmon. Të dy bashkë u bënë prindërit e Boazit, i cili u martua me Ruthin. Si Rahabi, ashtu edhe Ruthi, janë nënat e Davidit, dhe përmes Davidit, janë edhe nënat e Vetë Zotit Jezu Krisht. Kjo mund të lexohet me saktësi në gjenealogjinë e Jezusit, e shkruar te Mateu 1:1-6.

Vetë Perëndia e shkruan historinë me dorën e Tij; sidomos historinë e popullit të Tij të zgjedhur. Këtë gjë e shohim qartë kur studiojmë pesë librat e parë të popullit. Çfarë mesazhi na përcjellin librat që nga Jozueu deri te Libri i Dytë i Samuelit? A na japin vetëm informacion mbi historinë e Izraelit? Sigurisht që jo. Tregojnë shumë më tepër. Në këta libra lexojmë për **historinë e shpëtimit**; historinë e ardhjes së Zotit Jezu Krisht, Birit të Perëndisë, Birit të njeriut, Birit të Davidit, Izraelitit të madh. Kjo histori na rrëfen deri në hollësi rrugën që ndoqi Perëndia me popullin e Tij, për të mbërritur te Jezu Krishti, Përmbushësi i të gjitha premtimeve biblike.

Izraeli merrte mësimë të rëndësishme në këtë rrugëtim, të tilla si: besëlidhja me Perëndinë s'mund të përmbushet nga një person i vetëm. Jozueu e kuptoi menjëherë, madje e pohoi, duke hyrë drejt e në temë dhe duke këshilluar: *"Ju nuk mund t'i shërbeni Zotit, sepse ai është një Perëndi i shenjtë, një Perëndi xheloz; ai nuk do t'i falë shkeljet dhe mëkatet tuaja"* (Joz. 24:19). Izraeli gati e përmbushi, por jo tërësisht, dhe prandaj nuk e përmbushi fare. As Jozueu nuk e përmbushi, as gjyqtarët, as Samueli dhe as mbreti Saul; madje as mbreti David, pavarësisht se ishte një njeri sipas zemrës së Perëndisë.

Ardhjen e Krishtit e shohim te... Boazi

Ruthi, gruaja moabite, është e ve kur mbërrin në Bethlehem bashkë me vjehrrën e saj. Duhet të punojë shumë për të nxjerrë bukën e gojës. Jeton duke mbledhur kallinj gruri, të cilët lihen me qëllim në arë nga korrësit për njerëzit e varfër. Por me anë të drejtimit të ZOTIT ajo vjen pikërisht në arën e Boazit. Emri i tij do të thotë: "tek ai ka pushtet". Duket të jetë biri i Rahabit, prostitutës së Jerikos, e cila i shpëtoi jetën dy spiunëve të Izraelit dhe më pas u bë pjesë popullit të Perëndisë.

Boazit i vjen keq për vejushën e re, Ruthin. Sillet si shpenguesi i saj (*Rut. 4:1-10*); ("go'el" në hebraisht), njeriu që e shpengon sipas zakonit dhe ligjit. Në fakt, kjo nënkupton blerjen e një prone e cila për arsye varfërie, shitet një

ditë nga njëri prej anëtarëve të familjes për t'ia kthyer sërish. Por, gjithashtu, nënkupton martesën me vejushën e njërit prej anëtarëve të familjes së tij. Në rastin e Boazit dhe të Ruthit bëhet fjalë për një martesë. Edhe pse Boazi nuk ishte i pari në radhë për ta shpenguar Ruthin, ai arriti të martohej me të. Të dy bashkë sjellin në jetë një djalë: Obedin. Obedi do të bëhet gjyshi i mbretit të mëvonshëm, Davidit.

Në mëshirën dhe veprën e tij shpenguese për të ndihmuar Ruthin, Boazi mbart shenjat e Zotit Jezu Krisht. Mënyra se si Ruthi mbërrin te Boazi, simbolizon mënyrën se si një mëkatar i humbur dhe pa asnjë të drejtë arrin te Jezu Krishti. Edhe pse nga një kombësi tjetër, ajo arriti të jetë nëna e mbretit David. Përmes Boazit, Ruthi bëhet pjesë e veprës shpenguese të Krishtit, Birit të madh të Davidit. Jo, Boazi nuk ishte Krishti. Ishte vetëm një pararendës i Jezu Krishtit.

Sakramentet

Në ditët e sotme, në kishën e krishterë kryhen dy sakramente të ndryshme, të caktuara nga Vetë Zoti Jezus: pagëzimi i shenjtë dhe Darka e Zotit.

E megjithatë, Zoti Jezus nuk solli ndonjë gjë tërësisht të re. Pagëzimi dhe Darka e Zotit kanë pasur sakramente pararendëse në Dhiatën e Vjetër.

- Siç ne *pagëzojmë* anëtarët e rinj të bashkësisë, ashtu *rrethpriteshin* edhe anëtarët e rinj të popullit të besëlidhjes, Izraelit (vetëm djemtë).
- Siç ne *përkujtojmë* veprën e shpengimit të Tij në *Darkën e Zotit* me besimtarët në Zotin Jezus, ashtu izraelitët *përkujtojnë* daljen nga skllavëria e Egjiptit gjatë *Pashkës*.

Pagëzimi dhe Darka e Zotit janë sakramente të papërgjakshme, sepse gjaku i bekuar i Jezu Krishtit tashmë është derdhur. Pashka dhe rrethprerja ishin sakramente të përgjakshme (nga qengji dhe nga lafsha e fëmijëve), rite që i referohen derdhjes së gjakut të Vetë Krishtit.

Populli i Izraelit duhet të mësonte në këtë mënyrë: po të mos ishte për ZOTIN, për durimin e Tij kundrejt tyre, për besnikërinë e ZOTIT ndaj besëlidhjes së Tij, ai vetë do të ishte shkatërruar prej kohësh! Nuk do të kishte ekzistuar më asnjë lloj besëlidhjeje. Izraeli do të ishte shpërbërë brenda kombeve që jetonin përreth tij. Atëherë populli i ZOTIT do të ishte poshtëruar, shkatërruar, shpërbërë dhe askush nuk do të kishte dëgjuar të flitej për të. Davidi nuk do të kishte qenë kurrë mbret, as froni i tij nuk do të ishte froni i përjetshëm. Vetë Jezu Krishti nuk do të kishte lindur kurrë në kohën e përmbushjes. Nuk do të kishim as Përmbushësin e përsosur të ligjit, as Shpëtimtarin. Shpëtimi i vërtetë nuk do të ekzistonte.

Librat e popullit të Perëndisë na mësojnë se si të krishterë të sotëm, nuk duhet t'i besojmë kurrë vetes. Nuk ka shpëtim përmes veprave. Besëlidhja e veprave u thye në parajsë nga etërit tanë të parë, Adami dhe Eva. ZOTI i dha popullit të Tij ligjin dhe shërbimin. Por populli zbuloi se ky nuk është mjeti përfundimtar i shpëtimit. E njëjta gjë vlen edhe për ne. Nuk

duhet të mburremi kurrë që jemi të krishterë. Nëse Mbreti Jezu Krisht nuk punon te ne, do t'i humbasim të gjitha privilegjet që na janë dhënë. Herët a vonë, kjo do të ndodhë.

Roli i mëkatit në këtë histori është shumë thelbësor. Izraeli nuk e pastroi Tokën e Premtuar nga gjithçka. Njësoj si me historinë e kafazit. Kush vazhdon të jetë në mëkate, do të vazhdojë të vuajë prej tyre. Mëkati gjithmonë shkakton dëme, madje më shumë sesa do të doje. Ndaj le ta urrejmë dhe ta braktisim mëkatin. Jo me forcat tona, por në emër të Jezusit, për hir të dashurisë ndaj Tij, ndaj të Pafajshmit, të Patëmetit, të më të madhit Jozue, të Birit të madh të Davidit, të më të madhit Salomon. Shpëtimin dhe shpëtimin i arrijmë vetëm përmes Tij.

Pyetje zbatuese

- Shpjego domethënien e termave të mëposhtëm dhe lidhjen që kanë me librat: Jozueu, Gjyqtarët, Ruthi, 1 i Samuelit dhe 2 i Samuelit (shpjego pa parë tekstin):
 - Urdhër pushtimi
 - Trashëgimia e vet
 - Paqe dhe qetësi
 - Diçka shkon tërësisht gabim
 - Një ndëshkim shumë i veçantë
 - Historia si një rreth vicioz
 - ZOTI i durueshëm
 - Mbretërimi
 - Historia e Ruthit
 - Historia e shpëtimit
- Për shumë njerëz historia e pushtimit të Tokës së Premtuar është tepër mizore. Prandaj parapëlqejnë të mos e studiojnë librin e Gjyqtarëve. Çfarë do t'u thoshe?
- Cili ishte gabimi më i madh i Izraelit në pushtimin e Tokës së Premtuar? A ekziston ky rrezik edhe në jetën shpirtërore të bijve të Perëndisë?
- A do të ishte ide e mirë që vendi yt të mos sundohet nga një mbret a president, por drejtpërsëdrejti nga Perëndia? A mendon se është e mundur një gjë e tillë?
- Samueli e njihje Zotin qëkurse ishte një fëmijë. Ruthi e njohu kur ishte e rritur. Çfarë mesazhi na japin këto të dhëna biblike?

3. Librat e popullit (II)

1 Mbretërve - 2 Mbretërve 1 Kronikave - 2 Kronikave Ezdra - Nehemia - Ester

Gjatë Luftës së Dytë Botërore, udhëheqësi i fuqishëm gjerman, Adolf Hitleri, i shënjoi judenjtë si armiqtë e tij më të mëdhenj. Si zgjidhje përfundimtare mbi çështjen e judenjve, ai krijoi një rrjet kampesh për t'i zhdukur. Çdo kamp kishte një dhomë gazi, në mënyrë që të përshpejtonte vdekjen e menjëhershme të grupeve të mëdha. Përgjatë viteve 30-të dhe 40-të të shekullit të 20-të, më shumë se gjashtë milionë judenj gjetën vdekjen në Gjermani. Nazizmi i Hitlerit ishte sulmi më i tmerrshëm ndaj popullit të besëlidhjes në mbarë historinë, por jo sulmi i fundit! Dhe sigurisht, jo i vetmi! Populli i Izraelit është urreyer dhe sulmuar gjithmonë. Është bërë çmos që t'i jepej fund ekzistencës së tij. Sigurisht që Djalli fshihet pas gjithë kësaj... po përse?

Izraeli pati një mbret; një **mbret njerëzor**, të dobët dhe mëkatar. Në fillim ishte Sauli, pastaj Davidi, dhe më pas djali i tij, Salomoni. Kjo është arsyeja: tri herë zero – të paktën në fuqinë e tyre. Sauli filloi mirë, por përfundoi si i demonizuar, adhuronte Djallin. Davidi ishte një njeri sipas zemrës së Perëndisë, por jo sikur ai ishte krejt pa mëkat. Ai fjeti me fqinjën e tij dhe manipuloi rrethanat, në mënyrë që të sigurohej që fqinji të vdiste në fushën e betejës. Salomoni ishte princi i paqes, i urtë dhe i pasur, shumë i bekuar nga Perëndia. Por pavarësisht nga urtësia dhe pasuria, ra në mëkat duke fjetur me shumë, shumë gra. Madje, ai mëkatoi me idhuj, duke u shërbyer atyre.

Përmbledhje e mbretërve në mbretërinë e bashkuar

Sauli – mbretëroi 40 vjet – filloi mirë, por përfundoi shumë keq, me praktika të magjisë së zezë: nuk kishte zemër për Perëndinë.

Davidi – mbretëroi 40 vjet – njeri sipas zemrës së Perëndisë, por mëkatoi shpeshherë.

Salomoni – mbretëroi 40 vjet – shumë i urtë dhe i pasur, por mëkatoi shumë për shkak të tradhtive me shumë gra dhe me idhujt e tyre.

Mbretëria njerëzore ishte një objektiv i dëshirueshëm për armikun më të madh të njerëzimit, Satanin. Po, ZOTI, Vetë Perëndia i besëlidhjes, nuk udhëhiqte më drejtpërdrejt, por gjithë qeverisja u bë përmes një fëmije të Adamit; edhe pse i vajosur, ende i dobët dhe i mëkatshëm. Satani pa mundësinë për ta kërcënuar popullin e zgjedhur. Kështu do të bekohe-shin kombet nga Perëndia? Atëherë – ky popull duhet të shfarosej! Duhet të shkatërrohej: përbrenda nga krimbi i mëkatit, përjashta nga armiqtë e fuqishëm dhe mizorë.

Sauli u shndërrua nga një shërbëtor i ZOTIT në një adhurues demonësh. Perëndia u përgjigj duke ia hequr fronin. Fronin nuk do ta trashëgonte i biri, Jonathani, por Davidi. Kur Davidi ra në mëkat, edhe ai u ndëshkua. Edhe pse ndëshkimet e Davidit ndryshonin nga ato të Saulit, ishin të rëndë dhe serioze. Mbi popullin ra një murtajë; familja mbretërore jetonte në konflikte të vazhdueshme. Davidit iu desh të largohej për njëfarë kohe, kur djali i tij, Absalomi, organizoi një grusht shteti. Kur u plak, iu desh ta shpallte Salomonin si mbret – djali i tij, Amnoni, po përpigëj ta merrte fronin me forcë.

Edhe mëkati i Salomonit solli një ndëshkim të madh, njësoj siç pritej nga Satani. Këtë e lexojmë te **1 i Mbretërve 11:11-13**: *“... unë do të ta heq mbretërinë nga dora dhe t’ia jap shërbëtorit tënd. Megjithatë, për dashurinë që ndiej për Davidin, atin tënd, këtë nuk do ta bëj gjatë jetës sate, por*

do ta heq nga duart e birit tënd. Por nuk do t'i marr tërë mbretërinë, do t'i lë birit tënd një fis, për dashurinë që ndiej për Davidin, shërbëtorin tim, dhe për hir të Jerusalemit që kam zgjedhur". Një **avari** më shumë! Populli i Perëndisë përçahet më dysh: pjesa më e madhe në veri, e cila quhet Mbretëria e Veriut ose mbretëria e dhjetë fiseve; pjesa më e vogël në jug, e cila quhet Mbretëria e Jugut, ose mbretëria e dy fiseve. Mbretëria e dhjetë fiseve shkurtimisht quhet Izrael, ndërsa mbretëria e dy fiseve quhet Judë. Këto duhet të mbahen mend mirë.

Perëndia tregoi hir ndaj Salomonit, duke mos e dhënë këtë ndëshkim të tmerrshëm gjatë jetës së tij. Gjërat rrodhën shpejt kur djali i tij Roboami

Ardhjen e Krishtit e shohim te... Davidi dhe Salomoni

Davidi dhe Salomoni jo vetëm që ishin mbretërit e mëdhenj të Izraelit, por ishin edhe paraardhësit e Mesisë. Krishti shpeshherë quhet Biri i madh i Davidit. Edhe Bibla i referohet si Princi i paqes, një titull i marrë nga historitë e Salomonit. Si Davidi, ashtu edhe i biri i tij, Salomoni, pasqyronin në jetën dhe veprën e tyre, jetën dhe veprën e përsosur të Krishtit. Vetëm kështu e mbanin gjallë shpresën te populli që priste. Davidi ishte psalmist. Ai ishte bariu i deleve, i cili më vonë do të bashkonte delet e Izraelit nën drejtimin e tij frymëzues. Ishte luftëtari që i solli shpengim popullit të tij. Kur ishte i ri, mposhti gjigantin filiste, Goliathin. Më vonë në histori, ai pushtoi Jerusalemin, duke e shpallur si kryeqytetin e mbretërisë. Duke u hedhur dhe kërcyer përpara Zotit, Davidi e vendosi Arkën e besëlidhjes në tabernakull. Në drejtimin e Davidit, Izraeli u bë më i madh dhe më i fuqishëm. Në të njëjtën kohë kujdesej edhe për njerëz shumë të thjeshtë si Mefiboshethi.

Perëndia nuk e lejoi Davidin të ndërtonte një tempull, sepse i kishte përlyer duart me shumë gjak gjatë betejave të tij. Djali i tij, Salomoni, do të shpallte princi i paqes. Urtësia dhe pasuria e tij bënë që Izraeli të jetonte në begati të plotë. Fama e tij u shtri në mbarë botën. Për këtë arsye mbretëresha e Shebës shkoi për ta parë me sytë e saj çdo gjë që flitej për të. Shumë kohë më pas Zoti Jezus u drejtohet farisenjve, të

mori fronin. Populli i kërkoi mbretit të ri të ulë taksat. Roboami nuk i dëgjoi këshilltarët e moshuar dhe të urtë, por dëgjoi miqtë e tij të rinj. U përgjigj shumë ashpër, dhe kjo shkaktoi një kryengritje që nuk ndalej dot. Dhjetë fise zgjodhën anën e Jeroboamit, i cili kishte qenë një prej shërbëtorëve të Salomonit. Fisi i Judës mbetej; atij iu shtua fisi i vogël i Beniaminit. Kaq mbeti tashmë nga “mbretëria e përjetshme” e shtëpisë së Davidit.

Satani sapo kishte fituar një betejë të rëndësishme. Jeroboami njihet nga librat historikë si njeriu që e kishte bërë Izraelin të kryente mëkate. Një prej veprimeve të para gjatë qeverisjes së tij ishte vendosja e dy faltoreve të reja, një në Mbretërinë e Veriut dhe një tjetër në Mbretërinë e Ju-

cilët e përçmonin: “Mbretëresha e Jugut do të ngrihet ditën e gjyqit me njerëzit e këtij brezi dhe do t’i dënojë, sepse ajo erdhi nga skaji i dheut për të dëgjuar urtësinë e Salomonit; dhe ja këtu është dikush më i madh se Salomoni” (Lu. 11:31).

As Davidi, as Salomoni, nuk ishin Mesia. Ishin thjesht shembuj të Atij që do të vinte, pa mëkat dhe tërësisht i përsosur.

gut. Në Dan dhe Bethel u vendosën dy skulptura viçash prej ari, të cilët sipas Jeroboamit përfaqësonin praninë e Perëndisë së Izraelit. Dy faltoret kishin priftërinjtë e tyre dhe populli u urdhërua të mos shkonte në tempullin e Salomonit në Jerusalem. Jerusalemi ishte kryeqyteti i Mbretërisë së Jugut, i mbretërisë së dy fiseve. Jeroboami nuk donte që njerëzit e tij të shkonin atje.

Jeroboami e bëri Izraelin të kryente mëkate dhe mëkati u shtri shumë shpejt në të gjithë vendin. Shikoni pak listën e njëzet mbretërve, të cilët sipas librave 1-2 të Mbretërve drejtuan mbretërinë e dhjetë fiseve. Aty nuk do të gjejmë asnjëri që e kishte frikë dhe që i shërbente Perëndisë së besëlidhjes. As edhe një, që nga viti 931 deri në vitin 722 para Krishtit! **Mbretëria e dhjetë fiseve** largohej nga rrënjët e veta gjithnjë e më shumë. Përmes Jezebelit, gruas së tmerrshme të mbretit Ahab, kulti i Baalit hyri në kryeqytetin e Samarisë, dhe prej andej u përhap në të gjithë vendin. Feja kanaanease kishte zotëruar fenë izraelite, pavarësisht nga paralajmërimet e profetëve Elia dhe Elise.

Përmbledhje e mbretërve të Veriut

Jeroboami I
Nadabi
Baasha
Elahu
Zimri
Tibni
Omri

Ashabi
Ashaziah
Jehorami
Jehu
Jeohazi
Joasi
Jeroboami II

Zakaria
Shalumi
Menahemi
Pekahiah
Pekahu
Hosea

Mbreti Jeh shpalli një lloj reforme për të shkatërruar kultin e Baalit, por nuk pati një rikthim të mirëfilltë drejt Perëndisë së Izraelit. Nën drejtimin e mbretit Jeroboam II, Izraeli po kalonte një periudhë lulëzimi dhe begatie, por Perëndia nuk u falënderua aspak për këtë gjë. E vetmja gjë që mund të presësh në raste të tilla është ndëshkimi për mëkatin. Dhe mbërriti. Satani përfitoi menjëherë, për sa kohë që Perëndia nuk e mbronte më këtë pjesë të popullit të Tij nga armiqtë e fortë. Mbreti Hosea në shekullin e shtatë para Krishtit, nuk kishte asnjë mundësi për t'u mbrojtur nga ushtria e fuqishme e asirëve. Pjesa më e madhe e dhjetë fiseve të Izraelit u zu rob dhe u dërgua në Asiri. Bibla nuk na përmend asnjë kthim të tyre në Tokën e Premtuar.

Po **Mbretërisë së dy fiseve** të Jugut, si po i shkonin gjërat? Ata ishin pak më mirë; fare pak. Aty mbretëronin pasardhësit e Davidit, por siç thotë shprehja: "Hiri nuk i jepet askujt si trashëgimi". Shumë prej bijve të Davidit, ishin mbretër të ligj, ose siç thotë Bibla, ishin drejtues që bënë atë që është e keqe në sytë e Zotit. Vetëm pak emra përmenden me nder dhe dinjitet në librat e Kronikave, të cilët flasin vetëm për Mbretërinë e Jugut: Uziah dhe biri i tij, Jothami; Ezekia dhe pas një kthimi në rrethana dramatike, i biri i tij, Manasi; dhe Josia, nën drejtimin e të cilit, në shekullin e gjashtë para Krishtit, ndodhi një reformë kombëtare: një rikthim të shërbimi dhe ligjet e Zotit.

Përmbledhje e mbretërve të Jugut

Roboami
Abijahu
Asa
Jozafati
Jehorami
Ashaziahu
Athaliaha

Joasi
Amatsiahu
Uziah
Jothami
Ashazi
Ezekia
Manasi

Amoni
Josia
Jehoahazi
Jehoiakimi (Eliakimi)
Jehoiakini
Sedekia

Mbretërit që e kanë frikë Perëndinë janë krejt ndryshe. Edhe pse nga vetja janë vetëm njerëz të dobët dhe të mëkatshëm (edhe i madhi Ezekia duhej të ndëshkohej), në të njëjtën kohë janë prova të gjalla të hirit të Perëndisë për këtë pjesë të popullit të Tij. Jo për shkak të njerëzve si Jozafati apo Joasi, por për shkak të Farës së premtimit që mbartnin me vete. Ata janë paraardhësit e Birit të madh të Davidit, Jezu Krishtit. Prandaj sulmohen dhunshëm nga Djalli. Kini parasysh shembullin e Joasit. Kur ishte fëmijë i vogël, gati sa nuk mbeti i vrarë në një sërë sulmesh të organizuara nga gjyshja e tij e ligë Athaliaha (2 Kro. 22:10). Prapëseprapë, ai arrin të shpëtojë me vështirësi. Perëndia i besëlidhjes vazhdon të bëjë çmos për shpëtimin e popullit të Tij. Dhe këtë e bën përmes stuhive të vrullshme.

Historia e popullit të Judës merr një kthesë shumë të vështirë në një çast të caktuar. Pas reformës së Josias, Mbretëria e Jugut zhytet sërish në mëkat dhe mosbesim. Duket që asaj do t'i ndodhë e njëjta gjë si Mbretërisë së Veriut. Këtë herë Jerusalemi sundohet dhe drejtohet nga kaldeasit, të quajtur gjithashtu babilonasit. Ushtria e mbretit Nebukadnetsar arrin të pushtojë përfundimisht qytetin. Edhe pse vite më parë kishte dërguar robër në Babiloni, në vitin 586 para Krishtit, arrin të robërojë një pjesë të rëndësishme të judenjve. Jerusalemi dhe tempulli i bukur i Salomonit u shkatërruan.

Që prej këtij viti katastrofik, **vitit 586**, besëlidhja ndërmjet Perëndisë dhe popullit të Tij të zgjedhur, Izraelit, duket se ka marrë fund. Pak prej fiseve gjenden në Tokën e Premtuar, e cila është e shkatërruar dhe e lënë mënjanë. Dhjetë fiset e Mbretërisë së Veriut janë përpirë në perandorinë e asirëve për shkak të idhujtarisë mëkatore. Dy fiset e Mbretërisë së Jugut rezistuan më shumë kohë, por edhe ata u zunë rob nga babilonasit. Duket sikur mëkati fitoi. Satani të paktën mbetet i kënaqur. Premtimi hyjnor për ardhjen e Shpëtimtarit duket sikur ka dështuar përgjithmonë.

Por Perëndia nuk do të ishte Perëndi nëse do ta lejonte një gjë të tillë! Ai nuk e braktisi popullin e Tij, pjesën e tij më të dobët në tokën e Babilonisë. I qëndroi besnik premtimit, edhe pse disa judenj bashkoheshin me kënaqësi me babilonasit, duke shijuar festat luksoze dhe kulturën e tyre mondane. Por të **Psalmi 137:1** thuhet se ende kishte disa që qanin e përulleshin për shkak të Frymës së Shenjtë në zemrat e tyre. Vazhdimisht i drejtoheshin ZOTIT për të kërkuar hirin e Tij. Dhe kush e thërret Zotin nga thellësia e zemrës së tij, do të ndihmohet prej Tij. Pritën për shumë kohë, gati 70 vjet në robëri. Por më në fund... ndihma erdhi!

Jerusalemi, tempulli i Salomonit

Babilonia tashmë u pushtua nga një mbretëri edhe më e fuqishme, nga mbretëria e medasve dhe persianëve. Mbretëria persiane ishte nën autoritetin e një mbreti të njohur me emrin **Kiri i Madh**. Emrin e tij e gjejmë te profecitë e Isaias, i cili i referohet atij si një instrument në duart e Perëndisë. Ai ishte me siguri një instrument kur rreth viteve 540 para Krishtit, filloi t'u japë robërve të mbretërisë mundësinë e rikthimit vullnetar në vendin prej nga vinin. Mbi këtë dekret shumë të rëndësishëm për mbijetesën e popullit të zgjedhur jude, lexojmë te **2 i Kronikave 36:22-23**. Aty Kiri pohon se Vetë ZOTI, Perëndia i qiejve, e kishte urdhëruar.

Kjo tregon se judenjtë filluan të kthehen në Tokën e Premtuar, në Jerusalemin, në qytetin e Davidit. Grupi i parë nisët nën drejtimin e Zorobabelit dhe pastaj grupi i dytë nën drejtimin e **profetit Ezdra**, emrin e të cilit e gjejmë te libri i Ezdras. Njerëzit mblidhen përreth Jerusalemit dhe me lejen e mbretit Kir, fillojnë rindërtimin e qytetit dhe të tempullit. Ky proces i shkëlqyer ndalon kur samaritanët dalin kundër planit. Samaritanët janë një lloj përzierjeje popujsh që mbetën pasi u robërua pjesa më e madhe e mbretërisë së dhjetë fiseve dhe mbretërisë së dy fiseve.

Samaritanëve nuk u pëlqen që prania e judenjve të fuqizohet përreth vendit ku banojnë. Ata i akuzojnë me argumente të rreme judenjtë që u

kthyen përpara qeverisjes së Kirit. Rindërtimi i qytetit ndalon për shumë kohë. Këtë e dëgjon Nehemia, i cili punon si kupëmbajtës në pallatin e Kirit. Aq i prekur ishte nga ky lajm, sa u zbeh në fytyrë. Kjo gjendje tërheq vëmendjen e Kirit, i cili kërkon të dijë se çfarë i ka ngjarë. Kur Nehemia ia tregon mbretit ndershëmrisht të vërtetën, merr leje prej tij dhe zgjedh shoqërues për të shkuar në Jerusalem, për të bashkuar vëllezërit judenj e për të përfunduar rindërtimin e qytetit (**Neh. 2:6**).

Në këtë mënyrë, Nehemia arriti të bëhej **ndërtuesi i mureve** të Jerusalemit. Duke punuar me veglat e ndërtimit në njërën dorë dhe me shpatën në dorën tjetër, arriti të përfundojë ndërtimin e mureve. Historia e tij tregohet në librin biblik të Nehemias. Ky libër përmban shumë modele për ndërtimin e një kishe. Jo fjalë për fjalë, por në mënyrë figurative. Aty flitet për drejtimin e bashkësisë, bashkimin e kishës, unitetin, varësinë nga Perëndia, si edhe për vigjilencën ndaj sulmeve të Djallit. Flitet për besimin dhe bindjen. Kështu deshi ta përdorte Nehemian në shërbimin e Tij Perëndia i besëlidhjes.

Ende s'kemi parë librin më tërheqës të Esterit. Ky libërth i shkurtër na tregon se si Satani pas rikthimit të judenjve në Jerusalem, tenton sërish ta fundosë popullin e ZOTIT. Djalli shikon se Perëndia i Izraelit vazhdon t'i qëndrojë besnik besëlidhjes së Tij dhe planit të shpëtimit në historinë e racës njerëzore. Si një gjeneral fanatik dhe dinak, nuk dorëzohet, por sajon një taktikë të re dhe të ligë për të vrarë me një goditje mbartësit e mbijetuar të premtimit të Perëndisë. Dhe për këtë përdor një amalekit.

Amalekitët janë populli që e sulmoi pas shpine Izraelin, kur ai ishte nën udhëheqjen e Moisiut, shumë kohë më parë (**Eks. 17:8**). Prandaj ZOTI i ndëshkoi me zhdukje. E megjithatë, mbreti Saul nuk e zbatoi këtë urdhër nga ZOTI. Amalekitët mbijetuan duke u shndërruar në armiq të më të ligj të Izraelit. Amaleku Haman, rreth viteve 480 para Krishtit, merr një pozicion të lartë në oborrin e mbretit persian Asuero. Hamani ishte një njeri i rëndësishëm, me një urrejtje tejet të thellë kundër judenjve. Një jude i quajtur Mardoqe, refuzon të përulet përpara Hamanit, dhe krejt papritur urrejtja e tij del në pah.

Në kopshtin e shtëpisë së tij, Hamani ngre një trekëmbësh për Mardokeun. Bashkë me mikun e tij ai fillon ta përgojë Mardokeun te mbreti Asuero. I ndihmuar nga Djalli, Hamani jo vetëm arrin të krijojë një profil të errët për Mardokeun, por për të gjithë judenjtë. "Ata janë njerëz që

përfitojnë, nuk thyhen dhe janë tradhtarë të kombit që rrënojnë shtetin,” thotë ai përpara mbretit. Mbreti Asuero fillon të shqetësohet shumë dhe kjo çon në krijimin e një ligji, i cili lejon zhdukjen e të gjithë judenjve, në të gjithë mbretërinë persiane. Do të duhet të kalojnë akoma një numër i caktuar muajsh, siç ra shorti, dhe atëherë do të rrjedhë gjaku i tyre.

Por Hamani nuk e mori parasysh Perëndinë e Izraelit. Edhe pse emri i Tij nuk përmendet në librin e Esterit, ndikimi i Tij ndihet në çdo faqe. I gjithëpushtetshmi e merr situatën nën kontroll. Mbreti Asuero ende pa e ditur këtë, martohet me një vajzë judease, Esterin. Ajo arrin t’ia çjerret maskën Hamanit dhe të përgënjeshtrojë shpifjet kundër judenjve. Kur Asuero kupton mashtrimin e Hamanit, nënshkruan një ligj tjetër. Ky i lejon judenjtë të mbrohen nga sulmet e planifikuara. Madje, judenjtë mbrohen nga vetë persianët. Kështu judenjtë arrijnë të mbijetojnë sërish.

Vihet re që Djalli u përpoq në shumë mënyra. Me anë të tundimeve mëkatore dhe mosmarrëveshjeve, u përpoq **të shkatërronte popullin e zgjedhur** brenda mbretërisë. Djalli e sulmoi Irzaelin edhe përmes armiqve të fuqishëm, si asirianët dhe babilonasit. U duk sikur fitoi për një farë kohe. Dhjetë nga fiset u fundosën. Por mbretëria e dy fiseve, pasardhësit e mbretit të Davidit, mbartësit e premtimit, mbërritën sërish në Tokën e Premtuar. Djalli sulmoi sërish, por këtë herë dështoi për shkak të mbretëreshës judease, Esterit.

Pse? Satani donte të ndalonte me çdo kusht që Biri i Perëndisë të lindte si Biri i njeriut në tokë. Përpiquej të dëmtonte premtimin aq sa ta detyronte Perëndinë të tërhiqej nga shpëtimi. Por e nënvlerësonte besnikërinë e Perëndisë. Besëlidhja e hirit nuk u themelua mbi kushte njerëzore. Perëndia bëri një marrëveshje të përjetshme me Birin e Tij. **Plani i**

shpëtim gjendet brenda Vetë Perëndisë. Po të ishte për njerëzit, Djalli do të kishte fituar. Krishti nuk do të kishte lindur kurrë. Por ZOTI e realizoi përmes vullnetit të Tij hyjnor. Për shkak të dashurisë së Tij të përjetshme dhe besnikërisë.

Satani duhet të humbte. Krishti erdhi, duke tejkaluar shumë pengesa. ZOTI punon në këtë mënyrë. Me anë të historisë së popullit të Tij na mëson se gjithçka ekziston falë Tij, që populli ta dojë, ta dojë gjithnjë e më shumë; që populli të jetojë për Të, me falënderim të plotë.

Këtë duhet të mësojmë edhe ne nga librat biblikë: për jetën tonë personale, familjen tonë dhe kishën tonë. Nëse ka diçka që vlen brenda nesh, diçka të mirë në familjen apo kishën tonë, dijeni që ekziston falë Atij. Vetëm Atij i takon nderimi. Ndoshta shumë njerëz nuk e vënë re. Shumë prej tyre nuk kanë interes. Por le t'u kthehemi fjalëve të profetit Jeremia. Jetonte në kohën e robërisë së mbretërisë së dy fiseve në Babiloni. Në vitin katastrofik ishte ulur mbi rrënojat e Jerusalemit dhe qante. E megjithatë, tha: *"Është hiri i ZOTIT që nuk jemi shkatërruar plotësisht, sepse mëshirat e tij nuk janë mbaruar plotësisht"* (Vaj. 3:22).

Pyetje zbatuese

- Shpjego domethënien e termave të mëposhtëm dhe lidhjen që kanë me librat: 1 i Mbretërve, 2 i Mbretërve, 1 i Kronikave, 2 i Kronikave, Ezdra, Nehemia dhe Esteri (shpjego pa parë tekstin):
 - Mbret njerëzor
 - Avari
 - Mbretëria e dhjetë fiseve
 - Mbretëria e dy fiseve
 - Viti katastrofik 586
 - Kiri i Madh
 - Profeti Ezdra
 - Ndërtuesi i mureve
 - Shkatërrimi popullit të zgjedhur
 - Plani i shpëtimit
- Edhe ne drejtohem nga qenie njerëzore, qoftë nga qeverisja e vendit, qoftë nga drejtuesit e shkollës. Deri në ç'pikë duhet të bindemi? Lidhe përgjigjen me Ditën e Zotit, 39, të Katekizmit të Hajdelbergut.

- Xhon Kalvini, në librin e tij "Institucionet", e krahason Reformën e shekullit të 16-të me shkatërrimin e Izraelit. E krahason kishën katolike-romane me dhjetë fiset. A të duket e drejtë?
- Te Nehemia 1 lexojmë se sa shumë u trishtua ai kur dëgjoi se ishin ndërprerë punimet për ndërtimin e Jerusalemit, edhe pse jetonte shumë larg këtij qyteti. Çfarë mund të mësojmë në lidhje me ndikimin tonë në kishë?
- Satani gjithnjë është përpjekur ta zhdukë popullin e Perëndisë. Ende s'e ke kuptuar? Po sot, si vepron? Çfarë thuhet tek **Osea 4:6** mbi këtë temë?

4. Libra plot urtësi dhe poezi

Jobi - Psalmet - Fjalët e urta - Predikuesi - Kënga e Këngëve

Pranverë 2013. Saeed Abedinin e takojmë në një qeli të errët, në burgun e Teheranit. Ungjillori amerikano-iranian duket shumë keq. Goditjet e rënda që kishte marrë nga kryegardiani, pothuajse e kishin nxirë. Sulmi ndodhi kur po këndonin këngë të krishtera. Të burgosurit e tjerë nuk e kuptojnë se përse Saeedi kishte kënduar. Madje, as që duan ta kuptojnë. Duke qenë myslimanë, ata nuk janë mësuar ta përfshijnë të kënduarin në ritet e tyre. Ata nuk kanë dëshirë që ungjilltari, i cili nuk ka më mundësi të ndërtojë bashkësi shtëpie jashtë burgut, të këndojë këngë për Zotin Jezus brenda burgut; i rrethuar nga disidentë politikë dhe demonstrues, të cilët janë burgosur dhe ndonjëherë torturuar brenda këtij kompleksi të tmerrshëm qelish. E megjithatë, Saeedi nuk bën ndonjë gjë më shumë se ç'kanë bërë të krishterët e tjerë në rrethana të ngjashme, njësoj si Pali dhe Sila në burgun e Filipit, ku i këndonin himne Perëndisë (Vep. 16:25).

Në kapitujt e mëparshëm studiuam shtatëmbëdhjetë librat e parë të Biblës: nga Zanafilla deri tek Esteri. Këta njihen ndryshe si **librat historikë** të Dhiatës së Vjetër. Quhen kështu, sepse tregojnë histori; historitë e përgjithshme të botës; flasin për krijimin, rënien, përmbytjen dhe shpëtimin e njerëzve dhe të kafshëve në arkën e Noeut. Por flasin edhe për një histori shumë të veçantë; për historinë e shpëtimit, duke nisur që nga Abrahami, Isaku dhe Jakobi, si edhe nga populli i quajtur me emrin e ri të Jakobit: Izraeli.

Kjo ishte me të vërtetë një **histori e veçantë**, sepse Perëndia i dha shumë dashuri dhe fuqi Izraelit, popullit të Tij të zgjedhur. E çliroi nga skllavëria e Egjiptit, e udhëhoqi përmes Detit të Kuq, i dha ligjet dhe urdhërimet, i shpërnguli përmes shkretëtirës drejt Tokës së Premtuar, ku rridhte qumësht e mjaltë. U kujdes besnikërisht gjatë kohërave të vështira të gjyqtarëve. Madje, edhe më vonë, kur populli shpesh kishte të bënte me mbretër mëkatarë. Madje, edhe kur mbretëria ishte e përçarë në dy pjesë për shkak të mëkatit, zëri i Perëndisë vazhdoi të dëgjohej ende dhe për-kujdesja e Tij ishte e dukshme.

Edhe pas robërisë në Asiri (dhjetë fiset) dhe në Babiloni (dy fiset), atëherë kur gjithçka mendohej se kishte marrë fund, ZOTI e tregon besnikërinë ndaj premtimeve dhe besëlidhjes së Tij. Një pjesë e popullit të dy fiseve, tashmë mund të kthehej dhe të rindëronte qytetin e Jerusalemit, duke ngritur një tempull të ri. Perëndia sërish vazhdoi përpara. Madje, edhe në çastet më të vështira të historisë së kombit të Izraelit, Ai gjendet aty! Nuk e shkatërroi veprën e hirit që e kishte ndërtuar me duart e Tij, pikërisht ashtu siç e shpallim edhe në ditët e sotme në shërbesat e të dielave:¹ “... *mos i braktis veprat e duarve të tua*” (Psa. 138:8).

Të duket e çuditshme që Izraeli ishte një **popull i dhënë pas këngës?** Jo, s’është aspak e çuditshme. Goja flet nga thellësia e zemrës! Pyet psalmistët. Kur besnikëria e ZOTIT mbush jetën tënde, kur sytë të ha-

1 Kishat e reformuara shpesh kanë si zakon ta fillojnë shërbesën kishtare me vargjet e Psalmi 124:8 dhe 138:8b, për të rrëfyer varësinë e tyre nga ZOTI.

Këngëtarët në tempull

Muzikantët në tempull

pen, do të këndosh me siguri. Do të këndosh për lavdinë e Perëndisë. Do të këndosh për veprat e Tij të mrekullueshme. Këndon për mirësinë e Tij, mëshirën dhe durimin që ka me njerëz të ligj si ne, të cilët nuk meritojnë asgjë, që kanë humbur gjithçka.

Izraeli këndo! Filloi të këndonte përgjatë eksodit nga Egjipti. Por në realitet, përpara se Deti i Kuq të ndahej, kur gjendej me shpatulla pas murit, në mes të maleve të larta dhe thellësisë së ujërave, dhe kur Faraoni afrohej me shpejtësi bashkë me qerret e tij luftarake... atëherë izraelitët murmurisnin dhe ankoreshin. Por, mbasi Deti i Kuq u nda, kur u formua një shteg i thatë ku mund të kalonin, kur panë muret e ujërave të mbulonin Faraonin dhe ushtrinë e tij, atëherë po, atëherë ata kanë kënduar! Kënduan këngën ngadhënjimtare me Moisiun dhe me Miriamin, motrën e tij, që i binte dajres: "... Unë do t'i këndo **ZOTIT**, sepse u lartësua shumë; hodhi në det kuaj dhe kalorës. **ZOTI** është forca ime dhe kënga ime..." (Eks. 15:1-2).

Fakti që **ZOTI**, si Perëndia besnik i besëlidhjes, ishte Forca dhe Kënga e Izraelit, lexohet te *Psalmi 22:3*: "... banon në lëvdimet e Izraelit". Lëvdimet formonin pallatin dhe fronin e Tij. Në secilin prej 150 psalmeve, të cilët lindën përgjatë historisë së Izraelit si populli i zgjedhur nga Perëndia, dëgjojmë se si Perëndia i Shenjtë dhe populli i Tij fajtor, u bashkuan sërisht në sajë të hirit dhe dashurisë hyjnore. Libri i Psalmeve na tregon se si populli i zgjedhur i drejtohej Perëndisë së Shenjtë dhe të hirshëm. Psalmet janë shprehje krijuese të popullit të besëlidhjes. Njëkohësisht, janë fjalë të frymëzuara nga Fryma e Shenjtë, të cilat iu dhanë popullit për t'i kënduar.

Prandaj libri i Psalmeve është kaq i dashur ndër të krishterët. Të krishterët e rinj këtu mësojnë më shumë se kush është Perëndia dhe se kush dëshiron të jetë Ai për popullin e Tij. Të krishterët më të rritur frymërisht i njohin betejat e besimit të psalmistëve, gëzimin e tyre në Perëndinë dhe veprën e Frymës së Shenjtë, të cilat ata i përshkruajnë duke kënduar. Reformatori i madh i Kishës, Martin Luteri, shpreh faktin se psalmet na mundësojnë të shikojmë zemrën e besimtarëve të vërtetë. Kush është i mbushur me Perëndinë, veprën dhe planin e Tij të shpëtimit, udhëheqjen dhe kujdesin

Disa grupe psalmesh

- Doksologjia e madhe (Psalme adhurimi, "tehillim", 146-150)
- Psalmet e bijve të Koreut (42-49)
- Psalmet e Asafit (73-83 dhe 50)
- Këngë të shtegtimeve (120-134, këndoheshin ndërsa njerëzit ngjiteshin lart në Jerusalem)
- Këngë mbretërore (93 dhe 95-99)
- Himne lëvdimi ("hallel", 113-118)

e Tij atëror..., i do psalmet njësoj si një princeshë bizhuteritë, xhevahiret e çmuara prej ari.

Kjo s'do të thotë se të gjitha psalmet janë njësoj. Në Bibël gjejmë **psalme tejet të ndryshme**. Njëri është këngë falënderimi (Psa. 18), tjetri vajtim (Psa. 28). I fundit është psalm adhurimi (Psa. 150), ndërsa i pari është një himn urtësie (Psa. 1). Ka psalme besimi për një të ardhme të panjohur (Psa. 11, 121), si edhe psalme për të kujtuar gjurmët e mëdha të ZOTIT në të kaluarën (Psa. 78, 105). Ekzistojnë edhe psalme mbretërore, të cilat lidhen ngushtë me mbretër si Davidi dhe Salomoni (Psa. 72).

Ajo që kuptojmë është se populli i ZOTIT nuk këndon vetëm kur është i gëzuar dhe i lumtur, por këndon edhe kur nuk ka asgjë për të festuar, edhe kur gjithçka duket pa shpresë. Këtë gjë e shohim praktikisht në jetën e Davidit, i cili ka qenë bari delesh dhe i binte harpës në fushat e Bethlehemit. Ai

kompozoi pothuajse gjysmën e të gjitha psalmeve, 70 gjithsej. Kompozonte kur shtrihej qetësisht mes lëndinave, pranë kopesë së tij. Ai shkroi psalme edhe kur gjendej i arratisur në shkretëtirë nga mbreti Saul, apo shumë kohë më vonë kur ia mbathte nga djali i tij, Absalomi, i cili kishte organizuar një grusht shteti.

Ashtu si izraelitët, edhe të krishterët këndojnë gjithmonë. Jo vetëm në kushte të kënaqshme e të mira, por edhe kur gjërat shkojnë keq, me frikën në palcë dhe zhgënjimin në zemër. Vetë Zoti Jezu Krisht këndoi psalme me dishepujt e Tij kur hëngrën Darkën e Pashkës, disa orë përpara se të vdiste. Pali dhe Sila kënduan në burg, siç bënë Saeed Abedini dhe shumë të tjerë. Ndonjëherë të kënduarit fillon me tone të trishtueshme, për të

Instrumentet muzikore në kohën e Biblës

Në inaugurimin e tempullit të Salomonit lexojmë për shumë këngëtarë e instrumente muzikore. **2 i Kronikave 5:12-13**: “... dhe tërë levitët këngëtarë, Asafi, Hemani, Jeduthuni, bijtë dhe vëllezërit e tyre, të veshur me li të bardhë, me cembale, harpa dhe qeste në dorë rrinin më këmbë në lindje të altarit, dhe bashkë me ta njëqind e njëzet priftërinjtë që u binin borive dhe kur trumbetarët dhe këngëtarët si një njeri i vetëm bënë të dëgjohet bashkërisht zëri i tyre për të lëvduar dhe për të kremtuar ZOTIN dhe e ngritën zërin në tingullin e borive, të cembaleve dhe të veglave të tjera muzikore dhe lëvduan ZOTIN: ‘Sepse është i mirë, sepse mirësia e tij vazhdon në përjetësi’, ndodhi që Shtëpia, Shtëpia e ZOTIT, u mbush me një re”.

Tingëllon bukur! Ilja, briri, trumbeta, cembale, dajre, harpa dhe qeste; të gjitha këto instrumente përmenden te Dhiata e Vjetër, për të lëvduar Perëndinë dhe për të shoqëruar këndimin e përlëvdimit. Instrumentet nuk përdoreshin gjithmonë. Jo çdo shërbesë ishte kaq festive sa inaugurimi i tempullit të ri. Vajtimet nuk kanë nevojë për ndonjë shoqërim muzikor festiv. Shumë herë recitoreshin pasazhe nga Shkrimi.

Përgjatë historisë së Kishës është folur shumë rreth përdorimit të instrumenteve nëpër shërbesa. Deri në ditët e sotme, kultura ndikon

përfunduar më pas me tone të gëzueshme, plot ngazëllim dhe besim. Kështu ndodh shpeshherë me psalmet. Në librin e Psalmeve ka vend edhe për Psalmin 88, në të cilin përveç shprehjes “O ZOT, Perëndi i shpëtimit tim” në fillim të psalmit, nuk gjejmë asnjë rreze drite në vazhdim të tij.

E tillë është jeta. Madje, edhe jeta me Zotin. Nuk ka vetëm çaste të bukura dhe ditë të mira, ka edhe ditë të vështira. Lexoni sërish kapitujt e mëparshëm dhe do të kuptoni sa shumë gjëra mund të ndodhin ndërmjet ZOTIT dhe popullit të Tij. Predikuesi mbetet pa fjalë nga ndryshimet e mëdha. Te **Predikuesi 3:1, 4** thuhet: “Çdo gjë ka stinën e vet, çdo situatë ka një kohë nën qiell. Një kohë për të qarë dhe një kohë për të qeshur, një kohë për të mbajtur zi dhe një kohë për të hedhur valle”. Jeta frymërore

se cilat instrumente njerëzit duan të dëgjojnë në shërbesën kishtare. Përgjatë kalimit të shekujve, kisha ka zgjedhur mënyra të caktuara për ta përdorur liturgjinë e shërbesës, për të krijuar një oaz paqeje dhe besueshmërie. Kjo nuk do të thotë që shumë të krishterë janë kundër instrumenteve të ndryshme. Ata kanë si qëllim që në shërbesa të fokusohen te thelbi i të kënduarit.

Prandaj, përdorimi i instrumenteve muzikore ose është i kufizuar në shoqërimin e të kënduarit, ose i lënë tërësisht mënjatë. Këtu ka një përputhshmëri me shërbesat e judenjve, ku recitimi i psalmeve me zë të lartë, luante një rol kryesor.

pasqyrohet qartë në psalme. Është për të ardhur keq që sot shumë këngë të krishtera nuk e përjetojnë këtë thellësi. Mjaftohen me të bukurën dhe të mirën, ndaj nuk mbartin as ekuilibër, as thellësi frymërore si në librin e Psalmeve.

Nëse duhet të zgjedhim nga Bibla dikë që e ka njohur këtë thellësi, ai do të ishte me siguri Jobi. Libri i Jobit i përket **librave poetikë**, siç do ta shohim në këtë kapitull. Ka gjasa të jetë libri më i vjetër i Biblës. Tregon historinë e një njeriu që jetonte përpara Abrahamit, përgjatë fazës së veçantë të besëlidhjes së hirit (lexojmë te kapitulli 1). Ishte i pasur, i shëndetshëm, i martuar dhe kishte fëmijë. Por iu mor gjithçka, sepse ZOTI e lejoi Djallin të vinte në provë besimin e Jobit. Tre shokë e këshillonin vazhdimisht Jobin, ndonjëherë me urtësi, në raste të tjera jo edhe aq. Kur preku fundin e vuajtjeve, Jobi mallkoi ditën e lindjes së tij. Por nuk hoqi dorë nga ZOTI, as nga besimi i tij. Edhe në cakun më të largët, Jobi vazhdoi të kërkonte Zotin. E thënë ndryshe: Perëndia i qëndroi besnik Jobit. Pendesa e çoi sërish në rrugën e duhur. Zoti e bekoi si asnjëherë më parë.

Libri i Jobit është tregim poetik i historisë individuale, i përvojës personale me ZOTIN, Djallin dhe pasojat e liga të mëkatit. Gjendet në zemër të Biblës, tamam si një libër diturie. Kur lexon historinë e Jobit, kupton se sa të vegjël jemi ne si qenie njerëzore. Ne nuk jemi në gjendje të përballemi as me Djallin, dhe as me fuqitë shkatërruese të së ligës. Por ZOTI është më i madh dhe më i fuqishëm se çdo fuqi a njeri. Ai kontrollon dhe drejton gjithçka. Nuk kemi as ç'të diskutojmë, as ç'të arsyetojmë, thjesht të adhurojmë. Ai është i vetmi që mund të na japë jetën dhe paqen. Dhe këto ia jep njeriut që i druhet Atij, me mirëqenie dhe lumturi.

Këtë urtësi e gjejmë edhe te librat e Salomonit. Në radhë të parë, mendojmë natyrisht për Fjalët e Urta të Salomonit. Edhe pse jo të gjitha shprehjet në atë libër vijnë prej tij, ato ose janë vënë nën emrin e tij më vonë, ose janë krijuar prej njerëzve të urtë nën shërbimin e tij. Përse ndodhi kjo? Sepse **Salomoni** ishte njeriu më i urtë që ka njohur bota. Dhe kjo urtësi iu dha nga Perëndia. Pasi e ftoi Salomonin plot dashuri, Ai i tha: *"... Kërko ç'të duash dhe unë do ta jap"* (1 Mbr. 3:5). Salomoni kërkoi një zemër të zgjuar (vargu 9). Në shenjë aprovimi, Perëndia i dha një pasuri të pamatshme.

Fjalët e Urta të Salomonit theksojnë faktin se një jetë e dorëzuar në duart e Perëndisë sjell bekim. Të këshillojnë mbi marrëzinë, kryelartësinë, zemërimin dhe çoroditjen. Këto shpesh janë përshkruar përmes një gru-

aje kurorëshkelëse. Ajo i josh njerëzit me pamjen e saj të bukur, por në fund i lë të varfëruar. Zoti nuk sillet kështu. Urdhërimet e Tij e ruajnë njeriun nga çoroditja. Fjalët e Urta përmbajnë shumë udhëzime për rritjen e fëmijëve: *“Një bir i urtë dëgjon mësimin e atit të vet, por tallësi nuk e dëgjon qortimin”* (Fja. 13:1).

Edhe te Predikuesi flitet njësoj si te Fjalët e Urta. Edhe në këtë libër pak të shkurtër (sërish nga Salomoni, ose vënë nën emrin e tij), u mësohet të rinjve që nga përvoja jetësore deri te përvoja frymërore; gjithçka që ofrohet nga bota është kalimtare. **Predikuesi 1:14** është shumë i qartë: *“Unë i kam parë të tëra gjërat që bëhen nën diell; dhe, ja, të gjitha janë gjëra të kota dhe kërkim për të kapur erën”*. Që prej kapitullit të parë (vargu 2) deri në të fundit (vargu 8), flitet për të njëjtën temë: Kotësi e kotësive, gjithçka është kotësi (**Pre. 1:3**).

Në mes të këtyre shprehjeve pak trishtuese, Salomoni u jep zemër të rinjve dhe të rriturve të kërkojnë Krijuesin e tyre. **Predikuesi 12:13** tingëllon si një konkluzion i gjithçkaje që është thënë më parë: *“Të dëgjojmë, pra, përfundimin e gjithë ligjëratës: ‘Ki frikë nga Perëndia dhe respekto urdhërimet e tij, sepse kjo është tërësia e njeriut’”*. Zoti qëndron mbi gjithçka që është thjesht kalimtare. Ai është i përjetshëm. Frika e ZOTIT e ruan njeriun në përjetësi. Kjo tejkalon çdo gjë tokësore. I jep jetës vërtetësi, urtësi dhe kuptim të vërtetë.

Një temë që nuk trajtohet shumë nëpër **librat e urtësisë së Salomonit**, por që përbën temën kryesore të Këngës së Këngëve, është dashuria! E dimë që Salomoni pavarësisht urtësisë së tij, u zhyt tërësisht në seksualitet dhe në marrëdhënie jashtëmartesore me shumë gra. Duke qenë se kishte shumë gra, duhet të përballej me politikën ndërkombëtare të asaj kohe. Por Kënga e Këngëve na lë të kuptojmë se njërën e deshi më shumë se të tjerat: një vajzë të thjeshtë, lëkura e së cilës ishte nxirë nga dielli.

Kjo është Shulamitja. Kënga e Këngëve është një **ode dashurie** ndërmjet mbretit dhe vajzës. Njëherazi është një ode dashurie e vajzës për mbretin. Të dy gjenden në një bisedë të vazhdueshme. Veç kësaj, Shulamitja bisedonte edhe me vajzat e Jerusalemit, njësoj si vajzat ose gratë që ndajnë me njëra-tjetrën përvojat e tyre për të fejuarit ose për bashkëshortët. Për ta kuptuar më mirë Këngën e Këngëve, duhet të dimë se kush po flet. Ka përkthime biblike që mund të ndihmojnë, por teksti origjinal në hebraisht ia lë interpretimit të lexuesit.

Te Kënga e Këngëve mund të marrësh shumë njohuri rreth dashurisë midis bashkëshortit dhe bashkëshortes. Afrimi mes tyre nga ana frymërore është një aspekt shumë i rëndësishëm për këtë. Por edhe ana fizike zë një vend të sigurtë dhe të ndershëm. Bukuria e trupit mashkullor dhe femëror, kontakti ndërmjet tyre... gjithçka gjendet e shkruar. Paraqiten pengesa në marrëdhënien e heshtur që frenojnë bashkimin e vërtetë. Turpi, mungesa e vëmendjes, përtacia dhe shpërqendrimi janë gjëra që mund ta ndërlikojnë një marrëdhënie të shëndetshme.

Diskutimi i këtyre fenomeneve në një libër kaq të vjetër si Bibla është tejet i jashtëzakonshëm. Të gjitha ndjenjat dhe përvojat zënë vend të sigurtë

Ardhjen e Krishtit e shohim te... Kënga e Këngëve

Shumë njerëz e kanë vrarë mendjen për këtë pyetje: Për çfarë shërben Kënga e Këngëve? Thuhet se këshilli më i lartë i judenjve ("Sanhedrin"), në Jamnia, rreth vitit 100 ende diskutonte pyetjen nëse ky libër i përkiste ose jo Fjalës së Perëndisë, për shkak të disa pasazheve me ngjyra erotike që gjenden në të. Disave u pëlqen fakti që Kënga e Këngëve duke qenë ode dashurie, prek me një lloj çiltërsie çështjen e seksualitetit. Disa të tjerë duan ta interpretojnë si kënga që flet mbi dashurinë frymërore ndërmjet Krishtit dhe Kishës së Tij.

Ta lexosh Këngën e Këngëve pa i dhënë kuptim parësor dashurisë dhe seksualitetit, duket veprimi i duhur. E megjithatë, nuk duhet ta mbyllim shpjegimin vetëm me kaq. Tek **Efesianëve 5:22-23** kuptojmë se një marrëdhënie e mirë martesore ndërmjet burrit dhe gruas, ka shumë ngjashmëri me marrëdhënien ndërmjet Zotit Jezus dhe Kishës, nuses së Tij. Kush nuk dëshiron ta pranojë këtë, shpërfill thesarin më të madh që përmban Kënga e Këngëve. Madje, nuk është e nevojshme të flasësh për dashurinë martesore përpara se të arrish te domethënia e thellë frymërore e Këngës së Këngëve.

"Më puthë me të puthurat e gojës së tij!" (1:2) - kjo shpjegon etjen e shpirtit të besimtarit për Krishtin. "Mbreti më çoi në dhomat e tij." (1:4) - i referohet bashkimit frymëror me Perëndinë përmes Krishtit. "Unë jam e zezë, por e bukur, o bija të Jerusalemit..." (1:5) - është

në Fjalën e Perëndisë. E megjithatë, duhet të vështrojmë më thellë në Këngën e Këngëve. Sepse në fund të fundit, nuk flitet më për dashurinë ndërmjet Salomonit dhe Shulamites, por për dashurinë e Krishtit për Kishën e Tij, Bashkësinë, e cila është nusja e Tij.

Dashuria e Perëndisë në Krishtin drejt Kishës së Tij të zgjedhur është bërë i dashurisë ndërmjet njerëzve, e cila mundëson mbijetesën e jetës tokësore. Nëse Perëndia nuk do ta donte botën në tërësi, nëse Krishti nuk do ta donte Kishën e Tij, gjithçka do të kishte marrë fund! Por forca e dashurisë së Perëndisë shpjegohet në një mënyrë të kujdesshme, sidomos te Kënga e Këngëve. A është e mundur që një mbret kaq i pasur dhe

thirrja e besimtarit kur ai përjeton dashurinë e Perëndisë pavarësisht nga mëkatet e tij. "I dashuri im është i bardhë dhe i kuq, ai dallon ndër dhjetë mijë veta" (5:10). I tillë është Shpëtimtari! "Eja shpejt, i dashuri im..." (8:14). A nuk e thotë edhe Kisha të njëjtën gjë për Krishtin te **Zbulesa 22:20**?

Jo, Salomoni nuk ishte Krishti. Megjithatë, te personi kryesor i Këngës së Këngëve tregohet se çfarë domethënieje ka Krishti për popullin e Tij.

i urtë sa Salomoni, të dashurohet kaq shumë me një vajzë të varfër nga fshati dhe të nxirë nga dielli? Po, sepse ekziston diçka që është edhe më e thellë! Zoti Jezus kërkon të martohet me një nuse të padenjë dhe mëkatare, me Bashkësinë e Tij, të cilën po e përgatit për ditën e ardhjes së Tij.

Kënga e Këngëve përmban mbi të gjitha një **mesazh mesianik** shumë të thellë, njësoj si shumë libra të tjerë në Dhiatën e Vjetër. Ashtu si populli i Perëndisë që ishte mbartësi i Farës së premtimit të ardhjes së Shpëtimitarit, po ashtu, edhe librat e këtij kombi përmbajnë premtimin e ardhjes së Mesisë, të Vajosurit të Perëndisë. Këtë e gjejmë edhe te librat poetikë. Pikërisht këta libra, plot urtësi dhe poezi, pasqyrojnë se si populli i premtimit u shpreh drejt Perëndisë së premtimit, si edhe mënyrën se si izraelitët u shprehën mes tyre për Perëndinë.

Të dy mbretërit, Davidi dhe Salomoni, ishin secili në mënyrën e vet **tipa të Krishtit**. Kishin disa aspekte në jetën e tyre që simbolizonin Krishtin, Birin e madh të Davidit dhe Princin e përjetshëm të paqes. Zoti Jezus i referohet Vetes së Tij në Dhiatën e re, teksa thotë: *“... ja, këtu, është një më i madh se Salomoni”* (Mt. 12:42). Nëse i lexojmë psalmet me këto referenca të Davidit dhe të Salomonit, ne shikojmë se toni i tyre shpeshherë është mesianik. Ndaj s’është e vërtetë që psalmet nuk flasin për Krishtin. Shenjat treguese për Mesinë që është duke ardhur, janë të shumta. Duhet vetëm të lexosh me kujdes.

Të shohim **Psalmin 2**, në veçanti **Psalmi 2:12** – *“Nënshtrojeni Birit, që të mos zemërohet dhe të mos vdisni rrugës, sepse zemërimi i tij mund të ndizet në një çast. Lum ata që gjejnë strehë tek ai”*. Ose **Psalmi 16:10**: *“... sepse ti nuk do ta lësh shpirtin tim në Sheol dhe nuk do të lejosh që i Shenjti yt të shohë kalbjen”*. Për kë mendoni se bëhet fjalë te **Psalmi 22** kur flitet për vuajtjet dhe përlëvdimin? Për cilin e ka fjalën te **Psalmi 40:7** – *“Atëherë unë thashë: ‘Ja po vij. Në rrotullin e librit shkruhet për mua.’”*? Si shpjegohet **Psalmi 110:1** – *“ZOTI i tha Zotërisë tim: ‘Ulu në të djathtën time, derisa t’i bëj armiq të e tu stol të këmbëve të tua.’”*? Pa Krishtin, nuk mund të ketë shpjegim të kënaqshëm për psalme dhe vargje të tilla, sepse ato janë psalme mesianike, që flasin për të Vajosurin e premtuar. Në psalme flitet edhe për profecitë që u përmbushën në jetën e Zotit Jezu Krisht (**Psa. 22; 40; 110** etj.).

Libri i Fjalëve të Urta shpeshherë flet për Urtinë, e cila thërret dhe shpërndan urtësinë. Urtia është Vetë Krishti. Gjithashtu, Krishti është i madhi

Predikues. Po libri i Jobit? Edhe pse është shumë i vjetër, edhe ky libër e mbarot të fshehtë në vetvete. Le të lexojmë bashkë te **Jobi 19:25-27**, ku shikojmë të mjerin Job në gjërmadhat e ekzistencës së tij: “Por unë e di që Shpengimtari im jeton dhe që në fund do të ngrihet mbi tokë. Mbas shkaktërimit të lëkurës sime, në mishin tim do të shoh Perëndinë. Do ta shoh unë vetë; sytë e mi do ta sodisin dhe jo një tjetër. Po më shkrihet zemra”.

Kjo na jep zemër të këndojmë, apo jo?

Pyetje zbatuese

- Shpjego domethënien e termave të mëposhtëm dhe lidhjen që kanë me librat: Jobi, Psalmeve, Fjalët e Urtas, Predikuesi dhe Kënga e Këngëve (shpjego pa parë tekstin):
 - Librat historikë
 - Një histori e veçantë
 - Një popull i dhënë pas këngës
 - Psalme tejet të ndryshme
 - Librat poetikë
 - Salomoni
 - Librat e urtësisë së Salomonit
 - Ode dashurie
 - Mesazh mesianik
 - Tipa të Krishtit
- Populli i ZOTIT është një popull që këndon. A mund ta shpjegosh përse? Si mund t’ia shpjegosh dikujt që nuk është rritur në një frymë të krishterë?
- Në krahasim me psalmet, shumë këngë të krishtera bashkëkohore përmenden si të njëanshme. A mendon edhe ti kështu?
- A janë të dobishëm librat e urtësisë edhe për ata të krishterë që janë të dhënë më shumë pas të punuarit në praktikë? Në rast se po, a mund të jepni shembuj se kur janë të dobishëm?
- Te **Fjalët e Urtas 9**, Urtia përballet me një grua budallage. A mund ta zbulosh mesazhin mesianik në këtë kapitull?

5. Profetët e mëdhenj

Isaia - Jeremia - Vajtimet - Ezekieli - Danieli

Në mars të vitit 2004, kur Xhoni ndodhej në Tajlandë duke pushuar me miqtë e tij afër qytetit të Phuket-it, në një nga brigjet e Oqeanit Paqësor, pati një përvojë të veçantë. Sikur të ishte në ëndërr, vuri re që po i afroreshin disa valë gjigante. Në fillim e hodhën përprjetë dhe pastaj e fundosën me forcë. Numrin 26 e dalloj shumë qartë. Përvojën e tij ua tregoi miqve, por ata nuk i dhanë shumë rëndësi. Derisa... më 26 dhjetor të të njëjtit vit, një tsunami, i cili s'kishte ndodhur kurrë më parë, shkaktoi shkatërime të tmerrshme në po të njëjtin breg tajlandez. Për javë me radhë, vuajtjet e pamasa të të gjithë rajonit të Azisë Jugore, mbizotëruan lajmet në mbarë botën. Xhoni, me një ndjeshmëri të lartë që nga rinia e tij e hershme, e kishte paralajmëruar këtë gjë. Më vonë parashikoi edhe shkatërime të tjera. Madje në Holandë dhe në Belgjikë mund të keshillohesh për të ardhmen përmes linjave telefonike. Xhoni quhet parashikues... por, a mund të quhet edhe profet?

Profetët kanë rol të rëndësishëm në Dhiatën e Vjetër. Pjesa më e madhe e këtyre librave është shkruar nga profetët. Moisiu, veç të qenët udhëheqës politik, ishte edhe profet. Për Samuelin lexojmë se ishte shikues. Pas librit poetik të Këngës së Këngëve, arrijmë te librat profetikë. Judenjtë i quajnë **"Newi'im"**. Çdo libër u shkrua nga një profet duke marrë emrin e tij. Librat profetikë fillojnë me Isaian dhe përfundojnë me Malakian.

Jo të gjithë profetët që vepruan në kohën e Dhiatës së Vjetër, i kanë shkruar profecitë e tyre në rrotulla; për shembull, Elia dhe Eliseu, historitë e të cilëve i gjejmë te librat e Mbretërve. Kështu lexojmë te 2 i Samuelit edhe

për profetin Nathan, i cili e qortoi Davidin pas tradhtisë me Bath-shebën. Shumë profetë të tjerë paralajmëruan mbretërit e mbretërisë së dy fiseve dhe mbretërisë së dhjetë fiseve. Në Izrael kishte ende shkolla për profetë. Në Bibël flitet edhe për profetet gra, domethënë profeteshat; si Debora në kohën e gjyqtarëve dhe Huldah, bashkëshortja e një burri që punonte në pallatin e mbretit Josia.

Ç'lloj njerëzish janë profetët? Nëse e kërkon termin "profet" në fjalor, do të gjeni kuptime të ndryshme. Së pari, profet është dikush që i për-cjell njerëzimit mesazhe hyjnore. Së dyti, është një person që mund të parashikojë ngjarje ose gjëra që do të ndodhin në të ardhmen. Në vazh-dimësi, enciklopeditë i referohen judaizmit, i cili njihet për profetët e tij. Dhe në të vërtetë, Perëndia i ka folur popullit të Tij përmes profetëve.

Duhet të kuptojmë se Izraeli si kombi i zgjedhur **nuk kishte Bibël** si ne, që mund ta studiojmë në kishat tona. Në atë kohë qarkullonin shkrime të ndryshme, si shkrimet e Moisiut, të cilat nuk ishin kaq të arritshme nga të gjithë njerëzit, dhe as nuk ishin të përfunduara në mënyrë të qartë, si 66 librat e Biblës sonë. Perëndia e mësonte popullin e Tij përmes rrugëve të tjera. Njëra rrugë është ajo e arsimit pamor përmes ritualeve, holo-kausteve, perdeve, mobilie dhe veshjeve të priftërinjve gjatë shërbimit në tabernakull. Rruga e dytë është arsimimi dëgjimor, sidomos me anë të profetëve të zgjedhur dhe të caktuar prej Vetë Perëndisë.

Jo të gjithë profetët ishin profetë të vërtetë; këtë e lexojmë qartë në shkrimet e Jeremias dhe Ezekielit. Këta të dy luftonin hapur me profetët e rremë. Ezekieli shpeshherë i quan barinj të këqinj. Ata kishin gjithmonë lajme të mira për popullin, ndaj besoheshin lehtësisht prej tij. Por profeti i vërtetë nuk sjell gjithmonë lajme të mira. Në radhë të parë, profeti është shërbëtor i Fjalës hyjnore dhe besnik ndaj Atij që e ka dërguar. Profeti i vërtetë ishte pa bukuri të jashtme, pa tregime optimiste, zakonisht ishte me pamje serioze si Elia, me një stil të thjeshtë jetese dhe me një mantel prej lëkure deveje.

Profetët e rremë dallohen qartë, kështu shkroi Moisiu te **Ligji i Përtërirë 18:22**: *"Kur profeti flet në emër të ZOTIT dhe kjo gjë nuk ndodh dhe nuk realizohet, kemi të bëjmë me një gjë që ZOTI nuk e ka thënë; e ka thënë profeti me mendjemadhësi; mos ki frikë prej tij"*. Ndryshe nga profetët e rremë, Isaia dhe Danieli, flisnin në emrin e Perëndisë së besëlidhjes. Para-shikimet e tyre përmbusheshin në hollësi. Këtë mund ta vërtetoni edhe

Profetët dhe barinjët

Duket sikur profetët e Biblës janë të zemëruar kur flasin për barinjët e Izraelit. Ata barinj nuk kullosin delet e tyre, por vetveten. Cilët kritikojnë profetët Jeremia (kapitulli 23), Ezeieli (kapitulli 34) dhe të tjerët?

- **Profetët e remë:** barinjët që mashtrojnë delet (popullin) me premtime të kota, të cilat tingëllojnë bukur dhe japin shpresë, por që nuk vijnë nga ZOTI.
- **Priftërinjtë e korruptuar:** ata e kanë shndërruar shërbimin në tempull në një biznes fitimprurës. Populli jep ofrimin e tij, por nuk i mësohet shërbimi ndaj ZOTIT dhe ligjet e Tij.
- **Mbretërit e ligj:** ata shfrytëzojnë popullin, nuk flasin për drejtësi, por marrin rryshfete nga të pasurit dhe e çojnë popullin drejt mëkatit e padrejtësisë, duke e mbajtur larg ZOTIT.

Falë ZOTIT, të gjithë këta profetë na çojnë drejt Bariut të mirë, Filizit të Davidit, Bariut të vetëm të vërtetë. Jezu Krishti do të jetë Profeti i vërtetë, Prifti i vetëm dhe Mbreti i përjetshëm.

në Dhiatën e Re, edhe në librat historikë të mëvonshëm. Ata shpreheshin në emër të Perëndisë.

Ky është në të njëjtën kohë edhe ndryshimi i madh mes tyre dhe parashikuesve të sotëm. Njerëz si Xhoni që përmendëm në fillim, kanë pasur ide dhe përvoja, por kurrë nuk i parathanë ngjarjet aq qartë sa bota të përfitonte prej tyre. Nuk parashikuan kurrë asnjë katastrofë apo shkatërrim. Profetët e Biblës ishin ndryshe, edhe pse parashikimi i katastrofave nuk ishte qëllimi i tyre. Qëllimi ishte të përçonin mesazhin e Perëndisë. Fakti që profecitë e tyre u përmbushën, i ishte nënshtruar të përçarit të këtij mesazhi me autoritet. Profecitë e përmbushura nuk bëjnë asgjë më shumë sesa theksojnë saktësinë e fjalëve të tyre.

Në këtë kapitull do të fokusohemi te **profetët e mëdhenj**. Nuk mund t'i trajtojmë të gjithë ata në një kapitull të vetëm. Fakti që pesë librat e parë profetikë i quajmë "profetët e mëdhenj", kjo s'do të thotë që ata janë më të rëndësishëm. Janë thjesht më të zgjeruar. Ata pesë libra zënë së bashku katër herë më shumë faqe sesa dymbëdhjetë librat e tjerë profetikë. Profetët e vegjël quhen të tillë, sepse janë më të shkurtër. Njëri zë vetëm një kapitull. Por jo sepse vlejnë më pak, apo janë më pak të rëndësishëm. Të gjithë janë profetë të vërtetë. Dhe këtë mund ta vërtetoni vetë!

Kjo gjë shquhet qartë tek Isaia, i cili është libri më i zgjeruar, me 66 kapituj. Në historinë e thirrjes së tij (**Isa. 6:1-13**) lexojmë se shumë pak nga dëgjuesit do të besonin me të vërtetë në fjalët e tij. Me sa duket, ZOTI nuk kishte si qëllim një publik të madh dhe besues për ofiqin e këtij profeti. Kjo gjë nuk ishte e kënaqshme për vetë Isaian. Tek **Isaia 53:1** dëgjojmë profetin që thërret me keqardhje: "Kush i ka besuar predikimit tonë dhe kujt iu shfaq krahu i ZOTIT?". Me sa duket nuk ishin shumë.

Por kjo nuk varej nga predikimi i tij. Nuk ishin fjalë të kota, pa asnjë vërtetësi. Përkundrazi, Isaia ishte një njeri i shkolluar, i mësuar, nga oborri mbretëror. Kalonte shumë kohë në kryeqytetin e Jerusalemit, në oborrin e mbretërve Uzhah, Jotham, Ashaz dhe Ezekia. Atje fliste me zë të butë për mëkatet e popullit, por edhe për premtimin e ZOTIT. Përqendrohej në përmbajtjen e vërtetë. E urrente fenë në dukje, ritualet e rregullta në tempull, pa pendim dhe kthim. Madje këto gjëra i paralajmëronte në emrin e ZOTIT: "Mos sillni më blatime të kota; temjani është neveri për mua..." (**Isa. 1:13**).

Ardhjen e Krishtit e shohim tek... Elia dhe Eliseu

850 vjet para Krishtit, populli i Izraelit njih dy profetë të njëpasnjëshëm. I pari quhet

Elia, që do të thotë "Perëndia im është ZOTI". Ndjekësi i tij quhet Elise: "Perëndia im është Shpëtimtar". Nuk kanë profeci të shkruara. Shumë prej veprave të tyre, përshkruar në librat e Mbretërve, drejtohen te Mesia që është duke ardhur. Jezu Krishti do të vijë si Zot (siç nënkupton emri i Elias) dhe Shpëtimtar (siç do të thotë emri i Eliseut).

Në jetët e Elias dhe Eliseut ndodhën papritmas shumë mrekulli. Sasi të pakta ushqimi u shumuan në mënyrë të mrekullueshme nga të dy profetët, në emrin e Perëndisë. Eliseu ushqen rreth 100 njerëz me 20 bukë (2 Mbr. 4:42-44). Këto janë parathënie e asaj që Zoti Jezus bëri me sasi të bukës dhe të peshkut, duke ushqyer turma njerëzish.

Të vdekurit ngjallen për herë të parë në histori nga Elia dhe Eliseu. Elia arriti ta ringjallë djalin e vejushës së Sareptas përmes fuqisë së ZOTIT. Eliseu bën të njëjtën gjë me të birin e një gruaje shunamite. Këto janë parathënie, të cilat paratregojnë ringjalljet që bëri Jezusi: djalosin nga Naini, vajzën nga Kapernaumi dhe Llazarin nga Betania.

Edhe përfundimi i historisë së Elias dhe Eliseut është shumë kuptimplotë. Elia u mor në qiell me një qerre të zjarrtë me kuaj të zjarrtë. Trupi i varrosur i Eliseut u prek nga një trup që u hodh në varrin e profetit dhe ky, i sapovdekuri, u ringjall (2 Mbr. 13:21). Të gjitha këto janë parathënie hyjnore që vulosin ngjitjen në qiell dhe fuqinë ringjallëse të Jezu Krishtit, Shpëtimtarit të Vajosur.

Ajo që perceptohet pak tek Elia, fiton dukshmëri tek Eliseu (2 Mbr. 2:9). E megjithatë, janë thjesht parathënie të asaj që Perëndia donte të tregonte përmes Krishtit.

Populli duhej të mësonte të bënte *mirë*, të kërkonte drejtësi dhe të ndihmonte të tjerët. Dashuria dhe drejtësia janë elemente bazë të një besimi të vërtetë. Vetëm kur populli u pendua për të gjitha padrejtësitë e bëra, urrejtjen dhe egoizmin, Isaia arriti të japë mesazhin e tij të vërtetë. *"Ejani, pra, dhe të diskutojmë bashkë," thotë ZOTI, "edhe sikur mëkatet tuaja të ishin të kuqe flakë, do të bëhen të bardha si bora; edhe sikur të ishin të kuqe si purpur, do të bëhen si leshi (Isa. 1:18)." Ky është premtimi që u përcjell Isaia njerëzve, të cilët pendohen me të vërtetë për mëkatet dhe mjerimin e tyre.*

Si mund të shlyhen këto mëkate? Kjo pyetje na çon në zemrën e mesazhit të Isaia. Kjo s'mund të ndodhë përmes gjakut të qengjave ose viçave të flijuar në tempullin e Jerusalemit. Gjaku i tyre thjesht drejton te gjaku i Qengjit të Perëndisë, Shpëtimtarit të ardhshëm. Isaia e quan **Shërbëtor të ZOTIT**. E krahason me Kirin e Madh, mbretin persian, që lejoi kthimin e popullit nga robëria në Babiloni. Ashtu sikurse Kiri u bë çelësi drejt një çlirimi tokësor, Pasuesi i tij më i madh do të bëhej çelësi drejt një shpëtimi të përvetshëm. Këtu vëmë re se disa profeci marrin **përmbushje të dyfishtë** gjatë kohës: fillimisht në Kirin, pastaj më thellë dhe më gjerë në Krishtin.

Profeti Isaia e profetizoi shumë kohë më parë që Krishti (ose "Mesia" në hebraisht), do të jetë Perëndi dhe njeri. Do të lindë si një fëmijë dhe do të jetë dritë për vendin që ishte në errësirë. Por emri i tij do të jetë: Këshilltar i admirueshëm, Perëndi i fuqishëm, Atë i përvetshëm, Princ i paqes (Isa. 9:5-6). Ai do të lindë nga një virgjëreshë (Isa. 7:14), do të dalë si një degëz nga trungu i familjes së mbretit David dhe babait të tij, Isait (Isa. 11:1) dhe si një mbret i vërtetë, do të sjellë afër Mbretërinë e Perëndisë. Derisa mbretëria e Tij të vendoset ashtu siç duhet, që ujku të banojë bashkë me qengjin, leopardi të rrijë me kecin, viçi, luani i vogël dhe bagëtia e majmur të rrinë bashkë dhe të udhëhiqen nga një fëmijë (Isa. 11:6). Këtu shohim që profecitë i bashkojnë fazat e së ardhmes: i sjellin bashkë ardhjen e parë dhe të dytë të Krishtit, kjo e fundit do të jetë e pashmangshme.

Isaia thotë se Fryma e ZOTIT do të pushojë mbi Mesinë (Isa. 11:2). *I udhëhequr nga Fryma e ZOTIT, do të shpallë vitin e hirit të ZOTIT dhe ditën e hakmarrjes së Perëndisë tonë; për të ngushëlluar tërë ata që pikëllohen (Isa. 61:2).* Edhe këtu sillen bashkë ardhja e parë dhe e dytë e Krishtit. Tashmë e dimë se Krishti erdhi fillimisht për pajtimin dhe më vonë do të vijë për gjyqin e Tij përfundimtar. Tani ne e kuptojmë këtë gjë më mirë

sesa Isaia dhe dëgjuesit e tij, shumë më mirë, sepse Krishti e përmbushi këtë profeci të Vetja në sinagogën e Nazaretit (Lu. 4:18).

Atë që Isaia e paralajmëroi më qartë se askush tjetër para ardhjes së Krishtit, është se si do të vuante Ai. **Isaia 53** është një perlë në rrotullin e profecive të Isaia. Pajtimi e falja e vërtetë dhe e qëndrueshme nuk merren përmes gjakut të qengjave dhe viçave, por përmes gjakut të Jezusit! Lexoje këtë pasazh të Premten e Mirë – dhe do të mbetesh pa fjalë për nga thellësia e vuajtjes dhe përmbushja fjalë për fjalë e profecisë. Në të njëjtën kohë, ky mesazh sjell shumë shpresë edhe për të tashmen: “... Duke ofruar jetën e tij si flijim mëkatin, ai do të shikojë pasardhje... (Isa. 53:10). “Pasardhje” do të thotë që shumë do të besojnë tek Ai, pavarësisht nga ankesat tek **Isaia 53:1** – “Kush i ka besuar predikimit tonë...”.

Jeremia jetoi pak a shumë 100 vjet pas Isaia. Kjo ishte koha përpara robërimit të mbretërisë së dy fiseve në Babiloni. Kur mbaronte shërbimi, praktikisht i gjithë populli i ZOTIT gjendej i robëruar larg Tokës së Premtuar. Jerusalemi u shkatërrua. Edhe tempulli i bukur, simbol i pranisë së ZOTIT, u bë copë e cikë. Jeremia ulej mbi këto rrënoja dhe vajtonte. Këto vajtime i zbuluam në librin biblik që mbart të njëjtin emër. Dukej sikur hiri dhe falja e Perëndisë kishin mbaruar; sikur çdo gjë kishte marrë fund. Të gjitha premtimet e bukura që Isaia kishte parathënë një shekull më parë, dukej sikur nuk e kishin arritur qëllimin.

Imagjinoni Jeremian, i cili ishte biri i Hilkiahut, një nga priftërinjtë që ishin në Anathoth. Ai do të bëhej prift, por ZOTI e kishte thirrur si profet kur ishte në moshë të re. Tani nuk kishte më priftërinj. Nuk kishte as tempull, as shërbim për holokaustet... vetëm një predikues të heshtur. Jeremia e kishte paralajmëruar këtë gjë përpara 40 vjetësh. Babilonia vinte si ndëshkim nga Perëndia. Fillimisht duket si një ndryshim i mbarë, por pas reformës së mbretit Josia, e gjithë situata po shkonte keq e më keq. Profetët e rremë u tallën me Jeremian. E quajtën **tradhtar të kombit**, për shkak të mesazheve të tij pesimiste. E hodhën në një pus me baltë, nga i cili mezi doli gjallë. Dukej aq keq sa arriti të mallkonte ditën në të cilën kishte lindur.

Megjithatë... pavarësisht nga vajtimet e Jeremias te **Vajtimet 3:21-22**, krejt papritur ai njezh mirësinë: “Këtë dua ta sjell në mendje dhe prandaj dua të shpresoj. Është hiri i ZOTIT që nuk jemi shkatërruar plotësisht, sepse mëshirat e tij nuk janë mbaruar plotësisht”. Tempulli është shkatërruar,

Jeremia, profeti i vajtimeve, i pikturuar nga Rembrandt van Rijn

populli ka rënë në ligësi, ndëshkimi është i ashpër, por... nuk do të jetë fundi! Mëkati nuk do të thotë fjalën e fundit! Satani nuk do ta fitojë betejën! Ndëshkimi do të kalojë, dhe një mbetje e popullit do të kthehet! ZOTI do ta vazhdojë veprën e Tij!

Jeremia, nën autoritetin e ZOTIT, përmendi shumë gjyqtarë. Por gjithashtu, foli në mënyrë tronditëse për dashurinë e paanshme të Perëndisë. Po të ishte për popullin, do të kishte marrë fund. Por një pjesë e dy fiseve do të kthehet nga Babilonia. Një ditë do të bashkohen edhe pasardhësit e dhjetë fiseve, në sajë të hirit të ZOTIT. Edhe Efraimi (emri që përdori Jeremia për t'iu drejtuar Mbretërisë së Veriut) do të gjejë hir.

A dëshiron të lexosh për besnikërinë e besëlidhjes së ZOTIT dhe hirin e Tij? **Lexo kapitullin 31 të Jeremia**, kapitulli më i bukur mbi rimëkëmbjen e besëlidhjes së pamerituar. ZOTI do të vazhdojë përpara sërish, edhe pse s'dukej kështu. Krejt papritur thërret mëkatarin Efraim, të parëlindurin. I dhuron pendesën e vërtetë dhe kthimin tek Ai. *"O kombe, dëgjoni fjalën e ZOTIT, shpallen në ishujt e largët dhe thonë: Ai që e ka shpërndarë Izraelin e mbledh dhe e ruan ashtu si vepron bariu me kopenë e vet. Ata do të vijnë dhe do të këndojnë me gëzim në lartësitë e Sionit, do të vërshojnë drejt të mirave të ZOTIT..."* (Jer. 31:10, 12a). E gjitha kjo është vetëm për shkak të dashurisë së përhjetshme që ZOTI ka për popullin e Tij.

Jeremia mendonte se gjithçka do të shkonte shumë mirë, aq sa bleu një arë. E bleu gjatë kohës kur mbreti i fuqishëm, Nebukadnetsari i Babilonisë, gjendej bashkë me ushtrinë e tij përballë mureve të Jerusalemit. Ne do të thoshim: "Kjo tokë nuk vlen për asgjë, shumë shpejt askush nuk do të jetojë më këtu". Por Jeremia bleu një copë të Tokës së Premtuar, duke nënkuptuar simbolikisht që ende kishte shpresë. Kjo është një provë që profecia e tij është e besueshme. Tashmë po vinte një e ardhme më e mirë. Asnjë parashikues nuk mund ta imitonte.

Madje, Jeremia rikonfirmon në ditët më të vështira, vërtetësinë dhe qëndrueshmërinë e profecive të Isaias. Mesia do të vijë. Do të lindë nga prejardhja e Davidit – edhe pse Jeremia parashikoi se pasardhësit e Davidit do të humbitnin fronin, do të vriteshin dhe do të merreshin robër. Te **Jeremia 23:5-6** përsëriten fjalët e ZOTIT, Perëndisë besnik të besëlidhjes: *"Ja, ditët po vijnë", thotë ZOTI, "në të cilat do të ngre nga Davidi një filiz të drejtë, që do të mbretërojë si mbret, do të ketë mbarësi dhe do të ushtrojë gjykimin dhe drejtësinë në vend. Në ditët e tij Juda do të shpëtohet dhe Izraeli do të qëndrojë me siguri. Ky do të jetë emri me të cilin do të thirret 'ZOTI drejtësia jonë'".* Edhe Jeremia vulos këtu ardhjen e parë të Jezusit për shpëtimin dhe ardhjen e dytë për gjyqin – por kjo nuk e zvogëlon aspak fuqinë e profecisë së lindur 600 vjet para Krishtit.

Ndërkaq judenjtë janë dërguar në Babiloni. Disa prej tyre u përshtatën shumë shpejt me kulturën e huaj. Disa i varnin qestet mbi shelgje (Psa. 137). Ata nuk këndojnë më psalme, sepse mund të vajtojnë vetëm pa fjalë për rënien e qytetit të Davidit, tempullit të ZOTIT dhe besëlidhjes së popullit me ZOTIN. Vetë ZOTI merret me ata, kërkon t'u japë zemër. E bën përmes birit të një prifti tjetër, i cili ashtu si Jeremia nuk do të bëhej më prift. Ezekieli thirret nga ZOTI, që të bëhet **profeti i robërisë**.

Biri i njeriut, me emrin Ezekiel, do t'i mësojë popullit fajin e vet, i cili e çoi në mjerim. Por gjithashtu, do t'i drejtojë drejt besnikërisë së ZOTIT, pavarësisht nga ç'ka ndodhur. **Kapitulli 16 i Ezekielit** është shumë i veçantë, flet për një vajzë të braktisur, e cila u gjet dhe u magjeps nga një mbret. Jeton si princeshë me të. E megjithatë, hodhi gjithçka në plehra, duke zgjedhur të jetojë si prostitutë. Njësoj si judenjtë, të nxjerrë nga Egjipti me ndihmën e ZOTIT, të vendosur në Tokën e Premtuar, por që vendosën të mëkatojnë me perëndesha të huaja. *"Megjithatë do të kujtoj besëlidhjen që lidha me ty në ditët e rinisë sate dhe do të lidh me ty një besëlidhje të përjetshme."*, kështu tingëllon premtimi (Eze. 16:60).

Përmes një vegimi, ZOTI i tregon Ezekielit se asgjë s'është e pamundur për Të. Përmes fjalës së Tij, një luginë plot kocka të thata kthehet në jetë (**Eze. 37**). Në kapitullin 47 të Ezekielit, lind një periudhë plot hir, e cila lulëzon tempullin e Jerusalemit të restauruar. Ky hir i jep jetë mbarë botës, madje edhe përtej Detit të Vdekur.

Edhe Danieli është profet i robërisë. Si princ, u përkiste të parëve që u zunë robër. Gjashtë kapitujt e parë të librit flasin për periudhën e tij në Babiloni. Por gjatë robërisë, ZOTI i besëlidhjes donte të qëndronte me të dhe tre shokët e tij. ZOTI e caktoi drejtues të perandorisë, njësoj siç bëri me Jozefin në Egjipt, dhe e shpëtoi nga rreziqe të mëdha, si nga gropa e luanëve. Si shikues, shpjegonte ëndrrat e Nebukadnetsarit, i cili e kuptoi mjaft mirë se Zoti i gjithëpushtetshëm donte të mbetej i lidhur me judenjtë. Në pjesën e dytë të **Danielit, në kapitujt 7-12**, vihet re se ZOTI i dha vizione të ndryshme mbi të ardhmen e botës. Danieli tregon se perandori të ndryshme tokësore si: babilonasit, medasit dhe persianët, do të zëvendësohen nga grekët e Aleksandrit të Madh dhe më vonë nga romakët.

"Por atëherë do të vijë mbretëria e vërtetë, **Mbretëria e Princit Mesia**," thotë Danieli. Kjo mbretëri do t'u japë fund të gjitha mbretërive mbi tokë.

Vegimet e Danielit

Perandoritë e vegimeve të Danielit: e babilonasve, e medasve dhe persianëve; perandoria greke e Aleksandrit të Madh, perandoria romake, Mbretëria e Krishtit.

Imazhi i Nebukadnetsarit

DANIELI 2		
ARI	BABILONASIT	
ARGJENDI	MEDËT DHE PERSËT	
BRONZI	GREKËT	
HEKURI	ROMAKËT	
HEKURI DHE ARGJILE	MBRETËRIA E NDARË	
GURI	GJYKIM	
GURI I MADH QË MBUSHI TËRË TOKËN	MBRETËRIA E KRISHTIT	

Fillimisht, Mesia do të vritet, sipas **Danielit 9:26**, e megjithatë, besëlidhja e Tij nuk do të shkatërrohet kurrë (**Dan. 2:44**). Në gjyqin e fundit, të gjithë ata që nuk i përkasin besëlidhjes, do të zgjohen në turpin dhe në poshtërsi të përjetshme, por të gjithë ata që i përkasin asaj do të zgjohen në jetë të përjetshme (**Dan. 12:2**). Është njësoj sikur të dëgjojmë Jezusin që flet, edhe pse ardhja e Tij vonon të paktën 400 vjet pas Danielit.

Pyetje zbatuese

- Shpjego domethënien e termave të mëposhtëm dhe lidhjen që kanë me librat: Isaia, Jeremia, Vajtimet, Ezekieli dhe Danieli (shpjego pa parë tekstin):
 - Newi'im
 - Nuk kishte Bibël
 - Profetët e rremë
 - Profetët e mëdhenj
 - Shërbëtori i ZOTIT
 - Përmbushje të dyfishtë
 - Isaia 53
 - Tradhtar i kombit
 - Profeti i robërisë
 - Mbretëria e Princit Mesia
- Ç'përgjigje do t'i japësh dikujt që thotë se është profet dhe se Perëndia i ka dhënë dhuntinë për të parashikuar të ardhmen?
- Lexo **Isaia 52:13-15**. Shumë komentues mendojnë se kjo pjesë i referohet Kirit të Madh. Shumë judenj mendojnë se bëhet fjalë për popullin e Izraelit. Çfarë mendimi ke? Shiko tekstin dhe ki parasysh **Romakëve 15:21**.
- Jeremia është profeti i vajtimeve. A ka ndonjë kuptim për ditët e sotme? A të duket tepër pesimist toni i librit të Vajtimeve?
- Numëro çastet në të cilat Danieli dhe miqtë e tij gjenden përballë kërcënimeve për jetën, vetëm sepse i kanë qëndruar besnik Perëndisë së Izraelit? Çfarë na mëson kjo gjë?

6. Profetët e vegjël (I)

Osea - Amos - Abdia Jona - Nahumi

“Nuk do të largohem kurrë nga kisha,” premtoi pasi mori veten, pas 30 vitesh nga varësia ndaj drogës dhe alkoolit. Por në fakt, vinte vetëm një herë në javë. Ndërsa ardhjet e tij bëheshin gjithnjë e më të rralla, filloi t’u kthehej veseve të vjetra. Iu desh të shtrohej sërish në klinikë. Kaloi disa muaj aty, por të paktën klinika e ndihmoi për ta marrë sërish në dorë jetën e vet. Më pas filloi të merrte pjesë besnikërisht në çdo takim dhe studim biblik. Derisa filloi sërish të mos vinte të dielave në mëngjes. E ndërsa shqetësoheshim për të, një mbrëmje erdhi me krahun e mbështjellë me fashë dhe tha: “Mora pjesë në një ndeshje futbolli, por shikoni se çfarë më bëri Zoti. Ajo që thuhet në Psalmin 32:10 është shumë e vërtetë: ‘Të shumta janë dhembjet e të pabesit ...’”.

Duke ndjekur **fijen e kuqe** të Biblës, mbërrijmë te “**libri i të dymbëdhjetëve**”. Ata janë 12 profetët e vegjël. Jo të vegjël për sa i përket shtatit fizik, as për nga kuptimi, por për shkak se librat që mbartin profecitë e tyre nuk janë aq të gjatë. Disa kanë shumë pak kapituj, disa vetëm një. Ndonjëherë nuk kuptohen qartë. Ndaj shpesh harrohen ose kalohen përciptas. Kush mund të thotë sot, pa u përgatitur, se për çfarë flet Nahumi ose Habakuku?

Për t’i kuptuar më mirë të dymbëdhjetë profetët, do t’i studiojmë në dy kapituj të ndryshëm të këtij libri. Do të ishte më e lehtë t’i gruponim gjashtë të parët në kapitullin e parë dhe gjashtë të dytët në kapitullin tjetër, por një ndarje tjetër na qartëson më shumë. Fillimisht do të ndalemi te profetët, të cilët flasin për **mbretërinë e dhjetë fiseve** – dhe për **popujt paganë**. Janë pesë gjithsej. Në kapitullin vijues do të njihemi më nga afër me shtatë të tjerët, të cilët iu drejtuan mbretërisë së dy fiseve.

Osea, Amosi, Abdia, Jona dhe Nahumi janë profetë, të cilët ZOTI i përdori për t'u folur popujve paganë dhe Mbretërisë së Veriut. Mbretëria e Veriut quhej Izrael, ashtu siç e kemi parë tashmë. Duhet dalluar mirë nga Juda, që është emri i shkurtuar (Judea) i mbretërisë së dy fiseve në jug. Izraeli u shkëput nga shërbimi ndaj ZOTIT përmes Jeroboamit. Kujtojmë mëkatin me të cilin Jeroboami e shtyu Izraelin të mëkatojë. Ishte kulti i viçave që u bë në Dan dhe Bethel. Më vonë iu shtua mëkati i mbretit Ahab. Ai ushtroi publikisht shërbimin ndaj Baalit, idhullit kanaaneas.

Çfarë e dallon Izraelin nga këta popuj paganë? Shumë pak! Kjo pjesë e popullit nxitoi për t'u shkëputur nga trashëgimia e Abrahamit, Isakut dhe Jakobit. Nuk duhet të na habisë fakti që e folura e profetëve, me anë të të cilëve ZOTI iu drejtua kësaj pjese të popullit, ishte **shumë kritikuese**. Izraeli mëkatoi dhe e braktisi ZOTIN. Mbante idhujt dhe profetët e Baalit. Prandaj predikimet e profetëve të ZOTIT janë plot kërcënime dhe lajme të këqija.

Shembulli më i qartë është Osea. Përpara se ky shërbëtor i ZOTIT të merrte profeci konkrete, për t'ia transmetuar popullit, atij iu dha një detyrë e çuditshme për veten e tij. Kur ZOTI filloi t'i flasë Oseas, Ai i tha atij: *"Shko, merr për grua një prostitutë dhe ki fëmijë kurvërie, sepse vendi po kurvërohet duke u larguar nga ZOTI"* (Ose. 1:2). Oseas iu desh **të martohej me një prostitutë**. E lëmë mënjanë nëse ka ndodhur vërtet ose në

Përmbledhje e profetëve

Profeti	Foli drejt	Vitet (para Krishtit)	Vendi
Elia	Izraelit	870 – 845	Tishbea
Eliseu	Izraelit	845 – 800	Abel-Melohahu
Isaia	Judës	760 – 673	Jerusalemi
Jeremia	Judës	650 – 582	Anathoti
Ezekieli	Judenjve në Babiloni	620 – 570	Babilonia
Danieli	Judenjve në Babiloni	620 – 540	Babilonia
Osea	Izraelit	758 – 725	Izraeli
Joeli	Judës	I panjohur	Jerusalemi
Amosi	Izraelit	765 – 754	Tekoa
Abdia	Edomit	Rreth vitit 590	Jerusalemi
Jona	Ninivesë	Rreth vitit 781	Gath-Heferi
Mikea	Judës	738 – 698	Moresbeth-Gathi
Nahumi	Ninivesë	658 – 615	Elkoshi
Habakuku	Judës	608 – 598	I panjohur
Sofonia	Judës	640 – 626	I panjohur
Hagai	Judës	Rreth vitit 520	Jerusalemi
Zakaria	Judës	522 – 509	Jerusalemi
Malakia	Judës	Rreth vitit 450	Jerusalemi

ndonjë vegim. Ka mendime të ndryshme lidhur me këtë fakt. Rëndësi ka qëllimi i Perëndisë përmes kësaj.

Osea martohet me prostitutën Gomere, që të përjetonte personalisht atë që ZOTI përjeton me popullin e Tij. Duke qenë bashkëshortja e Oseas, ajo sjell në jetë tre fëmijë. Por lexojmë që vetëm fëmija i parë është i Oseas. Vajza që lind më vonë, me urdhër nga ZOTI, quhet Lo-ruhamah. Kjo do të thotë: "E pamëshiruar". Një vajzë që nuk gjen mëshirë. Djali që lind më vonë, quhet Lo-ami: "Nuk është populli im". Në këtë mënyrë të dhimbshme, ZOTI i tregon Oseas se Izraeli nuk është populli i Tij besnik... u përzie me paganët, me kombe të tjera dhe në këtë mënyrë e shkatërroi besëlidhjen. Ndaj ZOTI kërcënon se nuk do të ketë më mëshirë.

E përfytyron dot? Të martohesh me një prostitutë, e cila nuk të qëndron besnike? Duhet ta imagjinosh më thellë. ZOTI ka dy qëllime me këtë vepër. Së pari, Osea kupton sa besnik është ZOTI, pavarësisht nga mosbesnikëria e popullit të Tij. Së dyti, Osea me më shumë bindje, do t'ia transmetojë popullit kërcënimet e ZOTIT. Këto dy tema i shikojmë të përsëritura në librin e Oseas. Një popull jobesnik dhe një Perëndi i zemëruar që kërcënoi me gjykim, por që ende vazhdon të mbetet besnik.

Izraeli nuk vuante nga ana ekonomike. Sidomos gjatë mbretërisë 40-vjeçare të Jeroboamit II vendi lulëzonte. Por dhjetë fiset nuk e falënderonin ZOTIN. Nuk jetonin pranë Tij, nuk kishin as dashuri, as përkushtim ndaj Tij, as mes njëri-tjetrit. Kush ishte i pasur, pasurohej edhe më shumë. Të varfrit nuk ndihmoheshin nga askush, pavarësisht se ZOTI kishte urdhëruar zbatimin e ligjeve të Tij. Ishte profeti Amos, i cili në emër të ZOTIT filloi të kritikojë këtë **padrejtësi sociale**.

Asokohe, Amosi vinte nga shtresa bujqësore e shoqërisë. Përpara se të njihej si profet, ai ishte siç e lexojmë tek Amosi 1:1, *një nga barinjët e Tekoas*. Tekoa ishte një fshat i vogël në Judë, në Mbretërinë e Jugut, i ndodhur në kufi me Mbretërinë e Veriut. ZOTI e thirri në Izrael. Gjëja e parë që lexojmë për të sapo nis të predikojë, është: *"ZOTI bërtet nga Sioni dhe bën që të dëgjohet zëri i tij në Jerusalem"*. Nisur nga qendra politike dhe frymërore e Jugut, tingëllon si një mesazh kërcënues për Veriun. Bariu Amos e krahason ZOTIN me një luan që bërtet (**Amo. 1:2; 3:8**).

Në fillim të librit të Amosit, kritika ndaj popullit të dhjetë fiseve, nuk duket aq e ashpër. Fillimisht profeti u drejtohet popujve paganë, duke qortuar

edhe mëkatet e vetë Judës. Përgjatë librit, akuzat ndaj Izraelit sa vijnë e bëhen më të mprehta. Ai denoncon idhujtarinë dhe bashkë me të edhe padrejtësinë sociale: *“Dëgjoni këtë fjalë, lopë të Bashanit, që ndodheni mbi malin e Samarisë, ju që shtypni të mjerët, që keqtrajtoni të varfrit...”* (Amo. 4:1).

Jona, Nahumi dhe Abdia janë profetë që u drejtohen më së shumti popujve paganë. Jona është i pari nga këta profetë. Njësoj si Osea dhe Amosi, ai jetonte në kohën e mbretit Jeroboam II, të paktën kështu lexojmë te **2 i Mbretërve 14:25**. **Perandoria asire u bë edhe më e fuqishme** në verilindje të mbretërisë së dhjetë fiseve. U shndërrua në një kërcënim për vendet rreth e rrotull. Pikërisht në këtë çast, Perëndia thërret Jonan për të profetizuar kundër Ninivesë, kryeqytetit të asirianëve.

Historia e Jonës është e njohur. Ai refuzon. Në vend që të shkojë drejt lindjes, shkon drejt perëndimit. Atje ndeshet me detin Mesdhe. Jona hipën në një anije tregtare, që të largohej sa më shumë nga qëllimi i Perëndisë, por iu mbyll rruga. Perëndia shpërtheu një stuhi aq të madhe, e cila do të qetësohej vetëm kur ekuipazhi i anijes ta hidhte Jonan në mes të valëve të detit. Aty ZOTI siguron një peshk të madh, dhe në këtë mënyrë arrin ta dërgojë profetin përfundimisht në tokë. Jona duhet të shkojë në Ninive. Ai që e dërgoi, nuk lejon tallje.

Të shumta janë reflektimet mbi arsyet e Jonas për t’ia mbathur. Ndoshta parandiente se ZOTI do të tregohej i mëshirshëm me Ninivenë, pavarësisht nga urdhri për të predikuar kundër atij qyteti. Kur qytetarët e Ninivesë dëgjuan predikimin mbi gjykimin, filluan të pendohen... ZOTI ende kishte mëshirë për ta. Por shiko si ankohet Jona: *“Ah, o ZOT, a nuk ishte vallë kjo që unë thosha kur isha ende në vendin tim? Prandaj ika në fillim në Tarshish, sepse e dija që je një Perëndi i mëshirshëm dhe plot dhembshuri, i ngadalshëm në zemërim dhe me shumë dashamirësi dhe që pendohesh për të keqen e hakërruar”* (Jon. 4:2).

Jona nuk kishte aq shumë mëshirë për asirianët. Parapëlqente të mos u predikonte fare, vetëm që ata të mos pendoheshin. Niniveja do të ishte rrëzuar pashmangshmërisht dhe fuqia e asirianëve do të ishte thyer. Kërcënimi asirian për popujt përreth, duke përfshirë edhe Izraelin, do të asgjësohej. Qëndrimi i Jonas nga ana frymërore ka qenë shumë i vakët, sidomos për një profet. Ai duhet t’i ishte përqasur çështjes në një mënyrë krejt ndryshe. Shembulli i kthimit të asirianëve mund ta kishte nxitur Izra-

Ardhjen e Krishtit e shikojmë te... Jona

A mund të jetë Jona, profeti i pabindur, një tip i Krishtit që do të vinte, Mesisë? Kjo duket e pabesueshme. Megjithatë, në Bibël, Zoti Jezus e quan veten

“Jona i madh” ose “më i madh se Jona”. Te **Mateu 12:39** ai i referohet Jonas kur farisenjtë duan të shikojnë një shenjë prej tij, por nuk e marrin. Jezusi thotë se shenja tashmë është dhënë: shenja e profetit Jona.

Një varg më tej, te Mateu 12:40, përshkruhet me saktësi shenja e Jonas: *“Sepse ashtu si Jona ishte tri ditë e tri net në barkun e peshkut të madh, kështu Biri i njeriut do të jetë tri ditë e tri net në zemër të tokës”*. Shpëtimi i Jonas nga thellësia e detit, jo vetëm që ka qenë një shenjë e madhe për të, por edhe një profeci. Me anë të kësaj hijeje Perëndia tregon diçka në lidhje me atë që Ai do të bëjë në, me dhe përmes Birit të Tij.

Jona ishte një njeri mëkatar. U fundos në det për fajin e tij – vetëm në këtë mënyrë mund të shpëtoheshin anija me të cilën udhëtonte dhe ekuipazhi i saj. Krishti, i pafajshëm, deshi të shlyente të gjitha mëkatet e popullit të Tij dhe “të fundosej” në zemërimin e Zotit – vetëm në këtë mënyrë shpëtohen të gjithë ata që besojnë tek Ai. Jona mbijetoi në mënyrë të mrekullueshme. Shumë më e madhe është mrekullia e ringjalljes së Krishtit nga vdekja. Ashtu si Jona, i cili u lejua të predikonte sërish pas fundosjes së tij, ashtu edhe Krishti i ringjallur dhe i lartësuar i dërgon shërbëtorët e Tij për të predikuar. Edhe pak dhe bota do të shkatërrohet njësoj si Niniveja. Kjo gjë na thuhet edhe neve, që të besojmë dhe të pendohemi për mëkatet tona (shiko edhe te **Luka 11:29-32**).

elin të kthehej. Kjo do të kishte qenë një mënyrë frymëtare, për të shman-
gur gjykimin e Perëndisë. Jona duhet ta kishte shpallur atë shembull.

Sikur Jona të kishte shkuar në fuqinë e Perëndisë, nuk do të kishte pasur
kaq shumë frikë nga Niniveja. Më vonë, Niniveja u shkatërrua dhe fuqia
e asirianëve ra. Këto i lexojmë te profecitë e Nahumit. U shkruan pak
a shumë një shekull pas librit të Jonas. Nahumi e pasqyron ZOTIN si:
*"ZOTI është i ngadalshëm në zemërim dhe pushtetmadh, por nuk e lë
pa e ndëshkuar aspak të ligun"* (Nah. 1:3a). Aty dëgjohet një "Mjerë" mbi
Ninive: *"Mjerë qyteti gjakatar, që është plot me hile dhe me dhunë dhe
që nuk heq dorë nga grabitjet!"* (Nah. 3:1). Me sa duket kthimi i Ninivesë
gjatë ditëve të Jonas, nuk është përfundimtar, nuk është bërë me zemër.

Profecitë e Nahumit u përmbushën kur Niniveja u rrënuar në vitin 612.
Nahumi thotë që Perëndia është i drejtë: *"ZOTI është një Perëndi xheloz
dhe hakmarrës; ZOTI është hakmarrës dhe plot tërbim. ZOTI hakmerret
me kundërshtarët e tij dhe e ruan zemërimin për armiqtë e tij"* (Nah. 1:2).
E keqja të cilës i druhej shumë Jona, tashmë kishte ndodhur në çastin e
rënies së Ninivesë. Asirianët pushtuan Izraelin, duke i zënë rob izraelitët.
Kjo ndodhi në vitin 722. Asiria nuk ishte gjë tjetër veçse një mjet në dorën
e ZOTIT, një kamxhik, i cili pasi u përdor prej Tij, u flak tutje.

Profeti Abdia është më i vogli ndër profetët e vegjël. Profecitë e tij zënë
vetëm një kapitull në Bibël. Nuk dimë shumë për të. Ndaj është shumë
e vështirë për ta krahasuar me profetë të tjerë. A mos erdhi vallë nga
mbretëria e dhjetë fiseve dhe jetoi në kohën e Jonas, Oseas dhe Amosit?
Apo u shfaq papritur pas robërisë së dhjetë fiseve, me shumë gjasa afër
robërisë së dy fiseve? Nuk e dimë me siguri. Dimë vetëm që profecitë e tij
drejtohen kundër Edomit. Këto do t'i shohim në këtë kapitull.

Edomi ishte populli binjak i Izraelit. Edomi lindi nga Esau, binjaku i Jako-
bit. Humbi të drejtën e tij të parëbërnisë – bekimin më të madh nga ZOTI,
përpara Jakobit. E megjithatë, Esau mori një bekim tjetër nga i ati i tij, Isa-
ku. U shndërrua në një popull të fortë dhe të shumtë. Por edhe pse po-
pulli binjak me Izraelin, Edomi nuk u soll aspak vëllazërisht me të. Abdias
iu desh ta këshillonte në emrin e ZOTIT të Izraelit: *"Për shkak të dhunës
kundër vëllait tënd Jakob, turpi do të të mbulojë dhe do të shfarosesh
përjetë."* (Abd. 10) – edhe pse populli binjak, Edomi, u përket popujve
paganë, që nuk e njohin dhe nuk i shërbejnë Perëndisë. Këtë na e sqaron
vargu 15 te libri i Abdias: *"Sepse dita e ZOTIT është e afërt për tërë kom-*

bet; atë që u bëre të tjerëve, do të ta bëjnë ty, shpërblimi i veprimeve të tua do të bjerë mbi kokën tënde”.

Profetët e vegjël **harrohen shpesh**. Sidomos ata që gjejmë në këtë kapitull, ata që iu drejtuan mbretërisë së rrënuar të dhjetë fiseve dhe popujve paganë. Pse janë lexuar kaq pak? Sepse mbartin shumë kërcënime dhe gjykime; ka shumë pak vargje që na pëlqejnë, sepse flasin për shpresën dhe shpëtimin. Pikërisht këtë duhet të kuptojmë për profetët dhe jetën tonë. Kush nuk i shërben Perëndisë, ose kush i kthen shpinën, nuk mund të shijojë vetëm vargje të bukura nga Perëndia. Nuk ka shpresë për atë që lartëson idhujt në vend të Perëndisë së gjallë.

Atëherë bëhet shumë e qartë në këtë pjesë të Dhiatës së Vjetër, që Perëndia nuk e fal mëkatin gjithmonë. “Perëndia është dashuri,” thuhet shpesh në ditët e sotme. “Krishti ka vdekur për të gjithë njerëzit. Të gjithë njerëzit do të shpëtohen në fund.” Teksti që tregon se Perëndia është dashuri, është shkëputur nga konteksti i tij, gjë që shumë herë shoqërohet nga një theksim i njëanshëm në Dhiatën e Re. Një njeri i quajtur Marcion, gjatë shekullit të 3-të, shpalli se Perëndia i Dhiatës së Vjetër ka qenë një Perëndi i ndryshëm, i ashpër, i keq dhe i lig në krahasim me Perëndinë e Dhiatës së Re. Kjo herezi (doktrinë e rreme), edhe pse merr forma të tjera, arrin të rimëkëmbet sërish.

Të ruajmë të vërtetën që Perëndia vazhdon të jetë po i njëjti. Ndaj nuk duket ta anashkalojmë asnjëherë Dhiatën e Vjetër; as librat, as kapitujt që flasin vetëm për kërcënime dhe gjykime. Ata na tregojnë se Perëndia nuk fal gjithmonë. Fal vetëm kur ka pendim të vërtetë dhe kthim të singertë. Ai fal vetëm për hir të Jezu Krishtit. Jashtë Krishtit, **Perëndia është një Zjarr gllabërues** (LiP. 4:24 dhe Heb. 12:29). Ky është mësimi i dytë më i rëndësishëm i librave pak të vështirë si: Osea, Amosi, Jona, Nahumi dhe Abdia.

Izraeli, mbretëria e dhjetë fiseve, nën sundimin e mbretit Jeroboam I, u nda nga Juda. Shpiku mënyrat e veta për t’i shërbyer ZOTIT. Me kalimin e kohës filloi t’u shërbejë edhe perëndive të kanaaneasve. Këto tre mëkate, në tri fjalitë e mëparshme, lidhen me njëra-tjetrën. Juda ishte fisi i zgjedhur. Mesia do të lindte nga Juda. Por nga kjo Judë, u shkëputën dhjetë fiset. Kështu gjërat përkeqësohen më shumë. Kështu mbetet një fe pa Krishtin. Atëherë, premtimi për Shpëtimtarin nuk është më i dukshëm. Nuk ka falje pa Shpëtimtarin, nuk ka shpengim pa Krishtin. Gjërat vetëm sa shkojnë më keq.

Premtimet e bukura për Mesinë nuk janë shumë të qarta në librat e profetëve, të cilët kanë folur për dhjetë fiset dhe popujt paganë. Ato premtime i hasim më shumë te librat e profetëve të vegjël, të cilët i drejtoheshin mbretërisë e dy fiseve, por jo kaq të dukshme te librat e Oseas, Amosit, Abdias, Jonas apo Nahumit. Tek ata nuk duket aq qartë drita në fund të tunelit të errët; shpresa e vërtetë në ditë të vështira. Dielli i shpëtimit po shkëlqen vetëm pak.

E megjithatë, ende ka shpresë për dhjetë fiset e robëruara. Ende ka shpresë për popujt paganë. Shpresa nuk shfaqet aq e qartë si te profetët e Judës, të cilët do t'i studiojmë në kapitullin tjetër. Shpresa sa vjen e shuhet dhe koha duket shumë e largët. Nuk jepet shumë informacion se ku bazohet ky besim. Por koha do ta tregojë. Dora e Perëndisë që shkruan historinë do ta zbulojë. E megjithatë, ekziston një **shpresë e fundit**, e sigurt dhe e qëndrueshme nga ana e Perëndisë.

Profetët e thirrur

Profetët e Dhiatës së Vjetër vijnë nga sfonde të ndryshme. Disa vijnë nga familje të pasura dhe të arsimuara mirë, të tjerë drejt e nga zonat rurale. Jeremia dhe Ezekieli janë bij priftërinjsh dhe si të tillë, një ditë do të bëheshin priftërinj, derisa Perëndia i thirri për të qenë profetë. Habakuku ka gjasa të ketë qenë levit nga origjina. Danieli ishte një princ, por edhe Isaia u rrit në pallatin mbretëror, në Jerusalemin. I ati i tij, Amotsi, punonte për oborrin mbretëror dhe ndoshta ka qenë vëlla me mbretin Amatsiah. Stili i profetëve Mikea dhe Amos është shumë më i rafinuar. Për Amosin dimë që ishte bari kur ZOTI vendosi ta thërrasë. Për Eliseun lexojmë që po punonte arën kur Elia u takua me të. Për Jeremian dihet që ishte ende djalosh, kur dëgjoi se do t'i duhej të profetizonte. Ajo që na tërheq vëmendjen është shumëllojshmëria e mënyrave me anë të të cilave ZOTI i zgjedh njerëzit që do të përhapin Fjalën e Tij. Kjo shumëllojshmëri ende vazhdon të ekzistojë edhe në ditët e sotme. Thirrja nga ZOTI duket se është shumë e rëndësishme (shiko **Jer. 14:14-15**).

Lexo fundin e kapitullit të Oseas. “Unë do të shëroj shthurjen e tyre, do t’i dua me gjithë zemër, sepse zemërimi im u tërhoq prej tyre,” thotë ZOTI tek **Osea 14:4**. Ose fundin e kapitullit të Amosit: “Do ta kthej nga robëria popullin tim të Izraelit, dhe ata do të rindërtojnë qytetet e shkretuara dhe do të banojnë në to...” (**Amo. 9:14**). Nahumi dhe Abdia parashikojnë rënien e armiqve të Izraelit, sepse e dinë që ZOTI në fund të fundit, do të veprojë në favor të popullit të Tij. Vetëm një do të shpëtohet në malin e Sionit, shton **Abdia te vargu 17**: “Por mbi malin e Sionit do të jenë ata që mbijetuan dhe do të jetë një vend i shenjtë; dhe shtëpia e Jakobit do të shtjerë në dorë pronat e veta”.

Kështu përfundon edhe libri i Jonas. ZOTI i Izraelit është i mëshirshëm si për popujt paganë, ashtu edhe për kafshët (**Jon. 4:11**). Këtu tingëllon diçka për rimëkëmbjen tërësore të krijimit, në të cilën do të marrin pjesë popujt paganë dhe i gjithë krijimi.

Si përmbledhje: profetët që predikuan Fjalën në mbretërinë e dhjetë fiseve të Veriut, nuk dhanë shumë shpresë. Përveç rebelit Jona, ishin edhe Osea dhe Amosi (ky i fundit kishte lindur në Mbretërinë e Jugut), të cilët folën për shumë kërcënime dhe gjykime. Të njëjtën gjë bënë edhe Nahumi drejt Asirisë dhe Abdia drejt Edomit. Por në fund lind një shpresë. Sepse Perëndia vazhdon me veprën e Tij. Sepse nga Juda do të lindë Shpengimtari. Te Luka 24:47 thuhet: "... dhe të predikohet në emrin e tij pendimi dhe falja e mëkateve ndër të gjitha kombet, duke filluar nga Jerusalemi".

Pyetje zbatuese

- Shpjego domethënien e termave të mëposhtëm dhe lidhjen që kanë me librat: Osea, Amos, Abdia, Jona dhe Nahum (shpjego pa parë tekstin):
 - Libri i të Dymbëdhjetëve
 - Mbretëria e dhjetë fiseve dhe popujt paganë
 - Shumë kritikuese
 - Të martohet me një prostitutë
 - Padrejtësi sociale
 - Perandoria asiriane u bë edhe më e fuqishme
 - Rënia e Ninivesë
 - Harrohen shpesh
 - Një Zjarr gllabërues
 - Shpresë e fundit
- Ç'mendim ke lidhur me pohimin se një predikim që nuk i referohet Krishtit, nuk mund të jetë kurrë një predikim i mirë?
- Profetët biblikë denoncojnë padrejtësinë sociale, problemin e korrupsionit dhe shfrytëzimin. A flitet kështu për një ungjill social, i cili pohon faktin se Zoti Jezus qëndron në anën e të varfërve?
- A je dakord me pohimin se profetët që u trajtuan në këtë kapitull ose kalojnë në harresë, ose anashkalohen në ditët e sotme? Pse ndodh kjo?
- Po të gjendeshe në vendin e Jonas, a do të tregoheshe më i bindur se ai?

7. Profetët e vegjël (II)

Joeli - Mikea - Habakuku Sofonia - Hagai - Zakaria Malakia

Një foto mbresëlënëse tregon sa radikale ishte kthesa që mori jeta e marinarit filipinas, Elmer Matiga. Në një dhomë të ajrosur keq, ndodhet i ulur përpara një porte të madhe, me Biblën në dorë dhe një fletë me shënime. Pas portës qëndrojnë ulur disa dhjetëra të burgosur që e dëgjojnë. Prej tre vitesh, Elmeri tashmë ia kishte dorëzuar jetën Zotit. Tani u predikon Fjalën të burgosurve. Kjo është puna e tij e përditshme. Nuk udhëton më në det, por jeton me ofrimet që japin njerëzit, të cilët e shohin punën e tij si një vepër ungjillëzimi. Ndonjëherë nuk i del as për të mbushur serbatorin e motoçikletës së tij. Por ungjilltari besnik nuk shqetësohet aspak. Isaia 52:7 është vargu biblik që e motivon: “Sa të bukura janë mbi male këmbët e lajmëtarit që sjell lajme të mira, që njofton paqen, që sjell lajme të bukura për gjëra të mira, që shpall shpëtimin...!”.

Në këtë kapitull të fundit të studimit të librave të Dhiatës së Vjetër, po njihemi me shtatë profetët me “këmbë të bukura”. Janë **lajmëtarët e vërtetë të Ungjillit**: lajmëtarët që sjellin lajmin e mirë. Por kjo s’do të thotë që nuk flasin kurrë as për ndëshkimin, as për gjyqin. Në shumë prej vargjeve dhe kapitujve janë po aq kërcënues, sa edhe profetët që kemi njohur në kapitullin e mëparshëm. Por ka një ndryshim. Retë e zymta gjithmonë kanë një kufi të hollë vezullues me ngjyrë të artë. Sepse pas reve shkëlqen dielli; dielli i shpëtimit, dielli i ditës së re që agon.

Joeli, Mikea, Habakuku, Sofonia, Hagai, Zakaria dhe Malakia janë profetët e vegjël, të cilët njësor si profetët e mëdhenj (Isaia, Jeremia, Ezekieli

dhe Danieli), u dërguan në Mbretërinë e Jugut, në atë të dy fiseve. Kjo mbretëri mori emrin e fisit që e zotëronte: **Juda**. Aty na kujtohet se si Jakobi i moshuar, krejt papritur u ngrit nga shtrati i tij i vdekjes dhe i bekoji dymbëdhjetë bijtë e tij. I katërti në radhë mori premtimin e besëlidhjes: *“Judë, vëllezërit e tu do të të lavdërojnë;” tha Jakobi me gjysmë zëri, “dora jote do të jetë mbi zverkun e armiqve të tu; bijtë e atit tënd do të përkulen para teje” (Zan. 49:8).*

Profetët e ZOTIT kishin shumë pak mesazhe shprese për Mbretërinë e Veriut. Dhjetë fiset ishin shkëputur nga Juda dhe Jerusalemi. Madje ishin ndarë njëherë e mirë me qytetin e Davidit, tempullin e ZOTIT dhe premtimin e ZOTIT. Ky premtim iu dha Judës. Dhe brenda pasardhësve të Judës, i kaloi specifikisht shtëpisë së Davidit. Nga familja e Davidit do të lindë Shpëtimtari i premtuar, Mesia. Do të themelojë Mbretërinë që do të zgjasë përjetësisht. Froni i Davidit do të vendoset përgjithmonë, i qëndrueshëm dhe i pamposhtur.

Ndaj nuk është e habitshme pse Juda kishte më shumë profetë se Izraeli, Mbretëria e Veriut. Madje nuk kemi pse të habitemi që profecitë e Judës janë shumë më shpresëdhënëse. Por ende ka diçka të mrekullueshme. **Është mrekullia e besnikërisë së ZOTIT.** Me kalimin e shekujve, ZOTI vazhonte t'i qëndronte besnik besëlidhjes dhe premtimit për ardhjen e Mesisë. Edhe Juda e meritonte një gjykim të ashpër lidhur me mëkatet e veta. Por ndëshkimi për Judën nuk do të zgjasë përgjithmonë. Një rreze shprese do shfaqet në horizont; madje edhe në ditët më të vështira; madje edhe atëherë kur askush nuk e beson më.

Vitet më të vështira ishin vitet e robërisë së popullit në Babiloni. Dukej sikur Juda do të zhdukej përgjithmonë, njësoj siç ndodhi me Izraelin në Asiri. Përpara robërisë, disa profetë profetizuan në Judë: Joeli, Mikea, Habakuku dhe Sofonia (bashkë me ta, edhe profetët e mëdhenj: Isaia dhe Jeremia). Pas kësaj kohe, kur një pjesë e popullit u kthye në mënyrë të mrekullueshme për të rindërtuar Jerusalemin dhe tempullin, Hagai, Zakaria dhe Malakia, ishin më aktivë. Përgjatë 70 viteve të robërisë babilonase, Ezekieli dhe Danieli, ua shpallën fjalën e ZOTIT robërve judenj në Babiloni. Të dy u përkasin profetëve të mëdhenj.

Të gjithë këta profetë u dërguan nga Perëndia për t'i dhënë shpresë popullit të Tij. E thënë ndryshe, për të mbajtur gjallë shpresën dhe për ta riformuar, në ditë që bëheshin edhe me të errëta. Ndaj profetët i zbulonin

popullit gjithnjë e më shumë mënyrën, kohën dhe arsyen e ardhjes së Mesisë. Te disa profetë, kjo është ende **shumë e rrethuar nga mjegulla të dendura**; për shembull, te Habakuku. Fillimisht lajmëron për gjykimin. Perëndia do t'ua japë mundësinë babilonasve (kaldeasve) të mposhtin judenjtë. Pastaj do të rrënojë edhe kaldeasit. Dhe fundi i kapitullit të dytë të Habakukut, vjen në heshtje: *"Tërë dheu le të heshtë përpara tij..."* (Hab. 2:20).

Në atë heshtje tingëllon një lutje; lutja e Habakukut. Në mes të gjykimit, profeti e përqendron shpresën e tij te ZOTI. E di që ndëshkimi nuk do të thotë fjalën e fundit. ZOTI e mban premtimin e Tij. Habakuku këndon me zë të lartë vargjet e mirënjohura dhe të bukura në fundin e lutjes së tij: *"Ndonëse fiku nuk do të lulëzojë dhe nuk do të ketë asnjë fryt të hardhitë, ndonëse punimi i ullirit do të jetë zhgënjyes dhe arat nuk do të japin më ushqim, ndonëse kopetë do të zhduken nga vathat dhe nuk do të ketë më qe në stalla, unë do të ngazëllem te ZOTI dhe do të gëzohem te Perëndia i shpëtimit tim. ZOTI, ZOTI është forca ime; ai do t'i bëjë këmbët e mia si ato të drerëve dhe do të më bëjë të eci mbi lartësitë e mia"* (Hab. 3:17-19).

Në këtë mënyrë, Habakuku e shpall Ungjillin. Pavarësisht nga kohët e rënda, fundi është shpresëdhënës. Ç'qëllim kishte kjo shpresë? Habakuku nuk e sqaron mirë – madje as stili i librit të tij nuk na thotë gjë. Di-kush mund të pyesë nëse kjo është një dobësi e tij. Ndoshta është forca e tij. Pavarësisht nga gjykimi dhe që çdo gjë duket sikur po rrënohet, premtimi i ZOTIT vazhdon të mbetet i pamposhtur. ZOTI vazhdon të jetë Jehova, Perëndia i besëlidhjes. Kaq mjafton për Habakukun dhe dëgjuesit e tij.

Profetët shoqërues të Habakukut, hyjnë në detaje të hollësishme mbi temën dhe përmbushjen e prem-

Mbreti Kir

Ndërmjet dy Dhiatave

Çfarë ndodhi ndërmjet Malakias, librit të fundit të Dhiatës së Vjetër dhe Mateut, librit të parë të Dhiatës së Re? Dihet që ndërmjet profecive të Malakias dhe ardhjes së Krishtit, ekziston një periudhë kohore prej mbi 400 vjetësh. Kjo është një periudhë e heshtur. Ka rrotulla profecish, por nuk ka profeci të reja. Është një periudhë pritjeje ose e thënë më mirë: një kohë shprese. Koha e përmbushjes është duke ardhur. Nga këndvështrimi politik dhe shoqëror, shumë gjëra kanë ndodhur në këtë kohë. Këtë e dimë jo nga 66 librat kanonikë që gjejmë në Biblën tonë, por nga librat apokrifikë: libra që u shkruan në të njëjtën periudhë dhe që kanë pak a shumë të njëjtin stil si librat kanonikë, por jo të frymëzuar nga Fryma e Shenjtë.

Izraeli ka përjetuar gjëra të tmerrshme. Ra në duart e grekëve (Aleksandri i Madh) dhe sidomos në duart e një tirani sirian, që quhej Antioku Epifan. Ky diktator i plagosi rëndë, duke dashur të këmbejë kulturën e tyre me kulturën greke (helene). Por mbi të gjitha, donte të përdhoste tempullin e Jerusalemit. Mbi altarin e holokausteve, ndërtoi një altar për perëndinë e madh të grekëve, Zeusin. Ai urdhëroi therjen e derrave mbi atë altar, të cilët për judenjtë ishin kafshë të papastra. Nën udhëheqjen e makabenjve, vëllezër të ardhur nga një familje priftërinjsh, judenjtë dolën kundër zgjedhës së Antiokut dhe pas një lufte të përgjakshme, shpëtuan prej tij. Pas kësaj ndodhie, erdhën romakët, të cilët pushtuan ndër të tjera edhe tokën e judenjve. Afërsisht 100 vjet para Krishtit, lindi i famshmi Jul Cezari, i cili jetoï sukseset e tij të mëdha ushtarake derisa vdiq në vitin 44 para Krishtit.

Antioku Epifan

Tri festat kryesore të popullit hebre

- **Pashka:** përkujtimore e përvitshme e daljes nga skllavëria e Egjiptit. Pashkë do të thotë “kalim më tej”. Përkujtohet se si ZOTI ndoshta me anë të një engjëlli shkatërrues “kaloi më tej” të parëlindurve të Izraelit, duke ua shpenguar jetën, ndërkohë që të gjithë të parëlindurit e egjiptianëve u vranë. I fali pasi pa gjakun e qengjit të Pashkës në shtalkat e dyerve të shtëpive të izraelitëve (Eks. 12:22-24). Pashka festohej duke ngrënë bukë të ndorme (pa maja) dhe duke ofruar një demet, i cili tundej nga prifti përpara ZOTIT një ditë pas shabatit (Lev. 23:4-14).
- **Festa e Rrëshajëve ose Festa e Javëve:** Festa e të korrave që festohej 50 ditë pas Pashkës. Të korrat e para të verës së hershme jepeshin për ZOTIN dhe shërbimin e Tij në tempull, pikërisht dy bukë me miell gruri nga prodhimi i parë, një ditë pas shabatit (Lev. 23:15-22). Njëherazi përkujtohej dita në të cilën ZOTI i dha ligjin e Tij Izraelit në malin e Sinait: ZOTI nuk jep vetëm bekime të përkohshme dhe tokësore përmes të korrave, por edhe dëshmi të përjetshme përmes Fjalës së Tij.
- **Festa e Tabernakujve ose e Kasolleve:** për shtatë ditë me radhë, familjet e judenjve banonin në kasolle për të përkujtuar udhëtimin e gjatë në shkretëtirë dhe përkujdesjet e veçanta të ZOTIT gjatë këtyre 40 viteve. Më vonë, riti festiv i ujit iu shtua ditës së fundit të festës (Gjo. 7:37), i shoqëruar nga lutje për shiun dhe pjellorinë. Gjatë kësaj feste, njerëzit i ofronin ZOTIT prodhimet e para të të vjelave të vjeshtës (Lev. 23:33-44).

timit. Çdo herë **zbulojnë diçka më shumë**, siç e kemi parë tashmë te profeti Isaia. Për shembull, Mikea predikon te kapitulli 5:2 se Sunduesi në Izrael do të vijë nga Bethlehemi. Tashmë e dimë që Jezusi lindi atje. Një varg përpara, profeti na tregon se ky Gjyqtar i Izraelit do të keqtrajtohet dhe plagoset. Do ta plagosin me shufra në faqe. Sot e dimë si e rrahën

Emrat e Perëndisë dhe emrat e Mesisë:

Adonai – Zoti, Perëndia, Zotëruesi i të gjitha krijesave

Elohim – Krijuesi i gjithëpushtetshëm

El Shaddai – Perëndia i plotfuqishëm, i vetëmjaftueshëm (Zan. 17:1)

Jehovah (Jahve) – I madhi “Unë jam”, Perëndia i besëlidhjes, ZOTI

Jehovah-Jireh – ZOTI, i Cili furnizon (Zan. 22:14)

Jehovah-Nissi – ZOTI është flamuri im (Eks. 17:15)

Jehovah-Tsabaoth – ZOTI i ushtrive (1 Sam. 1:3)

Jehovah-Shalom – ZOTI i paqes (Gjy. 6:24)

Emanuel (Perëndia me ne), Këshilltar i admirueshëm, Perëndi i fuqishëm, Atë i përjetshëm, Princ i paqes (Isa. 9:5); Bari i Izraelit (Psa. 80:1); Sunduesi i Izraelit (Mik. 5:2); Gjyqtar i Izraelit (Mik. 5:1); Qengji i Perëndisë (Gjo. 1:29); Shërbëtor i ZOTIT (Isa. 42:19).

dhe torturuan Zotin Jezus, e ndëshkuan dhe e pështynë si keqbërës, kur në fakt ishte Biri i Zotit, Gjyqtari i qiellit dhe i tokës.

Profeti Zakaria flet edhe për dhimbjen që do të vuante Bari i Izraelit. Te **Zakaria 13:7** e thotë mjaft qartë se këtë vuajtje Perëndia e kërkoi Vetë: *“Zgjuhu o shpatë, kundër bariut tim dhe kundër njeriut që është shoku im”, thotë ZOTI i ushtrive. “Godite bariun dhe delet le të shpërndahen; pastaj do ta drejtoj dorën time kundër të vegjëlve.”* Krishti do të vdiste në këtë mënyrë. Ndjekësit e Tij do të mbeteshin shumë pak, të dobët dhe të trembur. Por dora e ZOTIT do t’u gjendej pranë për të ndryshuar gjendjen. Do të bëhen apostuj: dëshmitarë okularë, misionarë dhe mbjellës të kishave në Emrin e Jezusit.

Pak më përpara, te **Zakaria 11:12-13**, ky profet foli për tridhjetë sikla argjendi. Ashtu siç shpjegohet edhe në tekst, kjo është shuma që populli veçon për ZOTIN e tij. ZOTI ofendohet nga kjo gjë. Tani e kuptojmë se Zakaria e kishte fjalën profetizuese për çmimin më të cilin Juda tradhtoi

Jezusin. Kaq mori tradhtari për të dorëzuar Mësuesin e tij. Ka shumë gjasë që Zakaria të mos i njihte këto hollësi rreth përmbushjes së profecisë së tij. As nuk kishte nevojë t'i njihte. Profetët shërbenin për të shpjeguar vetëm sa duhej, asgjë më shumë. Populli duhet të kënaqej me kaq. Kaq mjaftonte që t'i besonin ZOTIT.

Zakaria 9:9 e përshkruan Zotin Jezus, Shpëtimtar, si një mbret që mbërrin në Jerusalem mbi një gomar, mbi një kërraç gomareje. Malakia, në kapitullin e fundit të Dhiatës së Vjetër, e përshkruan Mesinë si "Dielli i drejtësisë", për të gjithë ata që kanë frikë nga emri i Tij, domethënë ata që besojnë tek Ai. *Për ata, ky "Dielli" do të lindë "me shërimin në krahët e Tij"* (Mal. 4:2). Për ata që nuk besojnë tek Ai dhe e anashkalojnë me pabesi ardhjen e ditës së ZOTIT, Malakia paralajmëron një gjykim të ashpër (4:1, 3). Veç kësaj, nga profeti i fundit i Dhiatës së Vjetër na thuhet se profeti Elia do të kthehet përpara se të vijë Mesia (4:5). Tashmë e dimë që bëhet fjalë për Gjon Pagëzorin, i cili vishej njësoj si Elia.

Pak nga pak, populli po qartësohej mbi ardhjen dhe veprën e Mesisë. Pak nga pak, arriti të kuptojë më shumë rreth **planit të shpëtimit të ZOTIT**. Nuk thuhet menjëherë gjithçka. Madje as nuk zbulohet sipas renditjes së përmbushjes. Një shembull të mirë na jep profeti Hagai. Ne po e takojmë atë pas robërisë, kur populli i Jerusalemit po përpiquej të ndërtonte tempullin e rrënuar. Sigurisht që profecitë e tij kishin lidhje me tempullin e ri.

Duke folur për shtëpinë e ZOTIT, **Hagai 2:7** thotë se atje do të vijë "*dëshira e gjithë kombeve*". Lavdia e tempullit të rindërtuar do të bëhet më e madhe sesa ajo e tempullit të Salomonit. "*... 'dhe në këtë vend unë do të sjell paqen', thotë ZOTI i ushtrive*" (vargu 9). Patjetër që i referohet Krishtit, Qengjit të flijimit të madh. Prindërit e sollën në tempull kur ishte ende një foshnjë. Kur ishte 12 vjeç, bisedonte me mësuesit e ligjit mbi Perëndinë dhe çështjet hyjnore. Më vonë predikoi atje dhe e pastroi vendin, duke dëbuar tregtarët shfrytëzues. Por Hagai nuk i paralajmëroi të gjitha. Ky njoftim i vetëm mjaftonte për predikimin e Hagait: Shpëtimtari, "dëshira e gjithë kombeve", do të përmbushej atje.

Një shembull tjetër e gjejmë te libri i Joelit, i cili shërbeu përpara robërisë. Ky profet nuk jep shumë hollësi për jetën dhe veprën e Mesisë. Megjithatë, Ai profetizon zbritjen e Frymës së Shenjtë në ditën e Rrëshajëve. Shikoni **Joeli 2**. Për këtë arsye, në ndonjë vit, në të dielën e Rrëshajëve, në kishë mund të predikohet mbi **Joelin 2:28-29**: "*Mbas kësaj do të ndodhë*

që unë do të përhap Frymën tim mbi çdo mish; bijtë tuaj dhe bijat tuaja do të profetizojnë; pleqtë tuaj do të shohin ëndrra; të rinjtë tuaj do të kenë vegime. Në ato ditë do të përhap Frymën tim edhe mbi shërbëtorët dhe shërbëtoret”.

Kjo që thamë për Joelin, vlen edhe për profetët e Dhiatës së Vjetër. Ndonjëherë nuk arrijmë ta kuptojmë lehtë. Kur lexon Joelin 2 dhe vazhdimësinë, lind pyetja: A ka të bëjë me ditën e Rrëshajëve apo me ardhjen e dytë të Krishtit? A ka të bëjë me atë që ka ndodhur 2000 vjet më parë në Jerusalem, apo është diçka që duhet të përmbushet në të ardhmen? Ndërsa në vargjet 28-29 flitet për ditën e Rrëshajëve, te vargu 31 flitet shumë qartë për ditën e gjykimit, siç duket edhe në Dhiatën e Re (Lu. 21).

Në librat profetikë të Dhiatës së Vjetër, ardhja e parë dhe e dytë e Krishtit duken si një ngjarje e vetme. Asnjë profet nuk e sqaron se do të vijë dy herë: fillimisht si Shpëtimtar, më vonë si Gjyqtar. Duket e ndërlikuar, por mund të shpjegohet me një shembull të thjeshtë. Merr një Bibël dhe mbaje përpara fytyrës. Me dorën tjetër, merr një Bibël tjetër dhe shtrije dorën përpara, pas Biblës së parë. Sa Bibla shikon? Një të vetme! Kjo gjë varet nga këndvështrimi yt. Ti ndodhesh përpara Biblës së parë, ato dy Bibla bashkohen në një linjë shikimi. Nëse ke ndonjë shok pranë, i cili ndodhet disa metra anash teje, këndvështrimi i tij do të jetë i ndryshëm. Ai i shikon të dyja Biblat dhe dallon edhe hapësirën ndërmjet tyre.

Profetë si Joeli nuk i dinin të gjitha. Ata dinin dhe transmetonin atë që ishte e nevojshme në atë kohë për besimin. **Këndvështrimi ynë është i ndryshëm.** Profecitë e Dhiatës së Vjetër i lexojmë duke pasur njohuri se pjesa më e madhe prej tyre janë përmbushur. Njohuritë mbi Dhiatën e Re i marrim me vete në leximin e Dhiatës së Vjetër. Por duhet të bëjmë kujdes që të mos i kritikojmë profetët. Është shumë më mirë të përqendrohemi tek ajo që ata kanë profetizuar me saktësi për Mesinë: Betlehemi si vendlindje; një Mbret mbi kërriç gomareje; i shitur për tridhjetë sikla argjendi; një Bari duke vuajtur; mrekullia e Rrëshajëve. Gjithçka është shkruar që besimi yt në Perëndinë të forcohet. Ky ishte qëllimi i Tij kur dërgoi profetët.

Meqë ra fjala, nuk janë vetëm profecitë për të ardhmen ato që na tërheqin vëmendjen kur lexojmë për profetët. Në Bibël, profetizimi ka më shumë kuptim sesa parathënia e të ardhmes. Në radhë të parë, Fjala e Perëndisë duhet transmetuar dhe shpjeguar në popull. Brenda këtij konteksti, Vetë

ZOTI zbulon pak më shumë rreth planit të Tij të shpëtimit. Parashikimi i të ardhmes nuk zë vendin kryesor, por sigurisht që nuk mund të kuptohet pa pasur lidhje me mesazhin e mbetur. Është një i vetëm. Parashikimi i të ardhmes është shkruar në të gjithë predikimin e profetëve, si pjesë e gjithçkaje.

Nëse doni ta vërtetoni, shikoni çastet e mrekullueshme të **vegimeve të natës nga Zakaria**. Në gjashtë kapitujt e parë gjejmë tetë vegime. Janë vegime që profeti i pati gjatë natës, edhe pse nuk e parashikojnë shumë qartë të ardhmen. Madje janë imazhe që reflektojnë kujdesin besnik të ZOTIT ndaj popullit të Tij jobesnik. Nuk janë të lehta për t'u interpretuar. Me siguri të duhet një komentari biblik. Atëherë do të të bëhet e qartë, që ZOTI i qëndron besnik besëlidhjes së Tij pavarësisht rrethanave. Ndaj, vegimet e natës nga Zakaria ende vazhdojnë të kenë kuptim për bashkësitë e sotme. ZOTI sërish kujdeset për një popull që në vetvete nuk është besnik.

Profetët e premtojnë përmbushjen e premtimit të ZOTIT. Ata sjellin lajme të mira shprese, të mbartura me "këmbë të bukura". Kjo është shumë e bukur. Vër re se medalja ka dy anë. Profetët e vërtetë të ZOTIT kurrë nuk i ushqejnë dëgjuesit e tyre me shpresë, pa treguar edhe anën tjetër të mesazhit. Në librat që po studiojmë në këtë kapitull përdoren **vazhdimisht dallimet**. Mund të themi që ata profetë të vegjël predikonin në mënyrë dalluese. Shpresa dhe shpëtimi janë për bijtë e vërtetë të Perëndisë. Kush nuk bindet dhe vazhdon të ecë në mosbindje, po e ngushëllon veten më kot përmes këtij mesazhi. Ai do të përfundojë i vetëmashtruar.

Flasim për profetin Mikea. I gjithë kapitulli 3 është qortim dhe gjykim, kërcënim kundër krerëve të popullit dhe profetëve të rremë. Ata mashtrojnë popullin dhe paguhen mjaft mirë për këtë. Në kapitullin 6, Mikea denoncon pasanikët e korruptuar. Edhe ata i shtrydhin bashkëkombasit e tyre, duke ua marrë arin dhe duke i lënë në varfëri e mjerim. Duke ngulmuar në mëkatet e tyre, ata patjetër që nuk mund të bëhen pjesë e shpëtimit të premtuar nga ZOTI. Ky shpëtim nuk u përket të gjithëve pa dallim. Te **Mikea 5:7-8**, si edhe në tri vargje të tjera në të njëjtin libër, lexojmë se shpëtimi do të arrijë deri te "mbetja e Jakobit".

Fjala "**mbetje**" haset jo më pak se 47 herë te profetët e mëdhenj, të cilët i folën Judës në emër të ZOTIT. Ndërsa haset tri herë te profetët që i folën Izraelit, dhe vetëm te Amosi. Te rotullat e profetëve të vegjël që trajtojmë në këtë kapitull e gjejmë 13 herë. Fjala "**mbetje**" i referohet pjesës

Ardhjen e Krishtit e shohim te...

kryepriifti Jozue

(vegimi i katërt i natës së Zakarias)

Gjatë vegimit të katërt, Zakaria shikon kryepriiftin Jozue, i cili jetoj gjatë kohës së Zakarias. E shikon teksa kishte ndaluar përballë Engjëllit të ZOTIT, me Satanin në të djathtë të tij, gati për ta akuzuar. Jozueu është veshur me rroba të papastra. Ndaj Satani ka plotësisht të drejtë për ta akuzuar kryepriiftin.

Por... Jozueu nuk qortohet! ZOTI nuk ia jep mundësinë Satanit. ZOTI e ka zgjedhur Jozueun dhe nuk do të heqë dorë për shkak të rrobave të papastra; edhe pse kjo papastërti nënkupton paudhësi, domethënë mëkate dhe të meta. Në vend që ta dëbojë Jozueun, ZOTI bën që t'i hiqen nga trupi rrobat e papastra, t'i vishen rroba të shkëlqyera dhe t'i vendoset një çallmë e pastër mbi kokë. Pas kësaj, ZOTI fillon të flasë për shërbëtorin e tij dhe e quan "Filizi" – i Cili do të vijë për të mundësuar pastrimin ose "riveshjen". Duke njohur mesazhin e Dhiatës së Re, tashmë e dimë që ka ardhur Jezusi, Biri i madh i Davidit. Ai "veshi" të gjitha paudhësitë e popullit të Tij. Perëndia lejoi që ta zhvishnin dhe ta varnin lakuriq në kryq. Por Jezusi "u vesh" sërish: me jetë të re dhe me dinjitet të ri. Në fund, akuzuesi djallëzor humbi. Përmes Krishtit, paudhësitë tona (mëkatet dhe të metat) mund të hiqen. Përmes besimit mund "të rivishemi" me drejtësinë e Krishtit (shenjtërinë e Krishtit, dinjitetin e Tij).

Në këtë mënyrë, profeti Zakaria ka parë diçka për Jozueun më të madh: Jezusin, Krishtin. Arriti ta transmetojë dhe ta shpjegojë atë vegim të natës. Në këtë mënyrë ruante shpresën mbi rimëkëmbjen. Perëndia vazhdon me popullin e Tij të zgjedhur për hir të Jezusit. Lexo **Zakaria 3:1-10**.

së popullit jude, si edhe një pjese të vogël të popullit të Izraelit, që do të kthehen nga robëria, dhe jo vetëm kaq, por që do të kthehen te besimi i vërtetë te ZOTI. Koncepti i fjalës “mbetje” haset edhe më gjerë. Këtë e shohim te libri i Sofonias. Profeti paralajmëron gjykimin mbi Judën dhe popujt paganë. Por duke nisur nga **Sofonia 3:9**, toni ndryshon tërësisht; te vargu 12 ZOTI premton: *“Do të bëj të mbetet midis teje një popull i përlurur dhe i varfër, që do të ketë besim te emri i ZOTIT”*.

Sa mesazh i mrekullueshëm, sigurisht që nuk vlen për të gjithë, por vetëm për “mbetjen e Izraelit”, ashtu siç përmendet te vargu 13! Për atë “mbetje” ka hir të madh. Sofonia thotë: *“Lësho britma gëzimi o bijë e Sionit, lësho britma hareje, o Izrael! Gëzohu dhe ngazëllo me gjithë zemër, o bijë e Jerusalemit! ZOTI i ka revokuar gjykimet e tij kundër teje, ka dëbuar armikun tënd. Mbreti i Izraelit, ZOTI, ndodhet midis teje, nuk do të kesh më frikë nga asgjë”* (Sof. 3:14-15).

Si ka mundësi që izraelitët e trishtuar, duke qarë nga pendimi, pavarësisht ligësive që kanë bërë, përfitojnë një hir kaq të madh? Si ka mundësi që gjykimi ndaj tyre hiqet? Sofonia e shpjegon këtë. Sepse ZOTI, Perëndia i tyre do të ndodhet midis tyre si *“I fuqishmi që shpëton”* (Sof. 3:15, 17). Sofonia nuk na e thotë se kur dhe si. Por shpresa ende vazhdon, sidomos për të gjithë ata që pendohen. Mesia do të vijë. Zoti me ne!

Pyetje zbatuese

- Shpjego termat e mëposhtëm dhe lidhjen që kanë me librat: Joel, Mikea, Habakuk, Sofonia, Hagai, Zakaria dhe Malakia (shpjego pa parë tekstin):
 - Lajmëtarët e vërtetë të Ungjillit
 - Juda
 - Mrekullia e besnikërisë së ZOTIT
 - Shumë e rrethuar nga mjegulla të dendura
 - Zbulojnë diçka më shumë
 - Plani i shpëtimit të ZOTIT
 - Këndvështrimi i ndryshëm
 - Vegimet e natës së Zakarias
 - Vazhdimisht dallimet
 - Mbetje

- Ç'kuptim ka për ty, që në Bibël këmbët e lajmëtarëve të vërtetë të Ungjillit quhen “të bukura” (Isa. 52:7 dhe Rom. 10:15)? A shikon ndonjë lidhje me Efesianëve 6:15?
- A mund të quhen profetët e këtij kapitulli “lajmëtarë të ardhjes së Shpëtimtarit”? A është mirë që përpara çdo Krishtlindjeje të përkujtohen premtimet e ardhjes së Shpëtimtarit (“Adventi”)?
- Nëse plani i shpëtimit të Perëndisë nuk shfaqet tërësisht i zbuluar në Dhiatën e Vjetër, si mendon se kanë shpëtuar të zgjedhurit e asaj kohe? Lexo **Hebrenjve 11**.
- Profetët e Dhiatës së Vjetër folën shumë për “mbetjen”. Si të duket ky koncept për “mbetjen”? A të jep zemër apo të dekurajon? A mund ta shpjegosh përjetimin tënd?

8. Ungjilli dhe Kisha

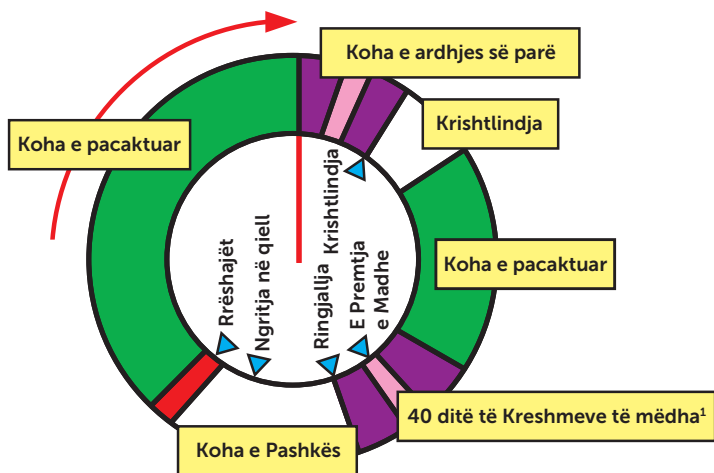
Mateu - Marku - Luka - Gjoni - Veprat e Apostujve

Me pamjen e vrenjtur, gjykatësi ngul vështrimin mbi të akuzuarin. Kurrë s'ka dëgjuar tregim më të çuditshëm. Por, nëse është e vërtetë... njeriu i ulur përpara tij është tërësisht i pafajshëm! Të gjithë janë kundër tij. Gjykatësi tashmë pothuajse e kishte dënuar në mendjen e tij. Por, krejt papritur, mbrojtja dha versionin e saj: një tregim i gjerë i fakteve të papritura. Fakte... apo një seri fantazish? Gjatë shumë viteve në profesionin e tij si gjykatës, ai ka parë shumë të akuzuar që janë përpjekur t'ia hedhin apo ta mashtrojnë në mënyra të ndryshme. Zëri i tij duket disi i mendueshëm teksa pushton sallën akustike: "A mundet që dikush ta vërtetojë këtë? Apo thjesht duhet t'ju besoj vetëm sepse e thoni ju?". Në sytë e të mjeruarit, krejt papritur, vihet re një shkëndijë shprese: "Po, zoti gjykatës, kam dëshmitarë. Nëse më lejoni, dua t'ju prezantoj tre njerëz...".

Fillimi i Dhiatës së Re ka të bëjë me faktet. I quajmë **faktet e shpëtimit**. Ndërsa besimtarët e Dhiatës së Vjetër duhet të kënaqeshin me premtimet e shpëtimit përmes ardhjes së Mesisë, tashmë këto premtime faktikisht përmbushen. Fjala "faktikisht" nënkupton: më shumë saktësi, fakte të vërteta, reale dhe të vërtetueshme. Mesia vjen, kryen veprën e Tij, siguron shpëtimin dhe fillon ta zbatojë në jetët e të Vetëve. Emri i Tij është "Jezus", titulli i Tij (në greqisht) "Krisht". "Krisht" mbart të njëjtin kuptim si termi hebraik "Mesia". Po, kjo nënkupton "I vajosuri". Është vajosur nga Ati me Frymën e Shenjtë, është caktuar dhe është dërguar për të qenë Shpëtimtar.

Kështu fillon Dhiata e Re: e shohim duke ardhur, dëgjojmë mësimet e Tij, ndjekim rrugën e Tij, e cila me sa duket përfundon në kryq. Në atë mo-

ment të kryqëzimit, fundi duket të mos jetë një përfundim, por një fillim i ri. Ai ringjallet nga vdekja, i mëson sërish njerëzit e Tij dhe më pas ngrihet në qiell. E megjithatë, nuk i braktis fëmijët e Tij në tokë. Ai derdh mbi ta Frymën e Shenjtë, i Cili do t'i prijë më tej, derisa Krishti Vetë të kthehet mbi retë e qiellit. Këto janë faktet, faktet e shpëtimit. Mendoni pak: Krishtlindja, e Premtja e Madhe, Pashka, Ngritja në qiell, Dita e Rrëshajëve. Gjatë çdo **viti kishtar**, ne i kujtojmë këto fakte dhe nuk mërzhitemi kurrë.

Në ditët e sotme, ka shumë njerëz që janë skeptikë ndaj fakteve të shpëtimit. Ata menjëherë ngrenë pyetjen, si brenda vetes apo në publik, njësoj si gjykatësi në fillim të kapitullit: "Fakte? Mos je çmendur? Ngjarje të vërteta? Kush i beson ende këto gjëra?". Ka shumë që nuk arrijnë ta kuptojnë: "Perëndia i mishëruar? Një virgjëreshë shtatzënë? Një njeri që ecën mbi ujë? Jezusi që bën shumë mrekulli të tjera? Një i vdekur që ngrihet nga varri i ftohtë? Një shpëtimtar ngrihet në qiell? Besimtarë që marrin Frymën e Shenjtë? Nuk mund të jetë e vërtetë!". Njeriut modern, që beson vetëm çfarë shikon e kupton, i duken një sërë përrallash me mbret.

Mos bjer në këtë kurth! Sado të çuditësh nga tregimet e librave të parë të Dhiatës së përmbushjes, dije që nuk janë përralla me mbret. Janë fakte *shpëtimi*. Fakte që duhet të ndodhnin pikërisht siç ndodhën. Në të kundërt, po të mos kishte falje për mëkatarët, nuk do të mund të shpëto-

1 Gjatë Kreshmëve të Mëdha, kishat protestante rikujtojnë vuajtjet e Krishtit.

het asnjëri. Një rrëfim besimi si Katekizmi i Hajdelbergut shpjegon përse... e shpjegon duke iu referuar shpesh Biblës. A nuk tha Jezusi Vetë se do t'i duhej të vuante dhe të vdiste, të përmbushte ligjin dhe të shlyente dënimin? "Ju hetoni Shkrimet..." tha duke iu referuar Dhiatës së Vjetër, "dhe ato janë këto që dëshmojnë për mua" (Gjo. 5:39).

A i besoni premtimet e Dhiatës së Vjetër? Epo atëherë, besoni edhe te përmbushja! Të gjitha faktet e shpëtimit të marra së bashku formojnë **Ungjillin e shenjtë**. Kjo fjalë është një fjalë greke shumë e rëndësishme: "Ungjill" që do të thotë "lajm i mirë". Emri i Zotit Jezu Krisht do të thotë "Shpëtimtar i vajosur" dhe kjo përbën thelbin e Ungjillit. Personi i Tij (Perëndi dhe njeri) dhe vepra e Tij (si Profet, Prift dhe Mbret) i mjaftojnë mëkatarit për të kuptuar që po të ishte për të, do të ishte i humbur. Nëse ndokush mendon se për atë nuk ka më mundësi shpëtimi për shkak të mëkatit, mund të dëgjojë këtë lajm të mirë dhe... ta besojë. Jezu Krishti shkoi në vdekje për mëkatarët dhe u ngjall sërish për ta.

E vërtetë? E vërtetë! Krahazo shumë profeci të Dhiatës së Vjetër me atë që Dhiata e Re shpjegon për Zotin Jezus. Nëse ende nuk je i bindur, duhet të dish se drejtësia e judenjve kishte një rregull thelbësor, të cilin e hasim te Ligji i Përtërirë. Më pas, Apostulli Pal i referohet këtij rregulli në Bibël, si një rregull shumë i njohur. Mesa duket kjo u bë një shprehje e zakonshme ndërmjet judenjve: "Çdo gjë do të qëndrojë me gojën e dy a tre dëshmitarëve" (2 Kor. 13:1). Autorit të parë të Biblës, Vetë Perëndisë, i pëlqeu të të afrohet ty në dyshimet e tua. Ai të ka dhënë edhe katër dëshmitarë.

Katër librat e parë të Dhiatës së Re janë katër dëshmi rreth Ungjillit të fakteve të shpëtimit, të realizuara nga Zoti Jezu Krisht. Në këtë mënyrë arrin te ne historia e Jezusit, e Personit dhe e veprës së Tij. E katërfishuar, sepse bëhet fjalë për thelbin e Biblës. Sepse i gjithë Shkrimi sillt rreth Jezu Krishtit. Ai është Personi thelbësor. Tregimi i fakteve mbi jetën e Tij, vuajtjet, vdekjen, ringjalljen dhe ngritjen në qiell, historinë tronditëse të përlules dhe të lartësimit... këto përbëjnë lajmin e mirë. Edhe ky është i vetmi lajm i mirë në botën tonë, e cila është duke shkuar drejt vdekjes.

Ekziston vetëm një Ungjill, edhe pse është treguar nga **katër ungjilltarë**. Kështu quhen dëshmitarët që përmenden këtu. Mateu, Marku, Luka dhe Gjoni: secili e tregon në mënyrën e tij gjithçka që ka parë ose dëgjuar mbi Jezusin. Secili prej tyre përdor theksimet e veta, por si të gjithë autorët e tjerë të Biblës, frymëzohen nga Fryma e Shenjtë. Të gjithë bashkë tregojnë

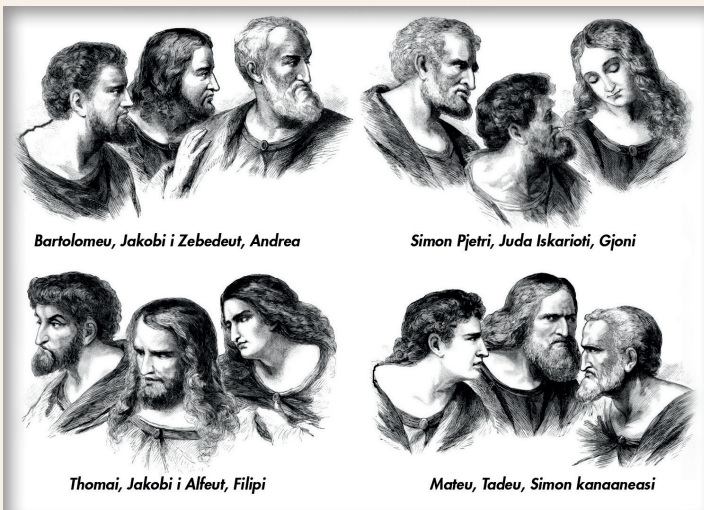
të vetmin Ungjill. Ndaj s'është zakon i mirë të themi Ungjilli i Mateut, apo Ungjilli i Gjoni. Shikojeni Biblën me vëmendje. Thuhet: "Ungjilli sipas Gjoni" ose "Ungjilli sipas Lukës". Do të thotë: i treguar nga Gjoni ose nga Luka.

Fillimisht shohim tri **përshkrime sinoptike të Ungjillit** (do të thotë që këta tre ungjij janë treguar nga i njëjti këndvështrim). Bëhet fjalë për librat që i njohim si: Mateu, Marku dhe Luka. Përshkrimi sinoptik është një përmbledhje e strukturuar mjaft mirë rreth një teme të vetme. Ungjilltarët si: Mateu, Marku dhe Luka na sjellin një pamje të përgjithshme të jetës së Zotit Jezus. Ndaj është shumë e lehtë për t'i krahasuar këto tri përshkrime

Dishepujt

Simon Pjetri, Andrea, Jakobi i Zebedeut, Gjoni, Filipi, Bartolomeu, Thomai, Mateu, Jakobi i Alfeut, Tadeu, Simon kanaaneasi dhe Judë Iskarioti.

Imazhet janë marrë nga tabloja e famshme "Darka e fundit" e Leonardo da Vinçit

të Ungjillit. Pak a shumë tregojnë të njëjtën histori në mënyrë kronologjike; domethënë sipas rrjedhës kronologjike të ngjarjeve. Shumë pasazhe nga Ungjilli sipas Markut, i cili është edhe libri më i shkurtër, i gjen më gjerësisht te Mateu dhe Luka.

Sipas një historie të lashtë, Marku ishte krah i djathtë ose sekretari i apostullit Pjetër. Ndaj Ungjillin e tregon pak a shumë “sipas Pjetrit”. Marku është shumë i vëmendshëm ndaj mrekullive, të cilat tregojnë se Jezusi është shumë më tepër se një njeri. Dhe këtë Marku e përmbledh në vargun e parë: *“Fillimi i ungjillit të Jezu Krishtit, Birit të Perëndisë”* (Mr. 1:1). Edhe pse Pjetri nuk del në plan të parë, kjo na kujton diçka që ai tha te **Mateu 16:16** - *“Ti je Krishti, Biri i Perëndisë të gjallë”*. Marku transmeton edhe atë që Pjetri e dëgjoji në malin ku ndodhi shpërftyrimi i Jezusit, kur një zë u dëgjua nga qielli: *“Ky është Biri im i dashur; dëgjojeni!”*.

Ndërsa Mateu është dëshmitar okular njësoj si Gjoni, domethënë: gjithçka e pa me sytë e vet, duke qenë i pranishëm. Mateu më përpara quhej Levi. Punonte si tagrambledhës në zyrën e taksave, kur Jezusi e thirri për ta ndjekur dhe për t’u bërë dishepull i Tij. Këto të dhëna nuk i mësojmë prej tij, por nga **Marku 2:14** dhe **Luka 5:27**. Mateu tregon shumë vëmendje ndaj Dhiatës së Vjetër dhe faktit se Jezusi është Përmbushësi i madh i saj. Mbi të gjitha, ai u drejtohet judenjve. Fillimisht ai prezanton gjenealogjinë e Zotit Jezus. Kjo provon se Jezusi është pasardhës i drejtpërdrejtë i Davidit dhe i Abrahamit. Mateu e vë theksin mbi mrekullitë dhe mbi Zotin Jezus si Mësues. Tregon të gjithë Predikimin në Mal. Në mënyrë të detajuar, tregon me hollësi vuajtjet dhe vdekjen e Mjeshtrit.

Luka është historiani, kërkuesi. Në të vërtetë ishte shkencëtar. Duke qenë mjek, parapëlqente një stil shumë të saktë. Ndaj në hyrje të ungjillit, ai deklaroi se i ka hetuar të gjitha gjërat me kujdes që nga fillimi. Pra, i studioi të gjitha historitë, mbajti shënime, i krahasoi dhe i vërtetoi. Ne do të pohojmë: nuk e hëngri sapunin për djathë. Gjërat e pasakta i la mënjanë, vetëm që të përqendrohej te gjërat që janë të sakta, tek ato të cilat kanë vërtetësi (**Lu. 1:4**).

Edhe Luka u përqendrua te mrekullitë e Jezusit, sidomos te shërimet e Tij, të cilat i interesonin më shumë duke qenë mjek. Gjatë jetës tokësore të Jezusit ndodhën shumë më tepër **shenja e mrekulli** se ndonjëherë para ose pas Tij. Shumë i njohur dhe jashtëzakonisht i hollësishëm është edhe përshkrimi i Lukës për lindjen e Jezusit dhe për gjithçka që ndodhi

para saj. Në këtë histori shfaqen engjëjt e Perëndisë, të cilët tregojnë se ky është lajmi i mirë: Jezusi erdhi në këtë botë. Vend të rëndësishëm i jep jo vetëm shfaqjes së engjëjve gjatë lindjes, ringjalljes dhe ngritjes në qiell, grave që gjendeshin përreth Jezusit, por edhe vëmendjes së veçantë që Ai u kushtonte të varfërve dhe të shtypurve. Luka u drejtohet johebrenjve dhe merr gjithë kohën e duhur për t'u shpjeguar zakonet e judenjve.

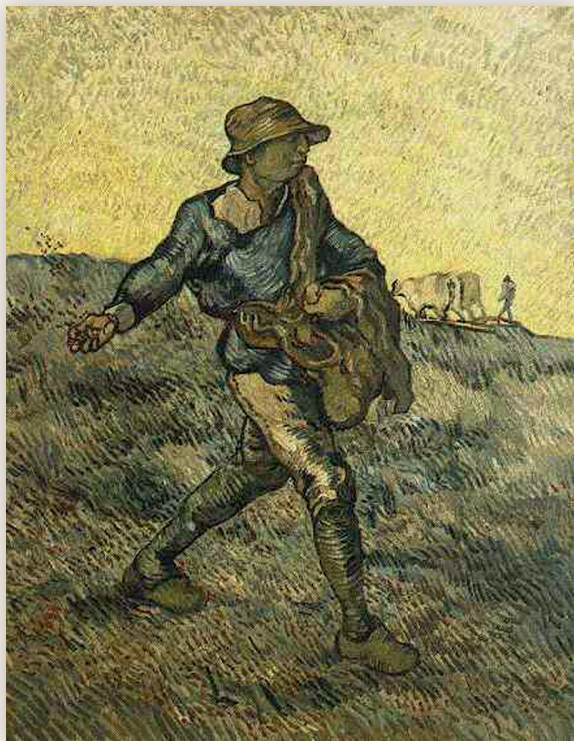
Nëse i lexon përciptazi, duket sikur përshkrimet sinoptike të Ungjillit bien në kundërshtim me njëra-tjetrën. Ndonjëherë duket sikur renditja e ngjarjeve të përshkruara nuk përputhet në të tre ungjijtë. Në një rast të tillë nuk duhet të dyshoni menjëherë. Komentarët e besueshëm të Biblës do t'ju ndihmojnë për të sqaruar të gjitha **kontradiktat në dukje**. Mund të përdorni edhe përmbledhjet kronologjike të tre versioneve të ungjijve të shkruar nga Mateu, Marku dhe Gjoni, secili nisur nga këndvështrimi i tij.

Në këtë mënyrë arrijmë në përshkrimin e katërt të Ungjillit, në atë sipas Gjunit. Ky nuk u përket përshkrimeve sinoptike të Ungjillit. Gjoni shkruan një lloj tjetër libri, ndryshe nga "shokët" e tij. Si "dishepulli që Jezusi e donte", nuk dëshironte të tregonte një pamje të përgjithshme të jetës së Jezusit. Synimi i tij ishte të transmetonte fjalët e Jezusit. Në këtë mënyrë, Gjoni donte të tregonte atë që Jezusi tregoi për hyjninë e Tij. "Ai njeri që jetoj me ne, ishte vërtet Perëndia. Dëgjoni mirë dhe arrini edhe ju në të njëjtin përfundim përmes asaj që na tregoi mbi Vetën e Tij," duket sikur do të na thotë Gjoni në çdo faqe të librit të tij.

Gjoni përcjell me shumë nderim gjithçka që dëgjoi nga Jezusi: që Ai është Një me Atin, i Cili e dërgoi... që është shumë më tepër se një njeri i zakonshëm dhe se profetët e dërguar nga Zoti. Ai ishte Përmbushja e Shkrimeve. Farisenjtë dhe skribët besonin se këto pohime ishin të tmerrshme dhe blasfemi. Ata nuk e pranonin që Jezusi është Perëndia, por Gjoni e besoi këtë me të vërtetë. Vëmendje të madhe u kushton bisedave të gjata ndërmjet Zotit dhe farisenjve e skribëve. Synimi i Gjunit shprehet qartë te **Gjoni 20:31**: *"Por këto gjëra janë shkruar që ju të besoni se Jezusi është Krishti, Biri i Perëndisë dhe që, duke besuar, të keni jetë në emër të tij"*.

Në kapitujt e tjerë, ku Krishti rrëfen për Vetën e Tij, shohim gjithnjë pohimin "Unë jam...". Me këto pak fjalë, Zoti Jezu Krisht iu referua natyrës së Tij hyjnore dhe unitetit të Tij me Atin. Judenjtë e njihnin ZOTIN e besëlidhjes si: "Unë jam ai që jam" (Eks. 3:14). Te Gjoni Jezusi thotë: "Unë jam...". Çfarë është Ai? Jezusi është: Buka e jetës (Gjo. 6:35); Drita e botës

Shëmbëlltyrat dhe mrekullitë

Mbajllësi. Pikturë e Vincent van Gog

- Zoti Jezu Krisht tregoi shumë shëmbëlltyra. Një shëmbëlltyrë është një tregim nga jeta e përditshme dhe e zakonshme, që nuk ka ndodhur domosdoshmërisht në realitet. Thelbi kryesor ishte që dëgjuesit të kuptonin mesazhin përmes shëmbëlltyrës. Shembuj të njohur janë: Shëmbëlltyra e djalit plëngprishës, e mbajllësit, e deles së humbur, e shtëpisë mbi shkëmb, e dhjetë virgjërëshave, e talenteve, e thesarit të fshehur, e margaritarit, e vreshtarëve të këqij.

Ringjallja e Llazarit. Pikturë e Vincent van Gog

- Zoti Jezu Krisht bëri shumë mrekulli. Ai nuk kishte qëllim të bëhej i famshëm përmes tyre. Shumë herë u kërkonte njerëzve që të mos ia tregonin askujt. Ai bëri mrekulli me qëllim që t'i bindte njerëzit e Tij se Ai ishte me të vërtetë Mesia i premtuar (ndaj quhen shenja); për shembull: Uji që u shndërrua në verë; Shërimi i të paralizuarit; Ringjallja e Llazarit; Ringjallja e të bijës së Jairos; Shërimi i një të linduri të verbër; Shërimi i të demonizuarit gadarenas; Shërimi i dhjetë lebro-sëve; Shërimi i gruas me rrjedhje gjaku; Shërimi i birit të nëpunësit mbretëror; Shumimi i parë dhe i dytë i bukëve.

(8:12); Dera e deleve (10:7); Bariu i mirë (10:11); Ringjallja dhe jeta (11:25); Udhë, e vërteta dhe jeta (14:6); Hardhia e vërtetë (15:1). Gjoni numëron **shtatë pohime “Unë jam...”**: numri i plotësisë.

Katër ungjilltarët, pavarësisht nga vështirësitë që kanë versionet e tyre, dëshmojnë pa përjashtim: vuajtjet, vdekjen dhe ringjalljen e Krishtit. Kjo pjesë e Ungjillit është aq e rëndësishme, saqë nuk mund të flitet për Jezusin pa i prekur këto tema. U kryqëzua duke qenë i pafajshëm. Jo si një viktimë tragjike për shkak të një gabimi gjyqësor, por sepse Perëndia Vetë i drejtoi gjërat në këtë mënyrë, dhe sepse Vetë Jezusi deshi kështu. Edhe ringjallja e Tij është shumë e rëndësishme. Kur i tregojnë këto gjëra, ungjilltarët theksojnë se Jezusi jeton. Ndjekësit e Tij nuk kanë një Shpëtimtar të vdekur e të pafuqishëm, por kanë Atë që mposhti varrin dhe vdekjen.

Ndoshta ndonjëherë gjatë Pashkës i ke krahasuar të gjitha pasazhet e Shkrimit mbi ringjalljen. Ka shumë gjasa të jesh ngatërruar. Kujt dhe në cilin çast iu shfaq Zoti i ringjallur? A nuk bien në kundërshtime përshkrimet e ndryshme? Duhet të bësh shumë kujdes, që të mos arrish në përfundime të gabuara. Sërish, për këtë mund të të ndihmojnë komentaret biblikë, për të kuptuar më mirë rrjedhën e ngjarjeve. Një jurist pasi i studioi me saktësi historitë e ringjalljes së Jezusit, doli në këtë përfundim: “Nëse do t’i sillnim të gjitha dëshmitë përpara gjykatësit, nuk do të kishim nga t’ia mbanim, përveçse të pranonim që kjo ka ndodhur me të vërtetë”.

Kështu është me të gjithë Ungjillin, në të katërta përshkrimet e tij. U shkruan gjatë pjesës së dytë të shekullit të parë, ndërkohë që apostujt po plakeshin e po ndërronin jetë. U shkruan me qëllim që të transmetonin gjërat e mëdha që kanë ndodhur si dëshmi të së vërtetës, që të besosh edhe ti. Duhet të tregosh kujdes që të mos pozicionohesh si gjykatës dhe të japësh gjykimin tënd personal. Më mirë dëgjo me shumë kujdes dhe mrekullohu, që zemra jote të këndojë fjalët e himnit të krishterë “Sa hir madhështor”.

Historia e përlules dhe e lartësimit të Krishtit është themeli i përshkrimeve të Ungjillit. Mbi këtë themel po qëndron Kisha, Bashkësia e ndjekësve të Krishtit në mbarë botën dhe në të gjitha kohërat. Për këtë Kishë flasin Veprat e Apostujve.

Lexuesi i mirë i këtij libri parapëlqen ta titullojë **“Veprat e Frymës së Shenjtë... përmes apostujve”**. Në këtë libër të pestë të historisë së Dhiatës së

Re, do të mësojmë se si Krishti i ngritur në qiell e derdhi Frymën e Tij mbi dishepujt, për t'i aftësuar si apostuj. Apostujt (të dërguarit) duke e dorëzuar veten si instrumente në duart e Zotit, arritën të bëhen themeluesit e Kishës së krishterë (në ditët e sotme nuk ka apostuj, edhe pse disa njerëz parapëlqejnë të quhen të tillë).

Lexojmë se si dishepujt filluan të predikonin, duke nisur me Pjetrin në sheshin e tempullit. Lexojmë për kthimin në besim të mijëra njerëzve. Zoti foli shumë qartë në periudhën e Ditës së Rrëshajëve (dita në të cilën Fryma e Shenjtë zbriti nga qielli), me fjalë dhe shenja të fuqishme. Ajo që të bën përshtypje në librin e Veprave është se si Fryma e Shenjtë dëshmon bashkë me apostujt, duke iu dhënë fuqi të mbinatyrshme. Ata njerëz frikacakë, dikur pa asnjë shkollim dhe thjesht peshkatarë, arrijnë të bëhen predikuesit më të mëdhenj, duke mos pasur asnjë druajtje e duke vazhduar shërbimin pa pyetur për kundërshtimet a përndjekjet.

Bashkësia e Jerusalemit përndiqej ashpër, por kjo përndjekje i hapi rrugën përhapjes së Ungjillit edhe në qytetërimet e tjera të botës. Lajmi u përhap në Jude, Samari dhe në çdo cep të botës. Shohim se si Vetë Zoti i hap dyert ndërmjet popujve johebrenj. Pjetri kupton se nuk mund t'u drejtohet më johebrenjve si të pafe, sepse Zoti Vetë nuk i quan më të tillë. Bashkësia në Antioki, ku ndjekësit e Jezusit quhen të krishterë për herë të parë, fillon të dërgojnë misionarë. Mësojmë për tri udhëtimet e mëdha misionare të Palit, i cili dikur ishte përndjekës i madh i Kishës, por u kthye në besim nga Shpëtimtari i lartësuar. Përmes tij, mesazhi i Ungjillit arrin në Greqi, Itali dhe me shumë gjasa edhe në Spanjë.

Kishat u themeluan në shumë vende, por predikuesit shumë herë u pritën me kundërshtime. Jakobit iu pre koka, Pjetri dhe Gjoni u burgosën, Stefani u vra me gurë dhe Pali, herë i burgosur e herë i keqtrajtuar, u dërgua në Romë që të gjykohej nga perandori. E megjithatë, Ungjilli vazhdon rrugën e tij. Libri i Veprave arrin kulmin me fjalët: *"duke predikuar mbretërinë e Perëndisë dhe duke mësuar gjërat e Zotit Jezu Krisht me shumë guxim dhe pa u penguar"* (Vep. 28:31).

Luka, shkencëtar, arriti të shkruajë gjithçka. Libri i Veprave, pas përshkrimit të Ungjillit prej tij, bëhet libri i tij i dytë. E shkroi me të njëjtën saktësi dhe të njëjtën mahnitje. Ky është **libri i Kishës** së Krishtit, libri i apostujve si themeluesit e saj, ose e thënë më mirë: i Frymës së Shenjtë, Vepruesit të besimit, i Cili u bë Themeluesi i Kishës, përmes ciklit të apostujve. Në

I lidhur me Dhiatën e Vjetër: Mësimdhënia e Krishtit

Krishti lindi nga një virgjëreshë në Bethlehemin e vogël të Judës. Iu desh të arratisesh për në Egjipt. U rrit në Galile, në provincën më të përçmuar. U dëbua si Biri i Perëndisë. U dënua si kriminel. Vdiq në drurin e mallkuar nga Zoti, në kryq, por pas tri ditësh u ringjall. Gjithmonë thoshte se gjërat duhet të shkonin në këtë mënyrë, sepse profecitë duhet të përmbusheshin.

Fjala “përmbushje” sipas tekstit origjinal, gjendet 54 herë te Mateu, Marku, Luka dhe Gjoni dhe 20 herë të tjera te Veprat e Apostujve. Te Veprat e Apostujve kjo fjalë merr një kuptim tjetër, por tek Ungjijtë i referohet gjithmonë përmbushjes së profecive të Dhiatës së Vjetër. Edhe fjala “duhet” ka rëndësi të madhe, sepse i referohet kuptimit se gjithçka duhet të ndodhë ashtu siç është parathënë nga profetët e Dhiatës së Vjetër.

Një shembull i mirë është biseda që Zoti Jezu Krisht zhvilloi me dy nga pasuesit e dishepujve pas ringjalljes së Tij. Ata ishin shumë të zhgënjyer dhe do të shkonin në Emaus, sepse e dinin të vdekur. “Atëherë ai u tha atyre: *‘Të pamend dhe të ngathët në zemër për të besuar gjithçka që kanë thënë profetët! A nuk duhej që Krishti të vuajë dhe të hyjë në lavdinë e tij?’*. Dhe, duke zënë fill nga Moisiu dhe nga gjithë profetët, ai u shpjegoi atyre në të gjitha Shkrimet gjërat, që i takonin Atij” (Lu. 24:25-27).

këtë mënyrë, ne mund të qendrojmë: *“të ndërtuar mbi themelin e apostujve dhe të profetëve, duke qenë Jezu Krishti vetë guri i qoshes, në të cilin gjithë ndërtesa, e lidhur mirë rritet, rritet për të qenë një tempull i shenjtë në Zotin”* (Ef. 2:20-21).

Pyetje zbatuese

- Shpjego domethënien e termave të mëposhtëm dhe lidhjen që kanë me librat: Mateu, Marku, Luka, Gjoni dhe Veprat e Apostujve (shpjego pa parë tekstin):
 - Faktet e shpëtimit
 - Viti kishtar
 - Ungjilli i shenjtë
 - Katër ungjilltarët
 - Përshkrime sinoptike të Ungjillit
 - Shenja e mrekulli
 - Kontradiktat në dukje
 - Shtatë pohimet “Unë jam”
 - Veprat e Frymës së shenjtë
 - Libri i Kishës
- Përse foli Jezusi shumë herë përmes shëmbëlltyrave? Përgjigjen lidhe me vargjet te **Mateu 13:10-17**.
- Te **Mateu 16**, krahasoni vargun 18 me vargun 23. Në vargun e parë Zoti e lavdëron Pjetrin, në të dytin e qorton mjaft ashpër. Pse ky ndryshim? Çfarë nuk ka kuptuar ende Pjetri? Po ti, e ke kuptuar?
- Cila është sipas teje prova më bindëse që Zoti Jezus u ringjall me të vërtetë?
- Te **Veprat e Apostujve 14:22** lexojmë se për të hyrë në Mbretërinë e Perëndisë, duhet të kalojmë përmes shumë vështirësive. Jep disa shembuj nga Veprat e Apostujve, që kjo lidhet me gjithë Kishën e Krishtit. Çfarë domethënieje ka në ditët e sotme?

9. Letrat e Palit drejtuar bashkësive

Romakëve - 1 e Korintasve
2 e Korintasve - Galatasve
- Efesianëve - Filipianëve -
Kolosianëve
1 e Thesalonikasve
2 e Thesalonikasve

“Ua, sa bukur paska dalë!”, Aleksandri hedh vështrimin rreth e rrotull i kënaqur. Dhoma e pluhurosur ishte shndërruar në një dhomë të bukur, të ndriçuar nga drita e diellit, e cila hyn bollshëm përmes dy dritareve prej xhami mbi çatinë e shtëpisë. “Ku e gjete mjeshttrin për një ndërtim të tillë? Më duhet edhe mua për shtëpinë time!” Krejt papritur, një buzëqeshje e mistershme shfaqet në fytyrën e mikut të tij, Gjergjit. “Të punësosh një mjeshtër? As që bëhet fjalë! E bëra vetë!” Aleksandri s’mund ta besonte atë që dëgjoi. “Ti? Ti e kalon gjithë ditën ulur pas tryezës tënde të punës, zoti noter.” “Mos e beso po deshe,” i përgjigjet menjëherë Gjergji mikut të tij, “edhe pse nuk jam shumë i shkathët apo praktik, s’do të thotë që jam tërësisht i ngathët. Nëse ke një manual të mirë dhe di ta lexosh siç duhet, mund të arrish më shumë se ç’mendon!”.

Ata që sot punojnë në mision, habiten nga **kishat e reja të krishtera** të kohës së Biblës në Azinë e vogël, Greqi dhe Itali. Sa shpejt u ndërtuan këto kisha! Sa pak udhëzime merrnin! Sa shumë gjëra duhet t’i bënin

Laodicea

vetë! Misionarët e asaj kohe duhet të kalonin në vende të ndryshme, të predikonin Ungjillin, të pagëzonin familje dhe të caktonin pleqtë për të udhëhequr kishën. Atëherë? Nuk kërkonin asnjë shtëpi të rehatshme për të qëndruar për një kohë të gjatë, me qëllim drejtimin e një kisha të sapombjellë, por vazhdonin përpara nëpër qytete të tjera.

Shembull i mirë është udhëtimi i parë i apostullit Pal, për të cilin lexojmë te Veprat e Apostujve 13 dhe 14. Nga Qiproja shkuan në Antioki, nga Antiokia në Ikon dhe nga Ikon në Listra. Lexojmë se si Palin e vranë me gurë dhe gati sa nuk vdiq, por u ngrihet sërish dhe shkon në Derbë. Prej andej, ai dhe Barnaba kthehen sërish në të njëjtën rrugë... kudo kanë filluar kisha të reja. Te **Veprat e Apostujve 14:23** thuhet: *"Dhe mbasi u caktuan atyre pleqtë sipas kishave, u lutën me agjërime, ia lanë Zotit, në të cilin kishin besuar".*

Udhëtimi i parë misionar i Palit zgjati gjithsej tre vjet. E pabesueshme! Një pjesë e madhe e kohës u përdor për të udhëtuar. Imagjinoni po të kishin mjetet e sotme të komunikimit! S'kishin as mikrofon, as makinë shtypi në dispozicion; nuk kishin as materiale ungjillëzimi, madje asnjë Bibël të shkruar! E megjithatë, kishat u rritën aq shpejt nën udhëheqësinë e tyre... çfarë fryti!

Por, a nuk do të ishte kjo një mënyrë e përshtatshme për të dështuar? A nuk do të ndodhnin një sërë fatkeqësish, nëse do të ndiqje nga pas misionarët në rrugëtimin e tyre? A nuk do të na udhëhiqte mungesa e përvojës dhe e njohurive mbi këto bashkësi drejt një kaosi të tmerrshëm? Këto përgjigje do t'i marrim pasi të lexojmë Biblën tonë. Aty gjejmë një sërë letrash nga **apostulli i madh i johebrenjve**, nga vetë Pali. Përgjigjja që gjejmë përbëhet nga dy pjesë. Së pari, nga fjala "po"; po, kishte shumë probleme! Pastaj një "megjithatë"; e megjithatë, gjithçka shkoi mirë në këto kisha. Po, kishte një larmi kundërshtimesh. E megjithatë, Zoti e bëri punën e Tij përmes tyre. Po, kishte konflikte, keqkuptime e abuzime. E megjithatë, Ungjilli e shfaqte fuqinë e tij. Kjo shihej në zemrat dhe jetët e njerëzve, si edhe në vazhdimësinë e bashkësive. Fjala që Pali mbolli gjatë udhëtimit të parë misionar, u përmbush: *"... me shumë mundime duhet të hyjmë në mbretërinë e Perëndisë"* (Vep. 14:22).

Për të kuptuar më mirë, nuk duhet të ndalemi aq shumë te mungesat që kishin kishat në Azinë e vogël, Greqi dhe Itali. Nuk kishin një Bibël të plotë, as materiale, as njohuri e përvojë, as traditë e shumë gjëra të tjera, por ajo që kishin tejkalonte gjithçka. Ata zotëronin në radhë të parë **një udhëheqje të veçantë nga Fryma e Shenjtë**. Apostujt, si themelues të kishës, nuk kishin ardhur vetëm. Imagjinoni po të kishte ndodhur ashtu: asnjë

punë s'do të ishte kryer. Ata i shoqëronte Fryma e Shenjtë e Zotit. E ndërsa ata vazhdonin të udhëtonin, Ai qëndronte me kishën e sapombjellë.

Në letrën e parë të përgjithshme të apostullit Gjon lexojmë: *"Dhe ju keni vajosjen nga i Shenjti dhe dini çdo gjë"* (1 Gjo. 2:20). I shenjti është Zoti Jezu Krisht, Mbreti i Kishës së Tij. Fryma e Shenjtë është vajosja e Tij. Rrjedh nga Ati dhe Biri për të banuar në zemrat e të zgjedhurve. Sipas premtimit të Krishtit, Fryma e Shenjtë do t'i printe në gjithë të vërtetën (Gjo. 16:13). Kështu ndodhi me të krishterët në Galati, Efes dhe Kolos në Azinë e Vogël, si edhe me vëllezërit e tyre në Korint, Filipi, Thesaloniki në Greqi. Kështu ndodhi edhe në Romë (Itali). Madje në Romë nuk nevojitej një apostull për të mbjellë Ungjillin – të gjithë judenjtë e kthyer në besim në Jerusalem në ditën e Rrëshajëve, e mbollën Fjalën në Romë.

Bashkësitë e reja të krishtera udhëhiqeshin në mënyrë të veçantë nga Fryma e Shenjtë. Sidomos në një kohë kur Bibla nuk ishte ende e plotë, Ai kërkonte të bënte shenja të mëdha. Veç kësaj, bashkësitë mund të përfitonin nga diçka tjetër, pikërisht nga letrat që u shkruheshin nga apostujt. Nuk ishin shumë, sepse nuk ishte shumë e lehtë për të dërguar mesazhe si në ditët e sotme. Nuk kishte as E-mail, as Whats-app, apo rrjete të tjera komunikimi. Por, edhe pse nuk kishte shumë mënyra komunikimi, ato që ishin bënë që të hidheshin themele të forta.

Sa herë që mbërrinte një letër e shkruar nga apostujt, lexohej disa herë. Fillimisht studiohej dhe pastaj vendosej në praktikë. Në shumë raste apostujt ishin lajmëtarët e parë të lajmit të mirë. Njëherazi ishin dëshmitarë okularë të jetës së Shpëtimtarit. E kishin takuar Atë, kishin biseduar me Të. Madje edhe Pali, edhe pse e quajti veten si më të voglin e apostujve (1 Kor. 15:9), ishte i fundit që e takoi Zotin (Vep. 9:4-5). Njësoj si apostujt e tjerë, ai i përshkruan me autoritet fjalët e Tij. I quajmë **"udhëzime apostolike"**.

Këto gjëra i lexojmë te Letra Drejtuar Romakëve. Ajo përmban udhëzime apostolike ndaj kishave të reja të krishtera, të cilat nuk kishin shumë njohuri dhe përvojë, por megjithatë, ishin të udhëhequra nga Fryma e Shenjtë. Udhëzimet apostolike njiheshin pikërisht përmes kësaj udhëheqjeje, sepse kishat e reja i jepnin rëndësinë e duhur. Në këto kisha mbërritën **në formën e letrave**, dhe këtë mund ta kuptosh shumë lehtë nga vargjet e para dhe të fundit të letrave. Ja, shikoje vetë! Nga 27 librat e Dhiatës së Re, 21 janë vetëm letra. Në këtë kapitull do të fokusohemi te letrat e Palit, dhe në veçanti te letrat që u drejtohen kishave të caktuara.

Një zakon i mirë i kulturës greko-romane (helenistike), ishte shkrimi i emrit të dërguesit në fillim të letrës. Për këtë arsye, "Pali" është fjala e parë e shkruar në të gjitha letrat që po studiojmë në këtë kapitull. Ai paraqitet menjëherë si apostull, në mënyrë që lexuesit t'i kushtojnë vëmendjen e duhur. Pastaj, kemi të njëjtën hyrje, që shpeshherë zë disa vargje: "të krishterëve në Romë, Korint, Galati, Efes, Filipi, Kolos dhe Thesaloniki". Meqë ra fjala, Pali e shkruan pjesën më të madhe të letrave të tij bashkë me një vëlla tjetër misionar, me Timoteun.

Në fund të letrave, shpeshherë shohim emra njerëzish që përshëndeten në mënyrë të veçantë nga Pali, ose në emër të të cilëve ai përcjell përshëndetje. Ndonjëherë bëhen shënime të veçanta, si për shembull, kërkesa te 2 e Timoteut, për të sjellë mantelin që Pali kishte harruar në Troadë, bashkë me disa libra dhe pergamena. Në raste të veçanta kuptojmë se disa letra nuk janë shkruar nga Pali, por nga sekretari i tij (shiko **Rom. 16:22**). Edhe në fund të Kolosianëve dhe 2 e Thesalonikasve, vihet re që Pali kërkoi një laps për të shkruar një përshëndetje personale.

Në të gjitha rastet, letra përfundon me **një bekim të singertë** dhe një fjalë "Amen". Disa prej këtyre bekimeve, ende përdoren shpesh nëpër bashkësi të krishtera, në përfundim të shërbesës së tyre. Shumë i njohur është për shembull: "*Hiri i Zotit Jezu Krisht, dashuria e Perëndisë dhe bashkësia e Frymës së Shenjtë qofshin me ju të gjithë. Amen*" (**2 Kor. 13:13**). E shikon sa solemn duket? Sërish theksohet qoftë me fjalët përfundimtare të një letre, qoftë të një shërbesë, autoriteti i përmbytjes së tyre. Kjo u shpreh në emër të Vetë Perëndisë Trini.

Mënyra se si Pali u drejtohet lexuesve të tij është më e shquar se bekimet në fund të letrave. Besoj se ndonjëherë e ke vënë re që u drejtohet duke i quajtur "të shenjtë", apo jo? Të krishterëve në Romë u drejtohet me: "të dashur nga Perëndia, të thirrur si shenjtore"; të krishterëve në Korint u drejtohet me: "Kishës së Perëndisë", "të shenjtëruarve në Krishtin Jezus, thirrur shenjtore". Në këtë mënyrë vazhdon edhe në letrat e tjera. Vetëm Letra Drejtuar Galatasve fillon më thjeshtë: "kishave të Galatisë".

Pse kaq pozitiv? Me siguri, jo sepse anëtarët e këtyre kishave të reja ishin shembullorë. Përkundrazi! Shihet qartë që kishte shumë gjëra, të cilat nuk shkonin siç duhet nëpër bashkësitë ungjillore. Pali nuk i mbulon kurrrë problemet në letrat e tij. Udhëzimet e tij apostolike janë më shumë se të nevojshme në shumë raste. Por Pali asnjëherë nuk na mëson që

Ichthus

Ka shumë gjasa të keni parë ndonjëherë një peshk të thjeshtë si simbol të besimit të krishterë. Të krishterët e Kishës së hershme e përdornin këtë simbol si shenjë njohjeje, sidomos në kohërat e përndjekjes. Përse një peshk? Sepse fjala greke "Ichthus" do të thotë "peshk". Dhe sepse "Ichthus" është bashkim i germave të para të emrave grekë të Zotit: "Jezu Krishti, Perëndia Bir, Shpëtimtar":

I	Jesus	Jezus
C	Christos	Krisht
T	Theou	Perëndia
U	Uios	Bir
S	Soter	Shpëtimtar

shpëtimi vjen nga veprat e mira. Të krishterët nuk shenjtërohen vetë, por para Perëndisë, të larë me gjakun e Krishtit, të falur nga Ati.

"Shenjtore të pashenjtë," tha reformatori i madh i kishës, Luteri, i cili i ka lexuar dhe i ka studiuar shumë më shumë letrat e Palit. Në Krishtin, të gjithë ata besimtarë të rinj ishin të shenjtë përpara Zotit, por në vetvete ishin ende aq të papërsosur. Në Krishtin, ata kishin çdo gjë përmes besimit, por ata kishin ende shumë për të mësuar dhe për të përvetësuar për veten e tyre. Kjo duket qartë ndërsa vazhdojmë të lexojmë vargjet, të cilat vijojnë pas hyrjes së letrave.

Siç e thamë më lart, Letra Drejtuar Galatasve duket si letra më kritikuese në tërë Biblën. Imagjino, nëse do të merrje një mesazh nga shefi yt, ku të thoshte: "I pamend!", do ta hidhje menjëherë në koshin e plehrave, apo jo? Do ta hidhje edhe më shpejt, nëse në atë mesazh sugjerohej që dikush të ka yshtur të bësh gjëra të pamenda dhe të paligjshme. Pikërisht për këtë gjë i qorton Pali galatasit, të cilët i njohu gjatë udhëtimit të parë misionar. Lexo vetëm vargjet e para të kapitullit 3.

Lidhur me Dhiatën e Vjetër: Pali si skrib

Pali u formua si farise. Kur ishte i ri mori mësimet teologjike me Gamalielin, një mësues i njohur i ligjit të Moisiut. Ndaj e njihnte mirë historinë e popullit jude, Shkrimet e Dhiatës së Vjetër dhe thëniet e rabinëve. Prandaj nuk habitemi teksa shohim që si apostull, shpeshherë e lidh doktrinën e krishterë me Dhiatën e Vjetër.

Kur Pali flet për martesën dhe lidhjen ndërmjet burrit e gruas, i referohet Zanafillës (1 Kor. 6:16). Kur kërkon të shpjegojë diçka lidhur me besimin, i referohet Abrahamit, atit të besimtarëve të kohërave (Rom. 4). Nëse flet për zgjedhjen, i drejtohet Jakobit dhe Ezaut (Rom. 9). Kur flet për sakramentet (Pagëzimin dhe Darkën e Shenjtë), i referohet gjithashtu Dhiatës së Vjetër të 1 e Korintasve 10, duke folur për rrethprerjen dhe Pashkën. Kur dëshiron të shpjegojë diçka lidhur me besëlidhjen e hirit, përdor si shembuj Sarën dhe Agarin (Gal. 4:22).

“Tashmë dyert janë hapur për johebrenjtë,” thotë Pali tek Efesianëve 2. Ndaj, sot johebrenjtë janë afruar me anë të gjakut të Krishtit dhe marrin pjesë në privilegjet e popullit të zgjedhur jude. Muri që më parë i ndante, është shembur nga vepra e Krishtit Jezus. Por bashkimi i hebrenjve dhe i johebrenjve u bë me anë të besimit mbi një themel të vetëm: *“themelin e apostujve dhe të profetëve, duke qenë Vetë Jezu Krishti guri i qoshes”* (Ef. 2:20). Në këtë varg shikojmë se si bashkohen në një: Dhiata e Vjetër dhe e Re.

Letrat e Palit janë plot referenca dhe aludime ndaj Dhiatës së Vjetër. Shumë herë nuk janë tërësisht të fjalëpërfjalshme, por citohen përmendsh. Dikush që studioi Romakëve 9, 10, 11, përmbodhi më shumë se 100 referime ndaj Dhiatës së Vjetër.

Pse është kaq i rreptë Pali? Sepse në kishë hynë vëllezër të rremë. Ata ndihen më rehat me ligjet e vjetra judaike të disa prej rabinëve më të njohur, sesa me Ungjillin që predikoi Pali. Thellë-thellë mbështeten më shumë te Moisiu dhe ligji sesa te Jezui Krishti dhe hiri i Tij. Pali nuk u bën shumë përshtypje. Sipas tyre ai ka devijuar shumë nga gjithçka ka mësuar kur ishte farise. Pak nga pak fillojnë të vënë në dyshim autoritetin e tij apostolik.

Pali mbrohet jo për veten e tij, por për mesazhin që atij i dha lirinë. Mëkatari mund të falet dhe drejtohet tërësisht nga Perëndia vetëm përmes bindjes dhe sakrificës së Krishtit. Kjo do të thotë liri e vërtetë. I lirë nga ligji, i lirë nga faji, nga detyrimet. Zotit nuk i shërbejmë me detyrim, por me dashuri. Transformimi i vërtetë ndodh vetëm përmes Krishtit, thotë Pali (Gal. 2:20). Nuk duhet t'ia vësh veshin as engjëllit të qiellit, nëse të mëson të kundërtën.

Edhe në Letrën Drejtuar Romakëve, Pali lufton për këto gjëra. Me sa duket, edhe në Romë kishte judenj ose simpatizantë të rabinëve, të cilët e lidhnin shpëtimin me përmbushjen e ligjeve dhe rregullave. Në kishën e hershme të krishterë, ata njerëz u quajtën **"judaistë"**. Nuk e kuptonin se pse apostujt nuk u kërkonin johebrenjve t'u bindeshin ligjeve judaike.

Pali e thellon më tej këtë temë te Romakëve 2 dhe 3. Ai thotë: *"... nuk ka asnjë që të kërkojë Perëndinë. Të gjithë kanë dalë nga udha..."* (Rom. 3:11-12). Shpëtimi vjen vetëm për hir të Jezusit dhe jo për shkak të diçkaje prej njeriut, sepse njeriu ka rënë tepër poshtë për shkak të mëkatit të Adamit. "As Abrahami nuk shpëtoi në sajë të bindjes së tij, por vetëm përmes besimit në Mesinë e premtuar," shton Pali në kapitullin 4, për t'i bindur judaistët. Në kapitullin 6 sqaron se kjo s'do të thotë që të ngulmojmë në mëkat. Vetëm përmes Krishtit, faljes dhe shërimit të Tij, i krishteri mëson të dojë Perëndinë dhe urdhërimet e Tij thjesht me mirënjohje të thellë.

I krishteri i vërtetë do të jetë gjithmonë i përlurur. Te Romakëve 7 theksohet se njeriu nuk ka asgjë të mirë në vetvete, vetëm një prirje për të bërë të keqen. Por, në Krishtin ka fitoren dhe asgjë s'mund ta ndajë nga dashuria e Perëndisë (Rom. 8:31-39). Të njëjtën gjë u shkruan Pali efesianëve, pasi foli fillimisht për dashurinë përzgjedhëse të Perëndisë: *"Sepse, me anë të hirit jeni të shpëtuar, nëpërmjet besimit; dhe kjo jo prej jush, por është dhurata e Perëndisë"* (Ef. 2:8). Sërish sjellim ndërmend "shenjtorë të pashenj të Luterit. Dhe brenda motos së jetës së Luterit: "Sola Deo Gloria" – "Vetëm Perëndisë i takon lavdia".

Korinti

Edhe në letrat e tjera hasim disa probleme. Në Korint kishte shumë grindje brenda kishës. Disa e quanin veten të krishterë të Palit, disa parapëlqenin Pjetrin (Kefan). Të tjerë prisnin më shumë nga Apoli, i cili dinte të predikonte shumë bukur. Por kishte edhe të tjerë që veçoheshin nga ato grupe, duke pohuar: “Ne i përkasim vetëm Krishtit”.

Ndarja në kishën e Korintit kishte shumë pasoja të rënda. Lexojmë rreth qortimeve të Palit mbi krenarinë, imoralitetin, grindjet dhe kritikën ndërmjet vëllezërve, si për shembull: ngrënia e mishrave të flijuar për perënditë e huaja. Madje lexojmë që administrimi i Darkës së Shenjtë ishte korrupsionar shumë, sa nuk kishte më një bashkim, por darkohej në grupe të veçuara, ku njëri grup kishte më shumë ushqime se grupi tjetër. Me shumë seriozitet, apostulli këshillon rreth dhuntive frymërore, të cilat shpeshherë shkaktonin rrëmuje dhe parregullsi gjatë shërbesave.

Në letrën e dytë drejtuar kishës në Korint, Pali e ndien veten të detyruar për të folur më shumë rreth këtyre temave. Madje i duket shumë pak, por gjithashtu lajmëron se shumë shpejt edhe do ta vizitojë bashkësinë. Përmes këtyre letrave kuptojmë se Pali u dërgoi më shumë letra korintasve, por ato nuk janë ruajtur. Gjithçka na ndihmon të kuptojmë se sa shumë probleme kishte kisha e re. “Por,” thotë Pali, “këto gjëra duhet të ndodhin që Ungjilli i Krishtit të tregojë fuqinë (*dynamis*) e Perëndisë edhe në mes të trazirave; si dinamit, më i fortë se çdo gjë.”

Letrat që Pali u shkroi thesalonikasve, janë letrat më të hershme në Bibël. Me shumë dashuri u shpjegon besimtarëve grekë se disa prej anëtarëve të kishës ndërruan jetë, ndërkohë që besonin tërësisht në Krishtin dhe prisnin ardhjen e Tij të dytë. Pali u tërheq vëmendjen që të mos dëshpërohen dhe i nxit që ta vazhdojnë jetën duke shpresuar. Krishti do ta ringjallë popullin e Tij nga vdekja. Por të gjitha këto duhet të ndodhin në këtë botë, ku Djalli sillet rreth e qark si një luan vrumbullues.

Pali i këshillon edhe kolosianët, që të vazhdojnë të qëndrojnë besnikë. Kjo është e mundur vetëm duke i mbajtur sytë te Krishti. Besimtari nuk duhet të joshet nga bota, as nga mësimet e rreme, por duhet të vazhdojë të luftojë për të qenë burrë, grua, bir apo shërbëtor i vullnetit të Zotit. Te **Kolosianëve 3:24** Pali thotë: “... duke ditur se nga Zoti do të merrni shpërblimin e trashëgimisë, sepse ju i shërbeni Zotit Krisht”.

Ndërsa Letra Drejtuar Galatasve është letra më kritikuese, Letra Drejtuar Filipianëve është më e gëzueshmja. Pali falënderon për dashurinë, qëndrueshmërinë dhe unitetin që ka kjo bashkësi e krishterë. Në mënyrë vëllazërore, i inkurajon anëtarët e bashkësisë të vazhdojnë po njësoj. Duhet të ketë qenë një inkurajim i madh për apostullin, që kishte ende një bashkësi të tillë; sidomos, duke ditur që letrën e shkroi ndërsa ishte i burgosur. Letra Drejtuar Filipianëve bashkë me Letrat Drejtuar Efesianëve, Kolosianëve, Letrën e Dytë të Timoteut dhe të Filemonit, formojnë koleksionin e **letrave prej burgut** në Biblën tonë; letra që u shkruan nga Pali gjatë kohës kur ai ishte i burgosur.

Pali i burgosur në Jerusalem

Pyetje zbatuese

- Shpjego domethënien e termave të mëposhtëm dhe lidhjen që kanë me librat: Romakëve, 1 dhe 2 e Korintasve, Galatasve, Efesianëve, Filipianëve, Kolosianëve, 1 dhe 2 e Thesalonikasve (shpjego pa parë tekstin):
 - Kishat e reja të krishtera
 - Apostull i madh i johebrenjve
 - Udhëheqje të veçantë nga Fryma e Shenjtë
 - Udhëzime apostolike
 - Në formën e letrave
 - Bekim i singertë
 - “Shenjtore të pashenjtë”
 - Judaistë
 - Ndarja në kishën e Korintit
 - Letrat prej burgut

- Edhe në ditët e sotme, nëpër botë ka njerëz që quhen apostuj. Çfarë mendimi ke për këtë gjë pasi ke lexuar këtë kapitull?
- Në kishat ku u dërguan letrat e apostullit Pal kishte shumë ligësi. Apostulli mëson dhe këshillon fuqimisht, por edhe me shumë dashuri. A mund të japësh shembuj rreth kësaj?
- Ndërmjet të krishterëve në Thesaloniki kishte pyetje rreth ardhjes së dytë të Krishtit dhe vdekjes së disa prej anëtarëve të kishës. A mund të zbulosh se cili ishte dyshimi i tyre në Letrën e Parë Drejtuar Thesalonikasve?
- Pali u formua si farise. Te **Veprat e Apostujve 9** lexojmë se si Zoti ndryshoi jetën e tij. A mund të na ndihmojë kjo histori që ta kuptojmë më mirë atë që shkruhet në letrat e tij mbi hirin?

Udhëtimet misionare të Palit

10. Letrat e Palit drejtuar individëve

1 e Timoteut - 2 e Timoteut Titit - Filemonit

Xhon Njutoni (John Newton, 1725–1807) ishte trafikant skllëvërisht. Ishte ndër më të këqijtë! Me anijen e tij, ai dërgoi qindra afrikanë përmes Atlantikut në Amerikën e Veriut. Dhjetëra vdiqën nën sundimin e tij të dhunshëm. Duke qenë kapiten, nuk e kishte problem të abuzonte seksualisht me skllavet që trafikonte. Të gjitha këto... derisa Zoti ndërhyri dhe e ndaloi. Njutoni u pendua, braktisi trafikimin e skllëvërve dhe u bë pastor. Kompozoi himne të bukura; ndër më të njohurit “Sa hir madhështor”. U bë një njeri i vërtetë familjar. Edhe pse me gruan e tij nuk pati fëmijë, rriti dy mbesa njësoj si të ishin bijat e tij. U gjetën 21 letra atërore, që Njutoni ia shkroi “së bijës”, Betsy-t. Mesazhi i tyre është: “Lutju Zotit, bija ime e dashur, që të të shfaqet dhe të të zbulohet”.

Aty ku Zoti derdh lavdinë e Tij, zemrat e ngurta dhe të ftohta mbushen plot dashuri. Njerëz që dikur mendonin vetëm për veten e tyre, tashmë interesohen për Zotin dhe të afërmin. Nëse dikur mëkatonin pa asnjë pendesë, tashmë u dhemb shpirti nëse bëjnë diçka të gabuar. Kjo është dhimbja e pendesës së vërtetë përpara Perëndisë, por edhe përpara tjetrit. Perëndia nuk do që të veprojmë keq, por Ai do që ta duam Atë me gjithë zemrën tonë dhe të afërmin tonë porsì vetveten.

Duke qenë trafikant skllëvërisht, Xhon Njutoni shkaktoi shumë dhimbje. Shumë familje u shkatërruan nga ligësia e tij. Të shumtë janë ata që patën një vdekje të tmerrshme, të tjerë u shitën si mallra nëpër tregje.

Por edhe Sauli shkaktoi shumë dhimbje kur ishte farise. Mendonte se i shërbente Perëndisë, por mendonte kryekëput për veten e tij. Duke qenë fanatik, i persekutonte të krishterët. I fuste nëpër burgje dhe gëzohej për vdekjen e tyre. Shkatërronte familjet dhe të gjitha këto i dukeshin shumë mirë...

Derisa Vetë Krishti, Mbreti i Kishës, ndërhyri, i ndaloi dhe i ktheu nga rruga e keqe. Me Saulin ndodhi gjatë udhëtimit të tij për në Damask, për të arrestuar të krishterë të tjerë. Ndërsa jeta e Xhon Njutonit ndryshoi pasi Zoti përdori një stuhi të tmerrshme. Njutoni mendoi se kishte ardhur fundi. "Zot, ki mëshirë për ne!", mësuan të thërrisnin të dy. Të dy njohën hirin, dhuratën e pamerituar nga Zoti. Të dy u bënë predikues të hirit të madhështor të Perëndisë.

As Njutoni, as Pali (emri romak i Saulit) nuk kishin fëmijë. Megjithatë, të dy u bënë etër të familjes. Kjo kishte shumë kuptim për bijtë e tyre frymërore. Që të dy ishin egoistë të tmerrshëm kur ishin të verbër, të zhytur në krime dhe mëkate, duke ruajtur fanatizmin e tyre. Përmes hirit të Perëndisë, që të dy arritën të jenë shtylla të **një familjeje frymërore**. Në këtë mënyrë mësuan sa mirë është të flijohesh për të tjerët, për shpëtimin dhe mirëqenien e të tjerëve.

Tashmë kemi studiuar nëntë letra të Palit në kapitullin e mëparshëm. Në këtë kapitull do të ndalojmë te katër letra të tjera, të cilat ua shkroi individëve të veçantë. Këto letra u ruajtën njësoj si letrat e Xhon Njutonit për të bijën e tij të birësuar. Ky ishte qëllimi kryesor. Në radhë të parë i drejtohen dikujt, më pas, përmes tij **një publiku më të gjerë**. Letrat e Xhon Njutonit u publikuan në revistën "Gospel Magazine", në të cilën punonte predikuesi anglez. Letrat e Palit zunë vend në Bibël përmes udhëheqjes së Frymës së Shenjtë.

Letrat biblike drejtuar individëve të veçantë (Timoteut, Titit dhe Filemonit) na japin një pamje të bukur të familjes frymërore. Nëse je anëtar i një bashkësie të krishterë, i përket edhe kësaj familjeje. Nuk gjenden lidhje gjaku, madje shumë herë nuk ka. Lidhja mes njerëzve është frymërore. Quhen "motra e vëllezër", "bijë e bija", "etër dhe nëna" në Krishtin. Kjo është dhënë aty ku anëtarësia kishtare është shumë më tepër se një formalitet; është diçka që reflekton lidhjen e përzemërt dhe të thellë përmes besimit të vërtetë.

Letra e parë që shohim në Bibël drejtuar një individi, është letra e Palit drejtuar **birit të tij në besim**, Timoteut. *"Timoteut, birit të vërtetë në besim,"* kështu shkruan apostulli rreth vitit 64 te **1 e Timoteut 1:2**.

Te **Veprave e Apostujve 16** na tregohet për takimin e parë të Palit me Timoteun. Gjatë udhëtimit të dytë misionar, Pali arriti në Derbë, dhe më pas vazhdoi rrugën për në Listra. *"Këtu ishte një dishepull me emrin Timote, biri i një gruaje judease besimtare, por me baba grek"* (**Vep. 16:1**). Ai ishte ende një djalosh, nga një familje me dy fe të ndryshme. Nëna e tij, duke qenë një judease besimtare, i tregonte Timoteut për Perëndinë e Izraelit, për besëlidhjen me Perëndinë, premtimin e Tij, etj. Ka gjasa që babait të tij grek nuk i interesonte aspak feja judease. Nuk e shohim asgjëkund angazhimin e tij për rritjen frymërore të djalit të tij. Dimë vetëm që nuk e kishte rrethprerë Timoteun sipas ligjit hebre.

Te **2 e Timoteut**, e cila u shkrua 2 vjet më vonë nga e para, Pali na jep më shumë informacion rreth nënës së birit të tij të dashur. Ai përmend edhe gjyshen e Timoteut: *"sepse kujtoj besimin jo të shtirur që është në ty, i cili më parë ishte në gjyshen tënde Loide dhe në nënën tënde Eunike, dhe jam i bindur se është edhe në ty"* (**2 Tim. 1:5**). Kështu që Timoteu ishte brumosur me besim të vërtetë që në rininë e tij. Ai i mësoi këto gjëra përmes mësimdhënies nga nëna dhe gjyshja e tij. Sa bukur!

Sigurisht, mësimi që Timoteu mori nga apostulli Pal ishte një mënyrë tjetër e të mësuarit. A të kenë dëgjuar vallë më parë për Zotin Jezus Loide dhe Eunike në vendbanimin e tyre, në Listër? A do t'i kenë treguar Timoteut se profecia e vjetër e Perëndisë është përmbushur? A do t'i kenë folur për udhën e mrekullueshme të Mesisë: nga grazhdi në kryq, nga vdekja në jetë? Ndoshta e kanë dëgjuar gjatë udhëtimit të parë misionar të Palit. Sidoqoftë, ata mësuan përmes lajmit të Palit se jo vetëm që mund ta besojnë premtimin, por edhe përmbushjen e tij. Çfarë mrekullie për Loiden, Euniken dhe Timoteun!

Timoteu mësoi shumë më tepër kur Pali (apostulli i johebrenjve) e mori në udhëtimin e tij misionar. Nuk është e qartë nëse bëhet fjalë për udhëtimin e dytë a të tretë. Por është e sigurt që Timoteu ka parë, ka dëgjuar dhe ka provuar shumë për një kohë të shkurtër! Gjithsesi, Pali e vlerëson shumë gjatë udhëtimit të tretë misionar, si mjaft të përgatitur për ta lënë vetëm në qytetin e Efesit. Ideja ishte që Timoteu **të udhëhiqte kishën** e

Lidhur me Dhiatën e Vjetër: I rrënjosur

Posaçërisht letrat që Pali i shkroi Timoteut lidhen shumë me Dhiatën e Vjetër. Timoteu i njihte shkrimet e profetëve. Pali ia vë në dukje se kjo është një përparësi. *“Por ti qëndro në ato që mësove dhe u binde plotësisht, duke e ditur prej kujt i mësove, dhe se që nga fëmijëria i nje Shkrimet e Shenjta, të cilat mund të të bëjnë të urtë për shpëtimin me atë të besimit në Krishtin Jezus”* (2 Tim. 3:14-15).

Duke shkruar në këtë mënyrë, Pali qartëson se ekziston një linjë e drejtë e Dhiatës së Vjetër drejt besimit në Jezu Krishtin. Ajo që ne e njohim si Dhiata e Re nuk është një lloj feje apo një lloj besimi i ri. Është e njëjta e vërtetë shpëtimtare në të dyja Dhiatat. Nuk ka ndonjë dallim ndërmjet Perëndisë të Dhiatës së Vjetër dhe Perëndisë të Dhiatës së Re. Te **2 e Timoteut 1:3** Pali falënderon Perëndinë: *“E falënderoj Perëndinë, të cilit i shërbej sikurse edhe të parët e mi me ndërgjegje të pastër...”*.

Në të njëjtin kapitull, Pali qartëson se Zoti Jezu Krisht ishte që përpara kohërave të përjetshme, por vetëm tani u është shfaqur njerëzve. Ai e mposhti vdekjen në mesin e tyre dhe në këtë botë. Ndaj: *“Kujto Jezu Krishtin, prej farës së Davidit, të ngjallur prej së vdekurish, sipas ungjillit tim”* (2 Tim. 2:8).

Te Letrat Drejtuar Timoteut gjenden citate nga ligji i Moisiut. Nuk gjenden as te Letra Drejtuar Titit, as te Letra Drejtuar Filemonit. Titi u paralajmërua nga Pali që të shmangë diskutimet tipike për judenjtë, gjenealogjitë dhe përleshjet rreth ligjit. Pali e ka fjalën për interpretimet judaiste të ligjeve të Moisiut, siç bënë farisenjtë. Por te Letra e Parë dhe e Dytë e Timoteut theksohet qartë se sa e rëndësishme është që një shërbyes i Fjalës të jetë i rrënjosur në Dhiatën e Vjetër.

re në këtë vend kaq të trazuar, ndërsa Pali vazhdoi udhëtimin nga Efesi, për të mbërritur për herë të dytë në Greqi.

Sa detyrë e vështirë për Timoteun! Atmosfera në Efes ishte shumë armiqësore ndaj të krishterëve. Edhe pse Fryma e Shenjtë kishte bërë një punë madhështore (Vep. 19), ende ndërmjet të krishterëve kishte shumë mungesë njohurie. Për këtë arsye Pali i shkruan një letër Timoteut, për ta ndihmuar dhe për ta inkurajuar përgjatë udhëheqjes së kishës. Ndihma e tij vihet re qartë nëpër titujt e paragrafëve të letrës, të tilla si: “Doktrinat e rreme dhe ungjilli i hirit; luftimi i mirë” (1 Tim. 1:3), “Lutje për të gjithë njerëzit” (2:1), “Pleqtë dhe vejushat” (5:1). Ai përpiket ta ngushëllojë përmes titujve si: “Besnikëria dhe kujdesi në shërbesë” (4:6) dhe “Këshilla dhe thirrje të përgjithshme; përfundime” (6:3).

Pali i shkruan një letër të dytë Timoteut kur ishte i burgosur në Romë. Është një prej letrave që Pali shkroi nga burgu. Timoteu ndodhet ende në Efes. Pali e kupton që nuk mund ta vizitojë dot. Mallëngjehet me faktin se Timoteu do të vijë në Romë për ta takuar në burg. *“Nxito të vish shpejt tek unë,”* kështu i shkruan ai (2 Tim. 4:9). *“Nxito të vish përpara dimrit,”* i shkruan sërish në fund të letrës (4:21). Sërish i kërkon të birin në besim të qëndrojë besnik (1:13-14), të forcohet në hirin e Zotit (2:1) dhe të vazhdojë rrugën që mësoi nga Pali (3:14). Në të njëjtën mënyrë flet edhe te 2 e Timoteut 4:5: *“Por ti jji i kthjellët në çdo gjë, hiq keq, kryeje punën e ungjilltarit, përmbushe plotësisht shërbesën tënde”*.

Letra e dytë që Pali i shkruan Timoteut ka karakter **shumë personal**. Në letrën e parë e thërret Timoteun për të vazhduar luftën e mirë të besimit, duke i mbajtur sytë lart te Zoti Jezu Krisht, i Cili dha rrëfimin e mirë të besimit përpara Ponc Pilatit (1 Tim. 6:12-13). Ndërsa tani flet për veten tij: *“Luftën e mirë e luftova, e përfundova vrapimin, e ruajta besimin. Pas kësaj më pret kurora e drejtësisë, që Perëndia, gjykatësi i drejtë, do të ma japë atë ditë, dhe jo vetëm mua, por edhe gjithë atyre që presin me dashuri të shfaqurit e tij”* (2 Tim. 4:7-8). A nuk e ka frymëzuar Timoteun kjo dëshmi personale nga i ati i tij frymëror?

Përmes letrave të tij, Pali donte **të ndihmonte dhe të frymëzonte** bijtë e tij frymërorë. Njësoj siç veproi me Timoteun, vepron edhe me Titin. Titi vinte nga krahina e Galatisë, ka gjasa nga i njëjti vend si Timoteu. Ata ndryshonin vetëm nga fakti se Titi ishte me të vërtetë një i krishterë nga johebrenjtë. Nuk kishte as nënë, as gjyshe judease si Timoteu. Gjatë një

Teatri i madh në Efes

takimi me apostujt në Jerusalem, Pali mori si shembull Titin. U gëzua, sepse nuk e kishte rrethprerë (Gal. 2:3). Titi nuk ka pse të kthehet në hebre, që të bëhet i krishterë.

Njësoj si Timoteu, edhe Titi e shoqëroi Palin nëpër një pjesë të udhëtimit të tij misionar. Pak nga pak, Pali po i delegonte përgjegjësi më të mëdha Titit. Lexojmë që e dërgoi në Korint, për të mbledhur të ardhura për të krishterët në Jerusalem. Më pas e dërgon në Dalmaci, përfundimisht në ishullin e madh të Kretës. Në Kretë ai do të merret me përzgjedhjen dhe pajisjen e pleqve të kishës, për të udhëhequr kishat e reja në ishull.

Rreth vitit 64 Pali i dërgon një letër Titit në Kretë. Aty ai shkruan për të: *“Titit, birit të vërtetë në besimin e përbashkët”*. E ka fjalën për besimin e krishterë në mbarë botën. Ky besim i bashkoi thellë që të dy. Për shkak të kësaj lidhjeje, Pali i mëson Titit të përzgjedhë pleqtë e kishës dhe t’u mbyllë dyert njëherë e mirë mësuesve të remë. Ai gjithashtu i jep **udhëzime mbi sjelljen** e burrave dhe grave në kishë dhe ndaj njëri-tjetrit.

Pali shpreson që Titi të ndërtojë një kishë të bashkuar; një vend ku të mbizotërojë dashuria dhe të zhvillohen vepra të mira. Vepra të tilla

i mallëngjejnë Palin dhe Titin. Kështu thekson sërish në fund të letrës: *"Edhe le të mësojnë edhe tanët t'u kushtohen veprave të mira për nevojat e ngutshme, që të mos jenë të pafrytshëm"* (Tit. 3:14). Apostulli e sqaron mirë faktin se veprat e mira nuk e meritojnë hirin, por janë fryti i tij. *"... na shpëtoi jo me anë të veprave të drejta që ne bëmë, por sipas mëshirës së tij..."* (Tit. 3:5).

Letra më e hershme e shkruar nga Pali për një individ të veçantë, rastis të jetë edhe letra më e shkurtër. Kjo është Letra e Filemonit, drejtuar Apfisë dhe Arkipit. U shkrua rreth vitit 60. Filemoni ishte një besimtar që udhëhiqte bashkësinë në shtëpinë e tij, me shumë gjasa në qytetin grek të Kolosit. Pali që shkruante letra bashkë me Timoteun, e quan "të dashur" dhe "bashkëpunëtorit tonë". Apfinë, bashkëshorten e Filemonit, e quan "të dashur" dhe Arkipin "bashkëluftëtarit tonë".

Përmes këtyre tre njerëzve, Pali dhe Timoteu udhëheqin **bashkësinë në shtëpinë** e Filemonit. Ndihet shumë të lidhur me këtë bashkësi, kjo është shumë e dukshme. Lavdërojnë bashkësinë për besimin dhe dashurinë që ka. Aty lindin edhe çështje të vështira, të cilat prekin jo vetëm Filemonin në veçanti, por edhe gjithë bashkësinë në shtëpinë e tij.

Bëhet fjalë për skllavin Onesim. Mbajtja e skllëvërve asokohe në Greqi ishte diçka e zakonshme. Ata nuk ishin domosdoshmërisht të keqtrajtuar si në kohën e Xhon Njutonit. Letra e Filemonit na krijon përshtypjen se Filemoni e trajtonte shumë mirë shërbëtorin e tij, Onesimin. E megjithatë, Onesimi u arratis. Vodhi zotërinë e tij dhe ia mbathi. Filemoni kishte të drejtë të zemërohej me Onesimin. Ka gjasa që e gjithë bashkësia të jetë zhgënjyer nga sjellja e Onesimit kundrejt Filemonit.

E megjithatë, përmes hirit të Zotit, i arratisuri Onesim, e gjeti veten në praninë e Palit. Ndodhi në Romë, aty ku Pali ishte burgosur. Të dy njihe-shin prej kohësh, ndoshta prej bashkësisë së Filemonit, këtë nuk e dimë me siguri. Sidoqoftë, Pali bëhet mjeti kryesor për kthimin në besim të Onesimit. Pasi pendohet, Onesimi kërkon të kthehet te Filemoni. Ndaj Pali i shkruan këtë letër. E këshillon Filemonin të pajtohet me shërbëtorin e tij. Pali shpreson që Onesimi të kthehet te zotëria i mëparshëm, por mbi të gjitha shpreson që ta mirëpresin në bashkësi.

Çfarë mesazhi na sjellin Letrat e Palit Drejtuar Timoteut, Titit dhe Filemonit, duke trajtuar çështje kaq personale? Sa më shumë t'i lexosh, aq më

shumë do të ndihesh disi çuditshëm, sepse i janë dërguar dikujt tjetër. Lëre mënjatë këtë lloj ndjesie. Më lart shpjegua se shkrime të tilla nuk ishin vetëm për të adresuarin, por edhe për shumë të tjerë. Mund të mendoni më gjerësisht për kishat e krishtera.

Të udhëhequr nga Fryma e Shenjtë, këta libra arritën të jenë pjesë të Biblës. I përkasin tërësisht asaj. Nuk janë vetëm letra të shkruara për Timoteun apo Filemonin. Janë pjesë integruese e letrave që Perëndia ka shkruar për ty. A je ti një Timote, një Tit apo një Filemon? A je bërë prej hirit të Perëndisë një “bir” frymëror, një “i dashur” dhe një “bashkëluftëtar”? Nëse po, mund të përfitosh shumë më tepër nga letrat e apostullit me përvojë drejtuar miqve të tij të rinj.

Ajo që të tërheq vëmendjen në këto letra personale është karakteri **kristocentrik**, që fjalë për fjalë do të thotë: “Krishti në qendër”. Sërish lexojmë për marrëdhënie shumë të mira ndërmjet Palit dhe Timoteut; Palit, Titit dhe Filemonit; ndërmjet Filemonit, Apfisë dhe Arkipit; ndërmjet Palit dhe Onesimit; dhe me bekimin e Zotit ndërmjet Filemonit dhe Onesimit. Nuk janë thjesht marrëdhënie të veçanta ndërmjet njerëzve. Në qendër të secilës prej këtyre marrëdhënieve qëndron vetëm Dikush: Zoti Jezu Krisht.

Të gjithë këta njerëz që së bashku formojnë një familje të re frymërore, janë mbledhur në emrin e Zotit Jezus. I bashkoi hiri i Perëndisë në Krishtin: hebrej, grekë dhe johebrej, zotërinj dhe skllevër, të rinj dhe të moshuar, burra dhe gra. Në qendër ndodhet Shpenguesi i Izraelit, Zoti Jezus. Te **2 e Timoteut 2:9-10** Pali shkruan: *“në të cilin po heq keq deri në pranga posi keqbërës; por fjala e Perëndisë nuk lidhet në pranga. Prandaj i duroj të gjitha për shkak të të zgjedhurve, që edhe ata të kenë shpëtimin që është në Krishtin Jezus, me lavdi të përzetshme”*. Dhe te **Titit 2:14** shton: *“i cili e dha veten për ne, për të na shpenguar nga çdo paudhësi dhe për të pastruar për vete një popull të veçantë, të zellshëm në vepra të mira”*.

Në këtë mënyrë, të gjithë njerëzit e letrave të Palit bashkohen në një familje frymërore. Sërish shikojmë **fijen e kuqe** në Biblën tonë, Krishtin, i cili që prej fillimit të Biblës kalon nga profetët tek apostujt, nga populli i Izraelit te bashkësitë e reja të Dhiatës së Re, dhe deri në librin e fundit të Biblës. “Kujto Jezu Krishtin,” kështu thotë Pali te **2 e Timoteut 2:8**, *“prej farës së Davidit, të ngjallur prej së vdekurish, sipas ungjillit tim.”*

Bashkësia si familje frymërore

Pyetje zbatuese

- Shpjego domethënien që kanë termat e mëposhtëm dhe lidhjen që kanë me librat: 1 dhe 2 e Timoteut, Titit dhe Filemonit (shpjego pa parë tekstin):
 - Një familje frymërore
 - Një publiku më të gjerë
 - Bir në besim
 - Të udhëhiqte kishën
 - Shumë personal
 - Të ndihmonte dhe të frymëzonte
 - Udhëzime mbi sjelljen
 - Bashkësi në shtëpi
 - Kristocentrik
 - Fija e kuqe

- A e shikon bashkësinë tënde si një familje frymërore? A do të të ndihmonte më shumë nëse i përqasesh në këtë mënyrë?
- Shikojmë se Perëndia i bekoj lidhjet familjare, biologjike dhe frymërore në jetën e Timoteut. Po sot, a kërkon t'i bekojë në të njëjtën mënyrë? Jep shembuj.
- Ungjilli i Krishtit mund të shërojë marrëdhënie të prishura, ose të paktën kështu thotë Letra Drejtuar Filemonit. Vërtet është e mundur apo ke dyshime? Trego raste të vërteta nëse është e mundur.
- Pse duhet që Krishti të jetë në qendër? Çfarë pasojash sjell nëse Ai nuk ndodhet në qendër?

11. Letra drejtuar të krishterëve hebrej

Hebrejve - Jakobi (Romakëve 9-11)

Sara shkelmon derën e dhomës së saj tejet e zemëruar. “Si gjithmonë, ajo budallaqja, Emilia! Ç’i duhet prindërve të mi ajo vajzë? Të mendosh që nuk është as vajza e tyre! Ka lindur në një lagje të varfër dhe larg që këtej – ç’punë ka këtu? Fakti që prindërit e saj nuk mund ta rrisnin dhe për këtë duhej të gjenin të tjerë është mëse i qartë... Po prindërit më kanë mua, apo jo? Pse të birësojnë një tjetër? Aq më tepër dikë që kërkon më shumë vëmendje!” Sara nuk e kupton fare nënën e saj. “Emilia, një motër e vërtetë? Një vajzë që të pasurojë familjen? Jo, nuk jam dakord. As tani, as kurrë.” Duke ngulur këmbë, Sara hedh vështirimin e saj plot zhgënjim jashtë dritares së papafingos së saj. Ja ku dëgjohen hapat e nënës së saj që po ngjit shkallët.

Si do të kenë shkuar gjërat për ndjekësit e Jezu Krishtit gjatë këtyre 20 viteve, pas ringjalljes dhe ngritjes së Tij në qiell? Ishin **një grup i vogël!** Ndonjëherë ishin shumë të hutuar. Nga njëra anë kishin bashkëkombësit e tyre, bijtë e Abrahamit, pjesa më e madhe e të cilëve nuk e donte Jezusin, nga ana tjetër ishte grupi i të krishterëve prej johebrejve. Ata besonin te Jezusi si Shpëtimtar. Shumë herë dukeshin shumë pak të interesuar për historinë e Izraelit, popullit të lashtë të besëlidhjes, po ashtu edhe për ligjin e çmuar të Moisiut.

Mund të kuptohet shumë qartë se të krishterët hebrej po kalonin kohë të vështira. Në Jerusalem ekzistoi për një farë kohe një bashkësi e begatë e krishterë, por u shpërnda nga përndjekja. Kishte komunitete hebreje

të shpërndara nëpër botë, por ndonjë prej tyre që kthehej në besimin e krishterë, nuk kuptohej nga miqtë e tij hebrej. Këta të krishterë hebrej nuk ndiheshin mirë, sepse vëllezërit e krishterë prej johebrejve nuk tregonin respekt për autoritetin e Moisiut, për rrethprerjen, për shabatin si ditë pushimi, për ligjet e riteve të ushqimeve të pastra e të papastra, dhe as për shërbimin e flijimeve.

Mjaft lehtë mund t'i krahasojmë të krishterët hebrej me Sarën në fillim të këtij kapitulli. Ishte bija e vërtetë biologjike, por ndihej e lënë pas dore. Në familje kishte ardhur një vajzë tjetër, një e huaj. Kjo gjë ishte kundër saj. Kështu ndihej. Vëmendjen që më parë e kishte vetëm për veten e saj, tani i duhej ta ndante. Nuk dukej aq e lehtë ta mbaje Emilinë. A do të mund ta gëzonte ajo familjen, madje Sarën vetë? Edhe pse nuk e shihte ende nënën që po vinte tek ajo, mund të dëgjonte hapat e saj teksa afrohej për të folur në lidhje me mënyrën se si ajo ndihej.

Sa bukur është të gjesh në Biblën tonë letra që u janë dërguar veçanërisht besimtarëve të krishterë hebrej, të ngatërruar dhe ndonjëherë ende

Bashkësia e krishterë në Jerusalem

Lidhur me Dhiatën e Vjetër: Drejtuar etërve dhe neve

Nëse ka ndonjë vend ku duket ndërlidhja ndërmjet Dhiatës së Re dhe Dhiatës së Vjetër, atëherë është pikërisht në këto letra apostolike drejtuar të krishterëve hebrej. Në kapitullin 9 të këtij libri, vihet re se te **Romakëve 9, 10** dhe **11**, Pali i referohet më shumë se 100 herë Dhiatës së Vjetër. Padyshim që lexuesit hebrej e kuptuan. Njohuria që Pali kishte mbi Shkrimet me siguri i ka ndihmuar të vazhdojnë më tej, sado i vështirë të ishte argumenti.

Te Letra Drejtuar Hebrejve, lidhja me Dhiatën e Vjetër është shumë e qartë dhe duket që në vargjet e para. Duken pak të vështira, por lejoji të depërtoj në mendjen tënde. *“Perëndia, mbasi u foli së lashti shumë herë dhe në shumë mënyra etërve me anë të profetëve, në këto ditë të fundit, na foli me anë të Birit...” (Heb. 1:1-2a).* Këto fjalë përmbledhin shkurtimisht Dhiatën e Vjetër dhe të Re. Jakobi e thekson pak më shumë. Perëndia i Jobit, i Amosit, i Isaia dhe i Elias është edhe Perëndia ynë. Kjo tregon *“... besimin e Zotit tonë Jezu Krishtit të lavdisë” (Jak. 2:1).*

të përndjekur! E para është Letra Drejtuar Hebrejve. Ata janë izraelitë. Abrahami quhet “hebre” te **Zanafilla 14:13**. Me sa duket egjiptianët i njihnin izraelitët edhe si hebrej gjatë librit të Eksodit. Apostulli Jakob u drejtohet *“dymbëdhjetë fiseve të shpërndara nëpër botë” (Jak. 1:1);* dymbëdhjetë fise – të cilat quhen edhe *Izrael*.

Veç këtyre dy letrave, ka edhe të tjera, që duken të flasin pikërisht për të krishterët hebrej. Mendoni pak për **Romakëve, kapitujt 9-11**. Edhe në bashkësinë e krishterë në Romë kishte shumë hebrej. Edhe ata kishin të njëjtat dyshime, duke ngritur të njëjtat pikëpyetje si vëllezërit e tjerë të krishterë në mbarë botën. Ndaj është mirë të fillojmë me Letrën Drejtuar Romakëve.

Në fillim të Romakëve 9, Pali pohon sa i trishtuar është për **mosbesimin e Izraelit**. Për të është një dhimbje e madhe që pjesa më e madhe e hebrejve nuk e pranojnë Jezusin si Mesia. Nga pikëpamja njerëzore,

kjo ndodh për fajin e tyre. Janë mosbesues. Por Perëndia ka një plan të madh për këtë mosbesim. Pikërisht sepse hebrenjtë nuk e pranuan Zotin Jezus, mesazhi i Tij arriti edhe te popujt johebrej. “... *me anë të rrëzimit të tyre, u erdhi shpëtimi kombeve ...*” (Rom. 11:11). Përndjekja e bashkësisë së Jerusalemit dhe refuzimi i Ungjillit prej hebrenjve, ishin pjesë e planit të Perëndisë. Vetëm në këtë mënyrë lajmi i mirë u përhap edhe te johebrejntë.

Por Perëndia nuk e harron popullin e Tij të lashtë! “... *se i ndodhi një ngurtësim i pjesshëm Izraelit derisa të ketë hyrë tërësia e johebrejve*” (11:25). Pastaj do të ketë mëshirë edhe për Izraelin. Hebrejntë ende “*janë të dashur për shkak të etërve*” (11:28). Hiri i Perëndisë për Izraelin, besëlidhja me Abrahamin dhe pasardhësit e tij “*janë të pakthyeshme*” (11:29). Kjo do të thotë që Perëndia u qëndron besnik. Perëndia nuk e hodhi poshtë plotësisht popullin hebre siç ishte menduar shpesh. Pjesa më e madhe është ngurtësuar përkohësisht. Por sigurisht që do të ketë mëshirë! Ndaj kapitulli 11 përfundon me një himn adhurimi (Rom. 11:33-36).

Duke pasur këto gjëra në mendje, e kuptojmë shumë më mirë se çfarë po ndodh me popullin hebre nga këndvështrimi frymëror. Sa ndriçuese dhe inkurajuese duhet të jetë kjo për atë pjesë të popullit që i beson Jezusit! Mosbesimi i bashkëkombësve do të vlejë për më mirë. ZOTI, Jehova, e di mirë çfarë bën, edhe atëherë kur të krishterët e tjerë mendojnë të shpërfillin Dhiatën e Vjetër, dhe duket sikur ata pothuajse kanë një fe të re. Por doktrina e shpëtimit përmes hirit të Perëndisë, përmes besimit në Jezusin, **nuk është zëvendësim, por përmbushje** e Dhiatës së Vjetër.

Krishti nuk erdhi për të shfuqizuar ligjin e Moisiut, por për ta përmbushur atë (Mt. 5:17). Letra Drejtuar Hebrenjve dhe Letra e Jakobit, e ripohojnë të vërtetën krejtësisht. Krishti nuk solli diçka të re, Ai është Përmbushësi. Letra Drejtuar Hebrenjve shtron një ligjëratë të thellë mbi Krishtin, si Përmbushësi përfundimtar i gjithë Dhiatës së Vjetër. Krishti është dhe do të jetë gjithmonë Ofiqmbajtësi i popullit hebre. “Shpëtimi vjen përmes besimit tek Ai,” shkruan Jakobi. Por jo përmes një besimi që nuk shkon me ligjin e shenjtë të ZOTIT. Besimi i vërtetë të çon te bindja ndaj Perëndisë së Izraelit.

Në të dyja rastet – për Letrën Drejtuar Hebrenjve dhe Letrën e Jakobit – ekziston **një paqartësi mbi autorësinë**. Ka më pak dyshime lidhur me Jakobin, por nuk mund të themi me siguri të plotë se kush e shkroi atë

letër. Ka shumë mundësi që Jakobi të ketë qenë gjysmëvëlla me Zotin Jezus. Bëhet fjalë për udhëheqësin e bashkësisë së krishterë në Jerusalemin. Edhe pse vëlla prej gjaku, në fillim ai nuk e pranonte që Jezusi ishte Mesia (Gjo. 7:5). Ky mendim ndryshoi pas ringjalljes së Krishtit. Në letër, Jakobi shfaqet si *shërbëtor i Perëndisë dhe i Zotit Jezu Krisht* (Jak. 1:1).

Te Letra Drejtuar Hebrenjve nuk përmendet asnjë emër autori. Disa mendojnë se e ka shkruar Pali. Disa mendojnë se stili i letres ndryshon shumë nga stili i letrave të apostullit. Është pothuajse e pavërtetueshme që të ketë shkruar edhe Letrën Drejtuar Hebrenjve. Përkthyes tradicionalë të njohur të Biblës kanë hamendësuar që Pali e ka shkruar qëllimisht me një stil tjetër, domethënë me një **"stil shumë hyjnor"**.

Ndoshta nuk ka shumë rëndësi se kush e shkroi Letrën Drejtuar Hebrenjve. Por "stili shumë hyjnor" mbetet fakt. Letra nuk fillon aspak në emrin e autorit, por "të Perëndisë". Ai që në fillim foli "me anë të profetëve, në këto ditë të fundit, na foli me anë të Birit" (Heb. 1:1b-2a), kështu fillon kjo letër. Në mënyrë të përmbledhur shikojmë se si Krishti është përmbushja e zbulesës së Perëndisë. **Fija e kuqe** e Biblës shndrit përsëri qartë!

Shkatërrimi i Jerusalemit dhe i tempullit

Më pas, Letra Drejtuar Hebrenjve na tregon se kush është Jezusi. Nuk është një letër kaq e thjeshtë, por është shumë e bukur. Në pjesën më të madhe të kapitujve shohim se Jezusi është shumë më tepër se profetët, më shumë se engjëjt, më shumë se Moisiu (kapitulli 3); më shumë se kryepiftërinjtë e Dhiatës së Vjetër, më shumë se Aaroni, kryepifti i parë (kapitulli 5). Jezusi është më shumë se Melkisedeku, i cili ishte pift dhe mbret njëkohësisht. Në personin e Jezusit shikojmë bashkimin e të gjithë të mëdhenjve të Dhiatës së Vjetër. Drejtoji sytë te Jezusi (Heb. 12:2)!

Imagjinoni hutimin e një prej të krishterëve të asaj kohe, gjatë shekullit të parë. Le të mendojmë se ndodhemi në vitet 70, pak kohë pasi është shkruar kjo letër. Ushtria romake e ka shkretuar Jerusalemin. Tempulli është shkatërruar tërësisht. Populli hebre është shpërndarë. Shumë prej hebrenjve nuk duan t'ia dinë për Jezusin. Shumë besimtarë johebrenj duken të kenë një besim që nuk ndjek traditat hebreje. Me siguri do të mendoje se gjithçka shkoi dëm! Moisiu nuk është më, profetët nuk jetojnë, tempulli është shkatërruar, kryepifti ka vdekur, froni i Davidit ka rënë. Gjithçka ka shkuar kot!

Ofiqet e Krishtit dhe Kisha

Duke u mbështetur në Bibël, teologjia e reformuar gjithnjë ka folur për tri ofiqe të Krishtit: Ai është Profeti më i lartë, Prifti i vetëm dhe Mbreti i përjetshëm. Ai i bashkon këto tri ofiqe, të cilat ekzistonin tashmë në Dhiatën e Vjetër në Personin e Tij. Ai e drejton Kishën përmes të njëjtave ofiqe. Këtë e shohim të reflektuar në tri ofiqet e shërbimit në Kishë: pastorët, pleqtë dhe dhjakët. Së fundmi, Dita e Zotit, 12, e Katekizmit të Hajdelbergut, thekson se çdo besimtar është gjymtyrë e Krishtit në jetën e tij personale, prandaj në një farë mënyre është një "ofiqmbajtës". Shëmbëlltyra e Krishtit duhet të jetë e dukshme në jetën e tij të përditshme. Për ta kuptuar më mirë mund ta përmbledhim në skemën e mëposhtme.

	Krishti	Kisha	Besimtari
Profeti	Profeti më i lartë	Pastori	
	- Predikon	- Predikon	- Ungjillëzon
	- Mëson	- Mëson	- Flet për Krishtin

Prifti	(Krye) prifti i vetëm	Dhjaku	
	- Flijon (Veten e Tij!)	- Mbledh ofertat	- Ofron në kishë
	- Bekon	- Shpërndan	- Ka dashuri
	- Ndërmjetëson	- Lutet dhe ndihmon	- Lutet dhe ndihmon

Mbreti	Mbreti i përjetshëm	Plaku	
	- Shpëton	- Ndihmon në mësimdhënie dhe vizita pastorale	- Ka vetëkontroll
	- Mbron	- Mbikëqyr predikimin	- Drejton familjen e tij
	- Qeveris	- Drejton kishën	- Lufton kundër mëkatit dhe djallit

Atëherë, çfarë lajmi të mirë lexoni në këtë letër! Froni nuk ka rënë: Jezusi është Mbreti i përjetshëm. Priftëria nuk mbaroi: Jezusi është Kryeprifti në përjetësi. Radha e profetëve nuk ka përfunduar: Jezusi është Profeti më i lartë. Të gjitha ofiqet e Dhiatës së Vjetër bashkohen dhe vazhdojnë në Të. Ai është **Ofiqmbajtësi i madh**. Pajton popullin e Tij me Perëndinë dhe e merr në Mbretërinë e Tij. Edhe pse Izraeli u shpërnda dhe tempulli u shkatërrua... besëlidhja e Perëndisë në Krishtin vazhdon të qëndrojë e fortë dhe pa asnjë krisje.

Nuk ka asnjë fe të re, asnjë besëlidhje të re, edhe pse ka njerëz që deklarojnë të kundërtën. "Një teolog i krishterë" i shekullit të 2-të me emrin **Marcion**, donte ta hidhte poshtë të gjithë Dhiatën e Vjetër dhe mbajti vetëm një pjesë të Dhiatës së Re. Sipas tij, Perëndia i Jezusit ishte tërësisht ndryshe nga Perëndia i Izraelit të lashtë. Ajo që theksohet te Letra Drejtuar Hebrenjve është se te Krishti bashkohen dhe përmbushen të gjitha gjërat e vjetra. Perëndia i njëjtë i Dhiatës së Vjetër, i Cili i dha Izraelit profetë, priftërinj dhe mbretër të papërsosur, tashmë është afuar me anë të Birit të Tij. Jezusi është Profeti më i lartë, Kryeprifti i vetëm dhe Mbreti i përjetshëm.

Duke qenë lexues i përpiktë i Biblës, ndoshta të lind pyetja: si mund të thuash që nuk ka një besëlidhje të re kur vargjet prej Letrës Drejtuar Hebrenjve flasin pikërisht për këtë? Kjo pyetje është e drejtë. Duhet të lexojmë me kujdes. Në kapitullin e parë të këtij libri kemi lexuar për besëlidhjen e hirit. Vetëm përmes saj mund të shpëtohem. Por duhet të kalojmë faza të ndryshme. Kur Krishti vdiq, faza kombëtare kaloi te faza ndërkombëtare. Kjo nënkupton që tashmë jo vetëm hebrenjtë, por edhe johebrenjtë përfshihen në besëlidhjen e hirit.

Ardhja e Krishtit në botë, e ndan Biblën në dy pjesë: premtimi dhe përmbushja, Dhiata e Vjetër dhe Dhiata e Re. "Dhiatë" do të thotë "besëlidhje". Por nuk ka asnjë zëvendësim të besëlidhjes së hirit. Ka vetëm një **ndryshim të fazës së besëlidhjes**. Krishti erdhi, mbajti ligjin, pagoi çmimin, përmbushi premtimin dhe konfirmoi besëlidhjen. Në bazë të asaj që bëri Krishti, u hapën dyert për johebrenjtë. Hebrenjtë u ngurtësuan përkohësisht. Johebrenjtë mund të besojnë dhe të marrin pjesë në besëlidhje. Kur të lexosh te Letra Drejtuar Hebrenjve mbi besëlidhjen e re, dije se flitet për Dhiatën e Re. Bëhet fjalë për një fazë të re në besëlidhjen e lashtë dhe të përhershme të hirit.

Tashmë shërbimi i tempullit nuk është i nevojshëm. Krishti ofroi sakrificën që mjafton njëherë e përgjithmonë (Heb. 9 dhe 10). Priftërinjtë nuk nevojiten më. As priftërinjtë katolikë-romanë të cilët përmes eukaristisë (sakrament i Darkës Zotit sipas ritualit katolik-roman), përpiqen të përsërisin diçka nga sakrifica e Krishtit. Katekizmi i Hajdelbergut këtë praktikë e quan ndryshe: "idhujtari të mallkuar". Nuk është rastësi që në këtë pjesë të tij, katekizmi i referohet tri herë Letrës Drejtuar Hebrenjve. Sakrificën e Krishtit nuk duhet ta përsëritësh duke menduar se buka dhe vera në të vërtetë do të shndërrohen në gjakun dhe trupin e Zotit. Gjaku i Tij është derdhur, nuk duhet ta përsëritësh, por duhet ta besosh!

Njësoj si Dhiata e Vjetër, edhe Dhiata e Re flet për besimin në Krishtin. Hebrenjve 11 na jep një listë të heronjve të lashtë të besimit të Dhiatës së Vjetër: Abeli, Enoku, Noeu, Abrahami, Sara dhe shumë të tjerë. Ata kanë besuar në premtimin e Perëndisë. Nuk e panë përmbushjen e tij; por u shpëtuan me anë të besimit. Krishti ka ardhur tashmë. Besimtarët hebrenj mund t'i drejtojnë sytë të Jezusi si "kreu dhe plotësonjësi i besimit". Emrat e tyre renditen në të njëjtën listë. Besëlidhja vazhdon, tani në mënyrë tjetër, por gjithnjë me anë të besimit në Krishtin.

Pikërisht për këtë besim flet edhe Jakobi në letrën e tij drejtuar dymbëdhjetë fiseve: *"Lum njeriu që duron tundimin, sepse kur del i sprovuar, do të marrë kurorën e jetës, të cilën Zoti ua premtoi atyre që e duan"* (Jak. 1:12). Kjo do të thotë: ata që besojnë në Krishtin.

Jakobi kërkon të sigurohet që ne të kemi **besimin e vërtetë**. Shumë herë i dëgjoi besimtarët të flisnin për hirin, por nuk donin t'ia dinin për ligjin e Perëndisë. Te Jakobi 2:14 thuhet: *"Ç'dobi ka, vëllezërit e mi, nëse dikush thotë se ka besim, por nuk ka vepra? A mund ta shpëtoj atë besimi?"*. Ka një dallim ndërmjet fesë dhe besimit! Ka besim shpëtimprurës dhe besim që nuk të shpëton. Ka besim që të çon në bindje të re dhe ka besim që të lë ashtu siç je.

Pastaj Jakobi flet me shumë mprehtësi për Abrahamin. Sipas Jakobit, ky atë i të gjithë besimtarëve nuk u drejtësua dhe nuk u shpëtua vetëm me anë të besimit të tij, por edhe prej veprave të ligjit. (Jak. 2:21-24). Këtu duket sikur hyn në bisedë me apostullin Pal. A nuk konkludoi fjalë për fjalë Pali te Romakëve 3:28 se njeriu drejtësohet nëpërmjet besimit, ndarë nga veprat e ligjit?

Pali thotë se Abrahami nuk shpëtoi nga veprat e ligjit, por nga besimi. Mos u habit, të shumë janë ata që mendojnë se Jakobi dhe Pali nuk përputhen në këtë pikë.

Jakobi

Megjithatë, s'është e nevojshme të mendojmë se Pali dhe Jakobi kundërshtojnë njëri-tjetrin në Bibël. Pali thekson se ne jemi të shpëtuar përmes besimit, jo veprave. Ata që duan të abuzojnë me fjalët e tij, tani e mënjanojnë lirisht gjithë ligjin e Perëndisë. Por Pali nuk deshi të pohonte këtë! Te **Romakëve 6:1-2** ai shkruan: *"Çfarë të themi, pra? A të mbetemi në mëkat, që të shtohet hiri? Kurrë mos qoftë! Ne që jemi të vdekur ndaj mëkatit, si do të jetojmë ende në të?"*. Nuk është qëllimi i tij të dalë kundër ligjit (antinomianizëm). Qëllimi i tij është që mëkatarët t'i besojnë vetëm Krishtit, që të marrin faljen dhe shpëtimin.

Edhe Jakobi hasi të njëjtin problem. Edhe ai dëgjonte për **të krishterë antinomianë**, të cilët me shumë lehtësi e mënjanonin ligjin e Perëndisë. Jakobi shkruan se nuk mund të jetë kështu. Ai që beson me të vërtetë, e do ligjin. Fillon të interesohet për vullnetin e Perëndisë. Besimi i vërtetë e udhëheq besimtarin në transformimin e jetës së tij. Jakobi nuk po të thotë se mund të shpëtohesh vetëm përmes veprave të mira. Por thekson se pa vepra të mira nuk mund të shpëtohesh. Sepse besimi, i njëjti besim për të cilin foli Pali, shoqërohet me vepra të mira.

Ndaj mund të pranojmë se që të dy, si Pali ashtu edhe Jakobi, flasin për të njëjtin besim. Për besimin e vërtetë në Jezu Krishtin. Pali shkruan kundër judaistëve që shkaktonin shqetësime për mbajtjen e ligjeve ceremoniale (shiko kap. 9) dhe u drejtohet veçanërisht besimtarëve johebrej. Jakobi mbron të vërtetën kundër antinomianëve dhe u drejtohet të krishterëve hebrej, të cilët kërkon t'i ndihmojë në mes të këtij lëmshi që po përjetojnë. Të dy e vënë theksin te Krishti; ashtu si e gjithë Bibla flet për Të.

Reformatori i madh, Martin Luteri, nuk arriti ta shikojë në këtë këndvështrim. Ai shfaqte më shumë simpati për Palin se për Jakobin. Pati çaste ku dyshoi rreth vërtetësisë së Letrës së Jakobit, nëse i përkiste ose jo listës

së librave të frymëzuar nga Fryma e Shenjtë. Kjo ndodhi sepse Luteri e gjeti veten në qendër të betejës frymërore me kishën katolike-romane. Papa mësonte se shpëtimi vjen përmes veprave. Luterit i nevojiteshin vargjet e qarta të Palit, për të hequr qafe zinxhirët e vetëdrejtësisë.

Por Luteri kishte të drejtë që Jakobi e përmend shumë pak emrin e Jezusit. A nuk është çudi që kjo të ndodhë në një prej librave të Dhiatës së Re? Ndoshta, por mos harro librin e Esterit në Dhiatën e Vjetër. Aty nuk gjendet aspak emri i Perëndisë. E megjithatë, Vetë Perëndia ishte i pranishëm kudo në historinë e Esterit. Në të njëjtën mënyrë, Jezusi është i pranishëm në gjithçka që shkruan shërbëtori dhe vëllai i Tij, Jakobi.

"Jakobi, shërbëtor i Perëndisë dhe i Zotit Jezu Krisht," këto fjalë nderuese përdoren që në fillim të kapitullit 1. Ndërsa në fillim të kapitullit 2 apostulli shkruan: *"... besimin e Zotit tonë Jezu Krishtit të lavdisë"*. Në mënyrë të përlurur, Jakobi nuk mburret duke qenë vëlla prej gjaku me Jezusin. Jakobi e përmend veten si shërbëtor të Perëndisë së Izraelit. Këtij Perëndie i shërben përmes Zotit Jezu Krisht, Mesisë, të Vajosurit. Këtë e bën me anë të besimit në Mesinë. Ai bashkon linjat e Dhiatës së Vjetër dhe të Re; bashkon premtimin me përmbushjen, ligjin me Ungjillin, Moisiun dhe Krishtin; Perëndinë Atë dhe Birin e Tij Jezu Krishtin, Zotin tonë.

Pyetje zbatuese

- Shpjego domethënien e termave të mëposhtëm dhe lidhjen që kanë me librat: Hebrenjve, Jakobi dhe kapitujt 9-11 të Romakëve (shpjego pa parë tekstin):
 - Një grup i vogël
 - Mosbesimi i Izraelit
 - Nuk është zëvendësim, por përmbushje
 - Paqartësi mbi autorësinë
 - Stil shumë hyjnor
 - Ofiqmbajtësi i madh
 - Marcion
 - Ndryshimi i fazës së besëlidhjes
 - Besimi i vërtetë
 - Të krishterë antinomianë
- Disa prej besimtarëve johebrej ishin shumë antinomianë. Pse pikërisht besimtarët hebrej kishin probleme me këtë lloj qëndrimi?

- Në disa kisha duket sikur ka një fokus të njëanshëm dhe të çekuilibruar ndaj Dhiatës së Re. Çfarë mendimi ke për këtë? Mos vallë ka një ndikim antinomian edhe këtu?
- Çfarë mendimi ke për pohimin: "Dhiatën e Vjetër duhet ta lexosh përmes syzeve të Dhiatës së Re."? Apo ndoshta anasjelltas?
- Lexo **Gjoni 1:17**. Mos kemi nevojë për të dyja? Cili është funksioni i ligjit? Përse u dha ai?

12. Letrat e përgjithshme

1 e Pjetrit - 2 e Pjetrit
1 e Gjonit - 2 e Gjonit
3 e Gjonit - Juda

Ditën në të cilën një plak i moshuar ndërroi jetë në një azil në Australi, askush nuk mendonte se ai do të linte ndonjë gjë me vlerë në këtë botë. Por, kur infermierët e turnit po sistemonin gjërat e tij të pakta, gjetën një poemë të veçantë. Titullohej "Cranky old man" – "Plaku grinjar". Fillonte kështu: "Çfarë po shikoni, ju, o infermierë?" – "Çfarë po shikoni?" Në fund thoshte: "Not a cranky man, look closer, see ME!" – "Jo një plak grinjar, vështroni nga afër, më shikoni MUA!". Nuk kishin lexuar kurrë një poemë më të bukur nga ky pacient i moshuar. E morën, e ruajtën dhe e shpërndanë. Shumë njerëz emocionohen edhe sot e kësaj dite nga ajo. Sa testament i bukur nga dikush që në dukje nuk kishte asgjë!

Edhe apostujt lanë një testament; një **testament apostolik**. Nuk kishin as prona, as të ardhura, por lanë vetëm letra; letra të bukura të frymëzuara nga Fryma e Shenjtë. Gjithnjë do të na pëlqejë studimi i këtyre letrave, sepse të gjitha bashkë formojnë pjesën më të madhe të Dhiatës së Re.

Fillimisht kemi parë letrat e Palit drejtuar kishave të krishtera të sapombjella. Apostulli i madh i johebrenjve, fokusohet kryesisht te besimtarët në mes të popujve johebrenj. E megjithatë, ndonjëherë u drejtohet edhe të krishterëve hebrej. Në kapitullin e mëparshëm studiuam pikërisht letrat drejtuar këtij grupi të krishterësh. Ndërsa në kapitullin 10 u ndalëm te Letrat e Palit Drejtuar Timoteut, Titit dhe Filemonit. Duke shfletuar Biblën, do të shikosh letra të tjera të shkruara nga Pjetri, Gjoni dhe Juda. Këto i quajmë "**letra të**

përgjithshme". Kjo lexohet qartë në vargjet e para të 1 dhe 2 të Pjetrit, të 1 të Gjonit dhe të Juda. Duket që ato janë shkruar për të gjithë besimtarët kudo në mbarë botën. E megjithatë, Letra e Dytë e Gjonit nuk është letër e përgjithshme. I drejtohet "zonjës së zgjedhur". Ka shumë mundësi të jetë një kishë specifike. Në letrën e tij të tretë, Gjoni i drejtohet posaçërisht Gajit.

Në këtë kapitull mbi letrat apostolike, trajtohen letrat që ende nuk i ke studiuar, sidomos letrat e përgjithshme. Sidoqoftë... kur të lexosh letrat e Pjetrit, do të kuptosh se në një pjesë të tyre, ato u drejtohen në veçanti të krishterëve hebrej. Mbaje parasysh këtë gjë gjatë leximit të këtij kapitulli, i cili mund të jetë pak më i shkurtër se të mëparshmit.

A e mbani mend pse i shkruan apostujt letrat e tyre? Besimtarët e rinj kishin aq shumë nevojë për udhëheqje. Kisha ishte rritur shpejt dhe apostujt ishin të pakët. Fuqitë e tyre po pakësoheshin. A nuk është një apostull një dëshmitar okular i jetës së Krishtit në tokë dhe, në emër të Tij, një themelues i kishës së krishterë? Duhet të kesh parasysh se telashet sa vinin e shtoheshin ndërsa këta shërbyes moshoheshin. Nuk do të jetonin shumë më gjatë për t'i këshilluar, për t'i ndihmuar dhe për t'i ndrequr ndjekësit e rinj të Krishtit.

Ndaj duhen letrat! Në gjashtë letrat e fundit apostolike që kemi në Biblën tonë, gjithmonë shohim **tri tema të rëndësishme**. Së pari, doktrina e krishterë, doktrina e besimit që mbrohet kundrejt doktrinës së rreme (herezisë). Së dyti, besimtarët thirren për të jetuar një jetë të shenjtë dhe të japin dëshmi të mira në mbarë botën. Së treti, me kalimin e moshës së tyre apostujt këshillojnë që besimtarët duhet ta duan njëri-tjetrin dhe të jenë në një mendje. Me fjalë të përmbledhura, ky është testamenti që ata duan t'u lënë vëllezërve dhe motrave të rinj të krishterë.

Ajo që shohim në radhë të parë në këtë "testament" është doktrina e besimit. Ndoshta fjala "doktrinë" duket e vështirë. Për ta thënë në mënyrë të thjeshtë: ajo që mësuan dhe përhapën apostujt duke ndjekur Zotin Jezus. Shkurtimisht kjo do të thotë: **"Krishti është Zot!"**. Kjo ishte një shprehje e zakonshme ndërmjet besimtarëve të rinj të asaj kohe, një rrëfim i besimit. Hyrja e mësimëve të rreme brenda kishës shihej me shumë shqetësim nga apostujt.

Shiko **2 e Pjetrit 2:1**: *"Por ka pasur midis popullit edhe profetë të rremë, ashtu si do të ketë midis jush mësues të rremë, të cilët do të fusin fshehurazi herezi shkatërruese dhe, duke mohuar Zotërinë që i bleu ata, do të tërheqin mbi vete një shkatërrim të shpejtë"*. Pak më tej, Pjetri flet për "përqeshësit": "Së

pari, duhet të dini këtë, se në ditët e fundit do të vijnë disa përqeshës, të cilët do të ecin sipas dëshirave të veta” (2 Pj. 3:3). Përqeshësit tallen me ardhjen e dytë të Krishtit: “Epo, Ai do shumë kohë që do të vijë. Ky gjyqi përfundimtar me sa duket do të vonojë”.

Çfarë kërkojnë tamam këta **mësues të rremë dhe përqeshës**? Apostulli Judë (i jo tradhtari, por njësoj si Jakobi, gjysmëvëllai i Jezusit) e di mirë. Ata duan *“ta kthejnë hirin e Perëndisë tonë në shturje dhe mohojnë të vetmin Zotëri Perëndi dhe Zotin tonë, Jezu Krisht” (Jud. 1:4).* Në fund të fundit, ata nuk duan ta rrëfejnë Krishtin si Zot dhe Mjeshtër. U japin përparësi dëshirave të tyre të mishit, prirjes së tyre të mëkatshme. Dhe këtë e bëjnë duke akuzuar hirin e Perëndisë: “Nëse Perëndia është i mëshirshëm, atëherë mund ta shtojë edhe këtë mëkat në llogarinë time, që të ma falë!”.

Të vjen çudi që apostujt shqetësohen për këtë? Nëse kjo doktrinë do të përhapej, kisha do të kishte marrë fund tashmë. Do të kishim një kishë pa Krishtin. Sepse aty ku Krishti nuk është Zot (Kyrios), nuk është as Shpëtimtar. Ai na këshillon të ruhem nga mësuesit e rremë (2 Pj. 3:17). “Por rrituni në hirin dhe njohjen e Zotit dhe të Shpëtimtarit tonë Jezu Krishtit (2 Pj. 3:18)”. “Por ju, të dashur, duke ndërtuar veten tuaj mbi besimin tuaj shumë të shenjtë,” thotë Juda, “duke u lutur në Frymën e Shenjtë, mbahuni në dashurinë e Perëndisë, duke pritur mëshirën e Zotit tonë, Jezu Krisht, për jetën e përjetshme” (Jud. 1:20-21). Këtu duhet të fokusohesh! Vetëm kjo të drejton te jeta e përjetshme.

Në Letrën e Parë të Gjonit shikojmë një shqetësim të madh lidhur me një aspekt tjetër të doktrinës së besimit. Në kapitullin 5, ky apostull mbron **Trinitinë e shenjtë**. Me sa duket, asokohe kishte njerëz që pohonin se Krishti nuk ishte Perëndi, ose që Fryma e Shenjtë nuk ishte Perëndi. Te **2 e Gjonit 1:7**, lexojmë përballjen e tij me njerëzit që pohojnë se Biri i Perëndisë nuk lindi kurrë si njeri. Më vonë kjo përballje shpërtheu vërtet. Në mbledhjen e këshillit kishtar të Nikesë dhe në atë të Kostandinopojës, u caktua në mënyrë të qartë doktrina apostolike, ashtu siç Gjoni e shpjegon edhe këtu. Jezusi është Perëndi, Fryma e Shenjtë është Perëndi; bashkë me Atin, Ata janë i vetmi Perëndi i vërtetë.

Kjo ishte pjesa e parë e testamentit të apostujve: doktrina e shëndoshë. Pjesa e dytë ishte: **thirrja për një jetë të shenjtë**. Të dyja lidhen me njëra-tjetrën. Para se Gjoni të përfundojë së shpjeguari doktrinën e Trinitisë së shenjtë thotë: *“Jua shkrova këto gjëra juve që besoni në emrin e*

Këshilli i Parë Ekumenik në Nikea, thirrur me urdhër të perandorit Kostandin në vitin 325. Këtu zunë fill shqyrtimet që rezultuan në Besoren e Nikesë. Besore të tjera të hershme: Besorja Apostolike (Dymbëdhjetë Artikujt e Besimit të Krishterë) dhe Besorja Athanasiane.

Birit të Perëndisë, që të dini se keni jetën e përhjetshme dhe që të besoni në emrin e Birit të Perëndisë” (1 Gjo. 5:13). Menjëherë bën thirrje për lutje të zjarra, që të krishterët të praktikojnë besimin në jetën e përditshme. “Ne dimë se kushdo që ka lindur prej Perëndisë nuk mëkaton...”, shkruan në vargun 18. Ai nuk synon të thotë se do të jesh i përsosur (shiko 1 Gjo. 1:8), por që mëkati nuk është më miku yt, por armiku yt, dhe kundër të cilit ti lufton.

Lidhur me Dhiatën e Vjetër: Nuk janë përralla!

Pali e thekson dy herë. Ne nuk besojmë përralla. Nëse ne e përqafojmë Jezusin përmes besimit dhe pranojmë se Ai është Mesia, e dimë shumë mirë që kjo nuk është përrallë. Nuk është as tregim i bukur, i sajuar nga zgjuarsia e njerëzve artistë dhe krijues. Aspak! Kjo është e vërteta e Fjalës së Perëndisë.

Pjetri e di mirë këtë, sepse e mban mend shumë mirë zërin nga qielli. Perëndia Atë shpalli për Jezusin: "Ky është Biri im i dashur, në të cilin gjeta pëlqim: dëgjojeni!" (Mt. 17:5). Çdokush mund ta vërtetojë: "Ne e kemi edhe më të përforcuar fjalën profetike..." (2 Pj. 1:19). Kush e studion Dhiatën e Vjetër duke u lutur, do të ndriçohet prej saj. Kështu: "Ylli i mëngjesit të lindë në zemrat...". Ky është thelbi: Krishti, besimi tek Ai.

Te **1 e Pjetrit 1**, apostulli shkruan se Krishti më parë banonte në qiell. Ishte atje dhe më vonë u shfaq në botë. Këtë zbulesë tashmë e gjejmë dhe mund ta studiojmë edhe te Dhiata e Re. "Për këtë shpëtim kërkuam dhe hetuan profetët, që profetizuan për hirin, që do të vinte për ju..." thuhet te vargu 10.

Ai që beson, zbulon gjithnjë e më shumë; më shumë nga ç'njihnin profetët. "... engjëjt dëshirojnë të vëzhgojnë" (vargu 12), por kjo vlen për njerëz mëkatarë. Pjetri nuk nënkupton që Dhiata e Re zëvendëson Dhiatën e Vjetër, por pohon se përmes Dhiatës së Re, kuptojmë më mirë Dhiatën e Vjetër.

Ai që dëshiron të qëndrojë i pastër në doktrinë, duhet të kërkojë një jetë të shenjtë. Shikoni titujt në Letrën e Parë të Pjetrit. "Thirrje për shenjtërim", thuhet te **1 e Pjetrit 1:13**. "Sjellja e mirë ndaj paganëve..." (1 Pj. 2:11), "Detyrat bashkëshortore" (1 Pj. 3:1), "Dashuria vëllazërore; durimi gjatë vuajtjeve" (1 Pj. 3:8). Gjithçka tregon se doktrina dhe jeta praktike duhet të përputhen tërësisht. Vetëm kështu do të ketë paqe. Kjo sjell qetësi, sjell mirëqenie frymërore.

Dashuria dhe uniteti duhet të qëndrojnë tërësisht bashkë. Ai që e ruan veten të pastër në doktrinë, dhe bën një jetë të jashtme të paqortueshme, mund të ruajë mlllef dhe urrejtje thellë në zemër. Gjithçka që ka ndërtuar do të shembet sërish, sepse inati dhe urrejtja zbulohen gjithmonë. Mllëfi dhe inati kërkojnë gjithmonë të dalin në dukje, duke shkaktuar shumë dëme. Grindjet dhe keqkuptimet, thashethemet dhe kritikët, zilitë dhe debatet ... e largojnë krejtësisht bekimin!

Nuk ka të keqe më të madhe se mungesa e dashurisë dhe e unitetit. Nuk është habi që është pikërisht Gjoni ai që e shikon këtë element të tretë të trashëgimisë apostolike. Gjoni është pikërisht apostulli i dashurisë. Letra e Parë e Gjonit mbizotërohet nga tema e dashurisë. Kapitulli 2 flet për një urdhërim të ri dashurie dhe në kapitullin 4 gjejmë një thirrje për të dashur Perëndinë dhe të afërmin. Gjoni thotë qartë: *"... sepse Perëndia është dashuri"* (1 Gjo. 4:8).

Përse vallë Gjoni i ka mëshuar kaq shumë temës së dashurisë? Ndoshta jo vetëm sepse i kushtonte rëndësi, por ka gjasa edhe për shkak të asaj që ka parë rreth e rrotull. Çfarë nuk kishte ndodhur nëpër bashkësitë e reja të krishtera! Djalli kishte ardhur me tërbim. Kishte ende përçarje. Nga bashkësitë kishin dalë mësues dhe vëllezër të rremë. Këta kishin shkaktuar shumë grindje. Te 1 e Gjonit 2:19 thuhet: *"Prej nesh dolën, por nuk ishin prej nesh, sepse, po të ishin prej nesh, do të kishin qëndruar me ne; por kjo ndodhi që të dalë se nuk janë të gjithë prej nesh"*.

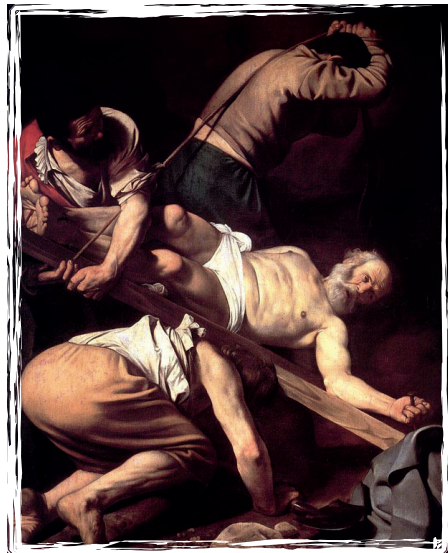
Ai synon të thotë: "Ne që qëndrojmë nuk duhet të bëhemi tepër mosbesues. Kanë ndodhur shumë gjëra, por tashmë dashuria duhet të fitojë ndër ne. Sado doktrinë të pastër të kemi, do të shkojë dëm për shkak të mosbesimit dhe mungesës së mirëkuptimit". Në këtë mënyrë, Gjoni tregon se tre elementet e trashëgimisë apostolike janë të lidhur me njëri-tjetrin: **doktrina, jeta praktike dhe dashuria**. E thënë ndryshe: njohuri, shenjtëri dhe dashuri.

Nuk duhet të kënaqesh vetëm me një ose dy elemente. Ka shumë herezi dhe si besimtar që je, ke nevojë për të gjithë atë trashëgimi. Ndaj Vetë Zoti kërkon të të ndihmojë përmes Frymës së Shenjtë. "Ju keni vajosjen nga i Shenjti," kështu i inkurajon besimtarët Gjoni (1 Gjo. 2:20). "Shikojeni Atë," kjo është këshilla që morëm edhe nga Pjetri dhe Juda. Te Krishti bashkohen të gjitha elementet. Ai ka gjithçka që na mungon: njohuri, shenjtëri, drejtësi dhe dashuri.

Kjo është një trashëgimi e bukur; kush e priste nga këta burra kaq të thjeshtë, të rritur në provincën më të përçmuar të Galilesë, të përgatitur për të qenë peshkatarë ose marangozë. Por Krishti solli ndryshimin. Ndaj letrat e tyre duken njësoj si poema e atij të moshuarit nga Australia, edhe pse pak ndryshe: "Shikoni nga afër... shikojeni ATË!"

Pyetje zbatuese

- Shpjego domethënien e termave të mëposhtëm dhe lidhjen që kanë me librat: 1 dhe 2 e Pjetrit, 1, 2 dhe 3 e Gjonit dhe Juda (shpjego pa parë tekstin):
 - Testament apostolik
 - Letra të përgjithshme

Shumë apostuj vdiqën një vdekje martiri në ngjashmëri me atë të Zotit Jezus. Imazhi në të majtë: Andrea në kryq (nga piktori italian i shekullit të 17-të, Mattia Preti). Imazhi në të djathtë: Pjetri i kryqëzuar kokëposhtë (nga piktori italian i shekullit të 16-të, Karavaxhio [Caravaggio]).

- Tri tema të rëndësishme
- “Krishti është Zot!”
- Mësuesit e rremë dhe përqeshësit
- Trinia e shenjtë
- Thirrje për një jetë të shenjtë
- Doktrina, jeta praktike dhe dashuria
- Cilat janë tri temat kryesore të testamentit që kanë lënë apostujt në letrat e tyre? Shpjego secilën temë dhe trego lidhjen ndërmjet tyre.
- “Krishti është Zot!”, thoshte kisha e hershme. A të duket kjo një përmbledhje e mirë e besimit të krishterë? Apo mund të propozosh një temë më të mirë?
- Sipas Besores Athanasiane është absolutisht e rëndësishme të besojmë në Trininë e shenjtë dhe në të dyja natyrat e Krishtit (Perëndi dhe njeri), që të jemi të shpëtuar. Pse kanë kaq shumë rëndësi këto dy gjëra?
- Përse dashuria është kaq e rëndësishme? Ki parasysh **1 e Korintasve 13** para se të japësh përgjigjen.

13. Zbulesa e fundit

Zbulesa

Të shtrirë dhe me sytë hapur, Kevini dhe Aaroni dëgjojnë tingujt përreth çadrës. Errësira dhe heshtja e natës janë bërë kërcënuese. Nuk dallohet absolutisht asgjë. Si u treguan kaq budallenj dhe nuk morën një elektrik dore më tepër? Kampingu është argëtues, por qëkurse elektriku i dorës që kishin u përplas me shkëmbin, gjithçka duket ndryshe. Kush do të jetë aty jashtë? Një njeri apo ndonjë kafshë? Apo mos vallë nuk ndodhet përjashta por ngjitur me dyshekun e tij të hollë? Ah, sikur të kishin një dritë vetëm sa për të parë! Por nuk kanë asgjë! Të dy shokët duhet të presin deri në agim, të paktën disa orë të mira.

Të krishterëve nëpër botë nuk u ndodh njësoj si Kevinit dhe Aaronit në çadrën e tyre. Me siguri kalojnë kohë të vështira. Jetojnë në mes të shqetësimeve dhe frikërave... por të paktën e kanë një llambë! Kanë Biblën e tyre. Fjala e pandryshueshme e Perëndisë nxjerr në dritë gjërat që ndodhin në botën e mëkatshme. Veçanërisht në fund të kësaj Fjale gjendet një libër i veçantë, **një libër profetik**. I vetmi libër i tillë që gjendet në Dhiatën e Re – i cili flet për “*gjërat që duhet të ndodhin për së shpejti*” (Zbu. 1:1).

Kevinit dhe Aaronit iu desh ta prisnin agimin në errësirë të plotë. Fëmijët e Perëndisë e presin ardhjen e dytë të Krishtit, por jo në terr të plotë. Zbulesa që Perëndia i dha apostullit të moshuar Gjon, nxjerr në dritë gjithçka që ndodh. Jo, **nuk është një dritë fluoreshente**. Jo gjithçka ndriçohet tërësisht, por mjaftueshëm, sa për të dhënë siguri; të paktën për ata që besojnë te Krishti. Pa Krishtin, pritja për ardhjen e Zotit është shumë kërcënuese dhe e zymtë – këtë duhet ta kesh parasysh mirë gjatë leximit të Zbulesës.

Perëndia i zbuloi shërbëtorit të tij, Gjonit, gjithçka që do të ndodhë përpara se Jezusi të kthehet mbi retë e qiellit. Kjo ngjau ndërsa Gjoni gjen-

Gjoni në ishullin Patmos

dej në Patmos. Apostulli ndodhej në këtë ishull si pasojë e përndjekjes së të krishterëve të parë. Qëndronte mbi rërën e plazhit, ndërsa vëzhgonte anën më të largët të detit. Atje gjendeshin kishat ku duhet të predikonte. Ende ishte "dita e Zotit" (Zbu. 1:10), dita në të cilën Jezusi u ringjall. Ishte dita në të cilën besimtarët mblidheshin bashkë; dita e parë e javës, e diela!

Mos vallë Gjoni është ndier i pafuqishëm tashmë që s'mund të predikonte? Ndoshta edhe i padobishëm? Gjithsesi, Perëndia e shndërroi zyrtësinë e kësaj dite të vështirë në diçka të mirë. Vetë Zoti i lartësuar, Jezu Krishti, iu shfaq Gjoniit në po të njëjtën ditë. Apostullit tashmë të moshuar, iu shfaq si Alfa dhe Omega, i pari dhe i fundit i historisë së botës. Gjithashtu, e pa si Mbretin e fuqishëm të Kishës së Tij. Zoti iu shfaq duke qëndruar në mes të shtatë shandanëve të artë (shtatë kishat në Azinë e vogël), duke mbajtur në dorën e Tij të djathtë shtatë yje (udhëheqësit e shtatë kishave).

7 kishat në Azinë e Vogël dhe Patmosi

Gjoniit iu dha që të shkruante Zbulësën për këto shtatë kisha, **për t'i nxitur dhe për t'i inkurajuar**, sidomos në periudhën e përndjekjes. Fillimisht në formën e letrave (**Zbulesa 2 dhe 3**), pastaj përmes vegimeve mbresëlënëse. Por jo vetëm për këto shtatë kisha. Numri "shtatë" është numri i plotësisë. Krishti ecën në mes të të gjitha kishave të krishtera. Ai i mban në dorën e Tij të gjithë shërbëtorët e Vet. Perëndia e qeveris të gjithë botën, mban gjithçka në dorën e Tij – kjo është gjëja e parë që shikon Gjoni kur qielli u hap para tij, që nga **Zbulesa 4:1**.

Shpjegimi i vegimeve që mori Gjoni, sigurisht që nuk është i thjeshtë. Janë bërë shumë përpjekje për t'i shpjeguar me imtësi. Ndonjëherë ka pasur interpretime shumë të ndryshme, madje kontradiktore, si për shembull nga Dëshmitarët e Jehovahit. Ata e shpjegojnë në mënyrë tepër të fjalëpërfjalshme numrin 144 000 të **Zbulesa 7:4**. Sipas mendimit të tyre, vetëm 144 000 njerëz do të mund të banojnë në qiellin e ri. Fatkeqësisht, ky numër është plotësuar. Dëshmitarët e tjerë të Jehovahit do të banojnë në dheun e ri.

Shpjegimi biblik i reformuar përqafon një mendim tjetër. Numrat e përmendur në librin e Zbulësës janë më të shumtën **numra simbolikë**.

“Shtata” është numri i plotësisë. Numri “dymbëdhjetë” shpeshherë u referohet fiseve të Izraelit. Numri 24 formohet nga 12 plus 12. Ai u referohet besimtarëve të Dhiatës së Vjetër dhe të Dhiatës së Re (mund të mendosh për dymbëdhjetë apostujt). Numri 1 000 përfaqëson një sasi të madhe, edhe pse të kufizuar nga Vetë Zoti, por jo e zbuluar saktësisht.

Duke iu referuar kësaj, ka shumë gjasa që 144 000 është totali i (12 x 12 x 1 000). Ky është një numër i madh i mëkatarëve të shpëtuar, si nga hebrejtë (12), ashtu edhe nga popujt johebrej (gjithashtu 12). Atëherë 144 000 të vulosurit të **Zbulesa 7:4** kanë të bëjnë me 12 000 të vulosurit nga çdo fis i Izraelit (lexo vargjet 5-8 të këtij kapitulli). Por njëkohësisht kanë të bëjnë me *“një turmë të madhe, të cilën askush nuk mund ta numëronte, prej të gjitha kombeve, fiseve, popujve dhe gjuhëve; këta qëndronin në këmbë përpara fronit dhe përpara Qengjit” (Zbu. 7:9).*

Gjatë shpjegimit të librit të Zbulesës, hasim diskutime lidhur me një mijë vjetët që përmenden në **kapitullin 20**. Të shumtë janë ata që mendojnë se kjo periudhë ende s’ka filluar. Ata quhen **milenialistë** (ose kiliastë, nga fjala greke “kili” që do të thotë “mijë”). Disa prej tyre mendojnë se kur Krishti do të vijë sërish, Ai do të themelojë një mbretëri paqeje mbi tokë, e cila do të zgjasë një mijë vjet (premilencializmi). Të tjerë mendojnë se Krishti do të vijë në fund të mijëvjeçarit, i cili ende s’ka filluar (postmilencializmi).

Pjesa më e madhe e teologëve të reformuar mbështesin një shpjegim tjetër. Ata besojnë se tashmë mijëvjeçari ka filluar. Ka mundësi që të shtrihet ndërmjet ardhjes së parë dhe të dytë të Krishtit në botë. Kjo periudhë njihet në Bibël si “ditët e fundit” (**2 Pj. 3:3**). Gjatë kësaj kohe, kisha do të ketë shumë kundërshtime, mundime, trishtim dhe ende përndjekje në botë. E megjithatë, Ungjilli do të vazhdojë rrugëtimin e tij, praktikisht “pa u penguar” (**Vep. 28:31**). Kjo nënkupton që Djalli gjendet i lidhur. Mund të shkaktojë shumë dëme, por nuk mund të pengojë asgjë të veprës së Perëndisë.

Numri 1 000 shfaqet sërish në këtë shpjegim, por në kuptimin e tij simbolik. Nënkupton një kohë të largët dhe të pandërprerë. Në fund të kësaj periudhe, Djalli do të zgjidhet për një farë kohe dhe do të shkaktojë shumë dëme. Por atëherë, Zoti Jezus do të kthehet për së shpejti, duke e vulosur plotësisht fitoren që arriti me vdekjen dhe ringjalljen e Tij. Ky shpjegim përputhet më së miri me atë që Jezusi tha mbi ditët e fundit të

Figura të hershme të bishës
që ngrihet nga deti (Zbu. 13)

Marku 13. Mund ta pyesësh veten nëse tashmë nuk jemi duke jetuar në ditët e zgjidhjes së përkohshme të Djallit.

Eskatologjia, siç e quajmë teologët, merret me doktrinën e gjërave të fundit të kësaj bote. Zbulesa e Gjonit ndriçon sytë e mendjes, por jo si një dritë fluoeshente. Edhe shpjeguesit më të mirë të Biblës kanë paqartësitë e tyre. Mendoni vetëm për vështirësinë e pyetjes se kush është ose se kush do të jetë **antikrishti**. Reformatorët e shekullit të 16-të vunë në shënjestër Papën e Romës. Ende sot e kësaj dite nuk jemi të sigurt nëse kishin të drejtë apo jo.

Ajo që dimë me siguri është se Perëndia, i Cili i drejton të gjitha gjërat, i lejon të ndodhin me një synim të madh. Gjithçka do të arrijë kulmin në ardhjen e lavdishme të Krishtit. Pikërisht ky është përfundimi i librit të Zbulesës. Fryma e Perëndisë, i derdhur në ditën e Rrëshajëve, duke vepruar nëpër mbarë botën, do ta bëjë Nusen e Krishtit, Kishën, të thërrasë me zë të lartë: *"Po, eja, Zoti Jezus"* (Zbu. 22:20).

Atëherë do të ndodhë edhe gjyqi përfundimtar. Qielli dhe dheu do të bëhen të rinj. Gjithçka dredha-dredha do të drejtohet. Mëkati dhe padrejtësitë do të ndëshkohen. Perëndia do të fshijë çdo lot nga sytë e fëmijëve

Lidhur me Dhiatën e Vjetër: Vegimi

Zbulesa që iu dha Gjonit, në pjesën e saj më të madhe përbëhet nga një vegim. Zoti Perëndi i drejtohet Gjonit njësoj si asokohe kur foli me profetët: Ezekielin, Danielin dhe Zakarian. Këta profetë njihen në Dhiatën e Vjetër për nga vegimet që patën. Njësoj si Gjoni, ata përshkruan imazhet mbresëlënëse që panë, pjesërisht të mistershme, por pjesërisht të qarta, duke krijuar besueshmëri për atë që Zoti po bën dhe do të bëjë.

Ashtu si Danieli pa Perëndinë, si i Lashti i ditëve të ulur mbi fron, po ashtu edhe Gjoni shikon Zotin të ulur mbi fronin e Tij hyjnor, duke sunduar botën. Danielit iu shfaqën një sërë numrash të mistershëm për të vërtetuar plotësimin e kohës në të cilën do të vinte shpëtimi; Gjoni i jepën numra simbolikë për të pritur me padurim ardhjen e dytë të Krishtit. Ezekieli pati vegime në të cilat u shfaqën pushtete të liga si Gogu dhe Magogu. Këta emra i hasim edhe në librin e Zbulesës. Njësoj si Ezekieli, Gjoni mund ta përfytyrojë ligësinë si disa bisha të fuqishme. Por në të dyja vegimet, pushtetet e së ligës nuk arrijnë të parandalojnë ngritjen dhe vendosjen e tempullit të Perëndisë.

Sigurisht që Zoti i zbuloi këto gjëra përpara Ezekielit, Danielit dhe Gjonit, ashtu siç bëri edhe me Zakarian e vegimet e tij të natës. Të njëjtat fuqi që dikur përpiqeshin të ndërlikonin ardhjen e parë të Krishtit, janë ende duke vepruar për të vështirësuar edhe ardhjen e Tij të dytë. Por kjo gjë nuk do të ketë sukses! Jerusalemi i ri do të vijë, do të zbresë nga Perëndia, prej qiellit, si nusja e Krishtit (**Zbu. 21:2**). Perëndia do të banojë përgjithmonë me njerëzit!

të Tij. Ata do të mund të jetojnë përjetësisht me Të, të çliruar nga mëkati dhe dhimbja. Pikërisht këtyre gjërave u afrohet libri i Zbulesës, dhe si pasojë edhe bota jonë e errët. Kaq mjafton për të krishterin besimtar. Atij i mjafton të dijë këto gjëra. Në jetën e tij, në Biblën e tij dhe në të gjithë historinë e tij, kjo është **fija e kuqe**.

Pyetje zbatuese

- Shpjego domethënien e termave të mëposhtëm dhe lidhjen që kanë me librin e Zbulesës (shpjego pa parë tekstin):
 - Një libër profetik
 - Nuk është një dritë fluoeshente
 - Për t'i nxitur dhe për t'i inkurajuar
 - Numra simbolikë
 - Një mijë vjetët
 - Milenialistë
 - Eskatologjia
 - Antikrishti
- Numri “shtatë” shfaqet shumë herë dhe në shumë mënyra në librin e Zbulesës: të shtatë Frymërat, shtatë kishat, shtatë engjëjt... Plotëso listën dhe vëzhgo nga afër kuptimin e numrit “shtatë”.
- Letrat që gjenden te **Zbulesa 2** dhe **3**, njihen gjithashtu si “letrat e Krishtit”. Çfarë do të thotë ky emërtim për ty?
- Përpara fundit të botës, Djalli do të zgjidhet nga burgu i tij për një kohë (**Zbu. 20:7**). A mendon se jemi duke jetuar në atë kohë?
- A është “Po, eja, Zoti Jezus” lutja jote personale? Apo nuk e shpreson ardhjen e Tij? Cila do të ishte arsyeja e mungesës së shpresës?

Librat e përdorur në gjyqin përfundimtar (Zbu. 20:11-15)

“Librat”: përmblajnë përshkrimin e duhur të të gjitha veprave të njerëzve

– nëse do të ishte për ne, veprat tona do të na çonin vetëm drejt dënimit: liqenit të zjarrtë.

“Libri i jetës”: përmblan të gjithë emrat e njerëzve të zgjedhur nga Perëndia

– pavarësisht nga veprat e tyre të liga, ata nuk do të hidhen në liqenin e zjarrtë, por do të falen publikisht.

Epilogu

I/e nderuar lexues/e,

Bibla është një libër madhështor. Është shkruar nga njerëzit, por frymëzuar nga Fryma e Shenjtë. Ndaj quhet Libri i Perëndisë; Libri **me fijen e kuqe, që është Biri i Perëndisë, Zoti Jezu Krisht**.

E shkrova këtë libërth, sepse Bibla është e mrekullueshme. Jam mrekulluar shumë më tepër duke shkruar mbi pasuritë e Biblës, për këtë **fije të kuqe** kaq të bukur. Shpresoj që kjo gjë të jetë pasqyruar në këtë libërth që sapo ke lexuar. Uroj të ketë kontribuar në interesin tënd, për një kuptim më të mirë të Biblës.

Dua të falënderoj shtëpinë botuese "De Banier" (Flamuri), Dirk-Jan Nijsink nga Organizata e të Rinjve të Bashkësive të Reformuara, e cila është një degë e denominacionit tonë në Holandë. Falënderoj edhe vëllanë tim, Anne van Olst, ish-pastor në një kishë të reformuar në Utrecht. Ata e shqyrtuan dorëshkrimin duke hequr gabimet dhe paqartësitë.

Nuk e përjashtoj mundësinë që mund të gjesh gabime apo paqartësi. Sigurisht që libri im nuk është i frymëzuar, prandaj të inkurajoj të marrësh Biblën tënde, ta hapësh dhe të vërtetosh gjithçka. Vetëm atëherë do të kesh në duart e tua Fjalën e vërtetë profetike. E ndërsa lexon, të uroj me gjithë zemër bekimet e Perëndisë!

Peter van Olst

Autori i këtij libri mirëpret çdo pyetje për çdo paqartësi në lidhje me përmbajtjen. Mund ta kontaktosh në: pvolst@gmail.com

Mund t'i drejtohesh edhe koordinаторit të përkthimeve në gjuhën shqipe, Gerard Wassink, në adresën: ghwassink@zgg.nl

**MISSION OF THE NETHERLANDS
REFORMED CONGREGATIONS (ZGG)**
**MISIONI I BASHKËSIVE TË REFORMUARA
(ZGG-ALBANIA)**

Pjesë e serisë **“Nga Burimi i Jetës”** [From the Fountain of Life]
*Psalmi 36:9 Sepse pranë teje është burimi i jetës dhe me
anë të dritës sate ne shohim dritën.*

Seri biblike – të reformuara – puritane në gjuhën shqipe:

1. Peter van Olst, *Fija e kuqe e Biblës sime*
2. *Besore ekumenike dhe rrëfime të reformuara besimi*
3. Louis Berkhof, *Përmbledhje e doktrinës së krishterë*
4. Arnoud T. Vergunst, *Ura për te “Marku”*
5. Arnoud T. Vergunst, *Ura për tek “Esteri”*

